

Keski-Pohjanmaa

- suuntautumisen, yhtenäisyyden, erilaisten rajojen,
alueellisen itsenäisyyden ja tunnustetun aseman ristitulella

Jussi Wiirilinna
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos/ valtio-oppi
Jyväskylän yliopisto
Toukokuu 2002

Keski-Pohjanmaa - suuntautumisen, yhtenäisyyden, erilaisten rajojen, alueellisen itsenäisyyden ja tunnustetun aseman ristitulella

Jussi Wiirilinna

Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos/valtio-oppi

Ohjaaja: Pekka Korhonen

112 sivua

Eduskunta vahvisti 10.12.1996 aiemman päätöksensä läänien määrän vähentämisestä yhdestätoista viiteen. Työvoima- ja elinkeinokeskuksia päätettiin perustaa 15. Myös Vaasan lääni, jonka osa Keski-Pohjanmaa oli ollut, katosi kartalta Suomen vanhimpana lääninä. Keski-Pohjanmaa jäi ainoana maakuntana ilman omaa työvoima- ja elinkeinokeskusta. Tutkimus analysoi kolmantena osana lehdistötekstin avulla argumentaatio- ja diskurssilähtöisesti Keski-Pohjanmaan kohtaloa lääni- ja aluehallintouudistuksen ratkaisukuukausina.

Tutkimus tarkastelee, missä ja mikä on Keski-Pohjanmaa. Minkälainen on maakunnan identiteetti ja mistä se muodostuu. Siksi tutkimus etsii toisena osana maakunnan ideaa alueen historiallisesta kontekstista; milloin Keski-Pohjanmaa on saanut maakuntana alkunsa sekä mistä ja milloin Keski-Pohjanmaa on saanut nimensä. Alueen varhaisimmat juuret kytkeytyvät Pohjanmaan historiallisiin vaiheisiin; erillinen osa Keski-Pohjanmaasta tuli 1880-luvulla.

Kustavilaisella ajalla tapahtunutta Pohjanmaan läänin jakamista Vaasan ja Oulun lääneiksi on pidetty maakunnan ongelmien alkuna. Maakuntaa yhä jakavan lääninrajan lisäksi sitä halkoo kieliraja. Merkittävin hallinnollinen rajaus, lääni, on jäänyt puuttumaan. Tutkimus selvittää myös, minkälaisia erilaisia maantieteellisiä määritelmiä, rajoja ja alujakoja alueelta löytyy. Kartografia kulkee tutkimuksen läpi sivujuonteena; liitteinä on yhteensä 14 karttaa. Tulevaisuudessa maakunnan tulisi nähdä rajat esteen sijasta mahdollisuutena.

Tutkimus tarkastelee ensimmäisenä osana erilaisia aluekäsitteitä ja ennen kaikkea alueellista identiteettiä. Lisäksi tutkimus esittelee alueen institutionalisoitumisteorian, jota se hyödyntää Keski-Pohjanmaan maakunnan muotoutumisvaiheiden yhteydessä.

Tutkimus selvittelee Keski-Pohjanmaan maakuntakuvausta, imagoa, joka liittyy läheisesti sen identiteettiin. Tutkimusaineistossa esiintyneet identiteettimäärittelyt antavat yhden, erilaisen näkökulman tarkastella alueen identiteettiä. Keski-Pohjanmaan liitto on yrittänyt parantaa maakunnan imagoa eri tavoin. Rajojen hallinnollinen Keski-Pohjanmaa on joutunut käymään jatkuvaa olemassaolon taistelua. Maakunnan suurin heikkous on sen epäyhtenäisyys. Oman edun tavoittelu on usein ajanut yhteisen maakunnallisen intressin edelle.

Keski-Pohjanmaa jatkaa kamppailuaan säilymisensä puolesta parantamalla maakuntakuvaansa, etsimällä muista erottuvaa profiilia ja sisäistä luottamusta, hakemalla tasavertaisuuteen pohjautuvaa yhteistyösuuntaa, yrittämällä saavuttaa vakiintuneen ja tunnustetun aseman, pyrkimällä yhtenäiseksi alueeksi ja pysymällä itsenäisenä alueena. Maakunta tavoittelee selkeää ja vahvaa keskipohjalaista identiteettiä. Lähitulevaisuuden tärkeimpiä tavoitteita on yrittää saada aluekeskusstatus. Lisäksi Keski-Pohjanmaa yrittää palauttaa menettämänsä valtion aluehallinnon ja saada oman, itsenäisen työvoima- ja elinkeinokeskuksen.

Avainsanat: alue, identiteetti, imago, rajat, suuntautuminen, yhtenäisyys ja itsenäisyys

VAL L20
Valtio-opin pro gradu
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Jussi Wiirilinna
Valtio-oppi
22.5.2002

KESKI-POHJANMAA - SUUNTAUTUMISEN, YHTENÄISYYDEN, ERILAISTEN RAJOJEN,
ALUEELLISEN ITSENÄISYYDEN JA TUNNUSTETUN ASEMAN RISTITULESSA

SISÄLTÖ

Johdanto	2
1 ALUEELLISEN IDENTITEETIN KÄSITE	7
1.1 Alueen sinänsä identiteetti ja aluetietoisuus	7
1.2 Aluekäsitteet	10
1.2.1 Alue- ja maakuntahenki	17
1.3 Alueellisesta identiteetistä paikalliseen identiteettiin	21
1.4 Alueen institutionalisoitumisteoria ja alueellisen identiteetin perustekijät	23
1.5 Maakunnalliset instituutiot Keskipohjanmaa-lehti ja Keski-Pohjanmaan liitto	25
2 KESKI-POHJANMAAN IDEAN MUOTOUTUMINEN	31
2.1 Alueen juuret ja sen muotoutuminen	31
2.1.1 Keski-Pohjanmaa saa nimensä ja sen alue alkaa hahmottua	40
2.2 Keski-Pohjanmaan läänikysymys	47
2.3 Keskitetty hallinto ja maakuntaitsehallinto	51
2.4 Erilaisten maantieteellisten määritelmien, rajojen ja aluejakojen Keski-Pohjanmaa	54
2.5 Keski-Pohjanmaan ulkoinen (mieli)kuva ja kansanluonne	62
3 SUURLÄÄNI- SEKÄ TYÖVOIMA- JA ELINKEINOKESKUS -UUDISTUS KESKI- POHJANMAALLA LEHTITEKSTIN VALOSSA	69
3.1 Pohjoinen orientaatio	69
3.2 Eteläinen orientaatio	72
3.3 Miksi omaa elinkeinokeskusta ei saatu ja miten se olisi voitu saada	73
3.3.1 (Läänin)raja	79
3.3.2 Kielipolitiikka	82
3.4 Ketkä ovat vastuunkantajat ja mitkä ovat heidän motiivinsa	86
4 KESKI-POHJANMAA, NELJÄ TEEMAA JA IDENTITEETTI	88
Päätäntö	101
Lähteet	109
Liitteet	113

Johdanto

Ensimmäisen kappaleen aluksi tarkastelen alueellisen identiteetin käsitettä Anssi Paasin kehittämien jaon pohjalta. Paasi jakaa alueellisen identiteetin alueen (sinänsä) identiteettiin ja alueen asukkaiden identiteettiin eli aluetietoisuuteen. Molemmat osat hän jakaa vielä kahteen eri osaan. Aluetietoisuudesta Paasi erottaa kolme ulottuvuutta. Lisäksi selvittelen Paasin alueellisen identiteetin perusteita. Toisen, erilaisen näkemyksen alueelliseen identiteettiin tuo Jaana Hujanen. Seuraavaksi tutkailen erilaisia alue-käsitteitä. Lähestyn aluekäsitettä esim. neljästä eri ja kadunmiehen näkökulmasta. Alue määrittyy esim. diskursiivisina prosesseina ja ideana. Palaan vielä aluetietoisuuteen kysymällä, mitkä ovat aluetietoisuuden keskeiset tekijät. Alueellisuus, yhteiskunnallinen tajunta ja yleinen mielipide ovat myös käsitteinä esillä. Identiteetti ja maakunta määrittyvät käsitteinä eri tavoin. Alueaktivistin ja kotiseudunkin luen aluekäsitteisiin kuuluviksi. Alue- ja maakuntahenki -käsitteet olen erottanut eri osaksi. Selvitän, mitä ne käsitteinä tarkoittavat, miten määrittyvät ja mihin viittaavat. Käsitellyiksi tulevat myös historiallinen ja maakunnallinen yhteenkuuluvuus. Oman määritelmänsä maakuntahengestä antaa myös Keski-Pohjanmaan maakunnan perikuva Viljami Kalliokoski. Lisäksi selvittelen käsitteitä nimetön auktoriteetti ja alueellinen yhteishenki. Sivuan vielä uudelleen regionalismin käsitettä. Seuraava alakappale palaa vielä alueellisen identiteetin käsitteeseen, jota Paasi ei ymmärrä nurkkakuntaisuudeksi ja eron tekemiseksi muihin, vaan esille nousee paikallinen identiteetti tai intressi. Hujanen esittelee taas oman, erilaisen näkökulman. Seuraavassa alakappaleessa tutkailen Paasin alueen institutionalisointiteoriaa, jota hyödynnän Keski-Pohjanmaan maakuntaan soveltuvien osien seuraavassa pääkappaleessa. Alueen institutionalisointuminen on nelivaiheinen prosessi, jonka kuluessa maakunta muotoutuu kokonaisuudeksi, jolla on vakiintunut asema yhteiskunnan alueellisessa rakenteessa ja ihmisten alueellisessa tietoisuudessa. Mukaan olen liittännyt historiallisen maakunnan alueellisen identiteetin perustekijät. Viimeinen ensimmäisen kappaleen alaotsikko käsittelee kahta Paasin alueellisen identiteetin mukaista faktuaalista alueellista yhteisöä ja maakunnallista instituutiota eli Keskipohjanmaa-lehteä ja Keski-Pohjanmaan liittoa (entinen Keski-Pohjanmaan Maakuntaliitto). Tarkastelen myös esimerkiksi uutiseen liittyviä valintoja, maakuntalehden sidonnaisuutta ja maakunnallisten liittojen muuttunutta roolia.

Keski-Pohjanmaan idean muotoutuminen -nimisessä toisessa kappaleessa selvittelen kronologisesti tietyn alueen muotoutumista nykyiseksi Keski-Pohjanmaaksi ennen kaikkea historiallisesta kontekstista. Toisin sanoen minkälaiseksi Keski-Pohjanmaan maakunnan identiteetti on muodostunut historial-

lista taustaa vastaan. Tarkastelen myös, mitkä tekijät ovat synnyttäneet ja muovanneet Keski-Pohjanmaan alueellista identiteettiä. Hahmottelen nykyisen Keski-Pohjanmaan alueen historiallisia juuria, perustaa. Esim. seuraavat kysymykset nousevat esille: Mihin saakka maakunnan juuret johtavat ja mikä on maakunnan vanhin alue. Mihin asti Keski-Pohjanmaa on kuulunut yhtenä osana historialliseen Pohjanmaahan ja mistä historiallinen Keski-Pohjanmaa on saanut alkunsa. Aloitan historiallisen tarkastelun muinaismaakuntien ajalta 1200- ja 1300-luvuilta, jolloin Keski-Pohjanmaan aluetta ruvettiin asuttamaan. 1300-luvun kuluessa syntyi myös Pohjanmaan maakunta, jonka erilaisten historiallisten vaiheiden kautta, Ruotsin vallan alaisuudessa, hahmottuu Keski-Pohjanmaan alueen nykymuoto. Esimerkiksi 1500-luvulla Kustaa Vaasa lakkautti linnaläänit ja perusti voutikunnat, myös Pohjanmaan. Vuonna 1556 Pohjanmaan voutikunta jaettiin kolmeen osaan. Yhtä osaa, Pohjanmaan keskisen voutikunnan aluetta, on erään käsityksen mukaan pidetty nykyisen Keski-Pohjanmaan alueena. Toinen esimerkki liittyy vuoteen 1634, jolloin Suomi jaettiin neljään maaherrakuntaan, yhtenä Pohjanmaan lääni. Vuonna 1676 Pohjanmaan lääni jaettiin vuorostaan kolmeen voutikuningaskuntaan, joista keskimäinen sai nimekseen Keski-Pohjanmaan voutikunta. Sitten selvittelen Pohjanmaan ja Österbottenin nimen johdannaista pohja-sanana (ruotsiksi bottn) tarkoitusta, merkitystä ja alkuperää. Edelliseen liittyen tutkailen myös Pohjanmaa-käsitteen ruotsalaisperäistä taustaa; mikä oli esim. Pohja eli Norrbottenin maakunta tai Länsipohja eli Västerbotten, mistä alkaen Pohjanmaa ruvettiin lukemaan vakiintuneesti Suomeen ja milloin Pohjanmaa alkoi eriytyä kolmeen osaan. Kustavilaisella ajalla, vuonna 1776, Pohjanmaan lääni jaettiin Vaasan ja Oulun lääneiksi. Kustaa III:n toimeenpanemaa lääninjakoa on pidetty maakunnan ongelmien alkuna ja sen vaikutus näkyy edelleen. Milloin Keski-Pohjanmaan voidaan sitten katsoa syntyneen maakuntana ja mistä alkaen Keski-Pohjanmaa on tunnettu käsitteenä. Mistä on peräisin Keski-Pohjanmaa nimenä ja milloin sitä on käytetty ensi kerran. Tarkastelen myös maakunnan territoriaalista ja symbolista hahmottumista. Milloin ja millaisia yhteistyöjärjestöjä maakuntaan ruvettiin perustamaan.

Keski-Pohjanmaan lääninä on yritetty perustaa useissa komiteoissa. Keski-Pohjanmaan läänikysymys-osakappaleessa käyn kronologisesti, lyhyesti läpi eri yritykset. Keskitetty hallinto ja maakuntaitsehallinto -niminen alakappale peilaa ennen kaikkea Heikki Kirkisen ajatuksia. Kirkinen selvittelee esimerkiksi, mistä keskityshallinto periytyy ja mitkä ovat sen piirteet. Myös Paasi perustelee itsehallinnon tarpeellisuutta ja hyödyllisyyttä. Seuraava alaotsikko erilaisten maantieteellisten määritelmien, rajojen ja aluejakojen Keski-Pohjanmaa antaa osaltaan yhden lisänäkökulman tarkastella maakunnan luonnetta.

Toisin sanoen minkäläisillä eri tavoilla Keski-Pohjanmaa hahmottuu kartoissa, representoituu ja rajautuu maantieteellisesti. Selvitän myös minkäläisina erilaisina vaihettuma-alueina maakunta määrittyy. Lopuksi tutkailen vielä Keski-Pohjanmaata erilaisten aluejakojen ja luokitusten pohjalta. Keski-Pohjanmaan ulkoinen (mieli)kuva sekä kansanluonne -niminen osakappale hahmottelee Keski-Pohjanmaan maakuntakuvaa ulospäin. Millainen on Keski-Pohjanmaasta välittyvä (mieli)kuva ulkopuolella. Mitä imago tarkoittaa käsitteenä, mistä se koostuu ja mikä siihen vaikuttaa. Lisäksi yritän selvittää, mitä on kansanluonne ja minkälaisia ominaisuuksia kuuluu keskipohjalaiseen kansanluonteeseen. Mitä tarkoittavat stereotypiat ja miten ne liittyvät kansanluonteeseen. Lopuksi Keskipohjalainen -niminen runo antaa yhden, erilaisen näkemyksen keskipohjalaiseen kansanluonteeseen.

Kolmannessa kappaleessa keskityn lehtitekstin kautta selvittämään Keski-Pohjanmaan kohtaloa suurlääni- ja elinkeinokeskusuudistuksen yhteydessä. Olen käynyt läpi kolmen kuukauden ajalta sanomalehtiaineistoa, joka koskee Keski-Pohjanmaan maakunnan kamppailua ensin omasta elinkeinokeskuksesta, lopulta toisen keskuksen alaisesta sivutoimipisteestä ja sen alaisen keskuksen suunnasta. Tutkimuksen kohteena on ollut koko sanomalehdessä ilmestynyt informaatio; pääkirjoitukset, poliittiset uutisjutut, maakuntauutiset, kolumnit eli maakunta- ja paikallistasoiset artikkelit, pakinat sekä yleisönosastokirjoitukset, joita nimitän työssäni mielipiteiksi. Tutkittavat lehdet ovat Keskipohjanmaa ja Österbottningin ja ajanjakso 1.12.1996-28.2.1997. Pääpaino on maakuntalehti Keskipohjanmaassa. Ruotsinkielinen aluelehti Österbottningin tuo mukanaan ennen kaikkea tarvittavaa kielellistä vertailupohjaa. Tiivistän kolmen kuukauden tapahtumat pähkinänkuoreen. Lehtiteksti alkaa lääninlain ollessa eduskunnassa käsittelyvaiheessa. Suurläänihanke toteutuu ja läänien määrä vähenee Suomessa yhdeksästä viiteen. Samalla maahan perustetaan 15 työvoima- ja elinkeinokeskusta. Ainoana maakuntana Keski-Pohjanmaa jää ilman omaa työvoima- ja elinkeinokeskusta. Koska Suomen vanhin lääni Vaasan lääni häviää kartalta, Keski-Pohjanmaa joutuu päättämään, ollako osa tulevaa Länsi-Suomen lääniä vai liit-tyäkö kokonaisuudessaan Oulun lääniin. Hallitus päättää tänä aikana viiden läänin ja 15 työvoima- ja elinkeinokeskuksen päätoimipaikat. Lisäksi päätettäväksi tulevat lääninrajat ja -pääkaupungit. Keski-Pohjanmaan maakunnan on päätettävä, minkä elinkeinokeskuksen palvelupiste maakuntaan tulee ja minne se sijoitetaan; haetaanko palvelut Pohjanmaan eli Vaasan vai Pohjois-Pohjanmaan eli Oulun työvoima- ja elinkeinokeskuksen alaisuudesta. Muut keskipohjalaiskunnat kannattavat Ouluun suuntautumista, mutta Kokkola valitsee lopuksi Vaasan. Valtioneuvosto päättyy Vaasan kannalle, ja Kokkolaan perustetaan Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksen alainen sivutoimipiste. Paavo Lippo-

sen hallitus käynnisti syksyllä 1995 Aluehallinto 2000 -hankkeen, mikä oli jatkoa Esko Ahon hallituksen käynnistämälle valtion aluehallinnon kehittämiseksi, kokoamiselle ja maakunnallistamiselle. Työvoima- ja elinkeinokeskukset syntyivät nimenomaan Aluehallinto 2000 -hankkeesta.

Ajallisesti en ole noudattanut lehtijuttujen järjestyksen suhteen jatkuvaa kronologiaa, vaan aihepiirit ovat ratkaisseet esitystavan ja siteerausten järjestyksen. Aluksi pureudun yhteen koko työni kannalta läpitunkevaan aiheeseen eli Keski-Pohjanmaan suuntautumiseen. Pohjoinen ja eteläinen orientaatio -nimiset alakappaleet valottavat osaltaan tapahtunutta, mutta ennen kaikkea kiinnostus kohdistuu niihin perusteisiin, joilla osapuolet argumentoivat omaa kantaansa. Eteläisen suuntautumisen loppuun olen liittänyt lehtien uutisoinnin Kokkolan päädyttyä Vaasan kannalle. Analysoin Keskipohjanmaan ja Österbottningenin lehtitekstiä argumentaation ja diskurssien avulla. Argumentaatio tarkoittaa ajatusten julkista esittämistä ja puolustamista. Argumentointi on eräs tapa politikoida. Molempien lehtien diskurssien tavoite on saada maakuntaan oma elinkeinokeskus. Toinen tavoite Keskipohjanmaalla on saada keskipohjalaiskunnat samaan eli Oulun lääniin. Österbottningenin sen sijaan vastustaa toista tavoitetta kielidiskurssilla. Lisäksi yritän nivoa lehtitekstin yhteen aikaisemmin käsiteltyihin kappaleisiin. Ymmärrän diskurssilla erilaisia puhetapoja, joilla lehti määrittää tai argumentoi erilaisia asioita. Poliittikkaa on sanottu myös diskurssin kamppailukentäksi. Orientaatio-osion jälkeen seuraavassa osakappaleessa kysymys kuuluu, miksi Keski-Pohjanmaa ei saanut omaa elinkeinokeskusta ja miten se olisi voinut sen saada. Vastaukset limittyvät osaltaan neljännen kappaleen viimeiseen teemaani. (Läänin)raja-alakappale käsittelee rajojen maakuntaa. Raja on ollut yksi hallinnollinen este maakunnassa. Kielipolitiikkaosiossa Österbottningenin kirjoitukset saavat etusijan. Maakunta halkoo kieliraja, mikä välittyy erityisesti tähän alakappaleeseen kootuista tekstikatkelmista. (Läänin)raja ja kielipolitiikka ovat luonteva jatko edelliseen kysymykseen, koska ne nivoutuvat oleellisesti siihen kokonaisuuteen. Toiseen kysymykseen, ketkä ovat vastuunkantajat ja mitkä ovat heidän motiivinsa, vastaavat mm. maakuntajohtaja sekä Keskipohjanmaan nykyinen ja entinen päätoimittaja.

Haluaisin julkituoda niitä vaikuttimia, jotka saivat minut tarttumaan Keski-Pohjanmaa -aiheeseen. Kotimaakunta-aiheeseen on ollut helppo tarttua ensiksikin oman taustani vuoksi. Olen paljasjalkainen keskipohjalainen. Paikallisen aiheen vuoksi tarvittavaa aineistoa on löytynyt ennen kaikkea Maakuntakirjastosta ja Chydenius-instituutin kirjastosta. Kokkolassa ikäni asuneena, lukuun ottamatta opiskeluaikaani Jyväskylässä, Keski-Pohjanmaa ja keskipohjalaisuus on määrittynyt ennen kaikkea maakunnan

urheilijoiden ja poliitikkojen kautta. Media käyttää usein termiä Pohjanmaa, vaikka tarkoittaisi itse asiassa Keski-Pohjanmaata. Itselleni on aina ollut vaikea samaistua Pohjanmaahan tai pohjalaiseksi. Entiseen Vaasan lääniin nimenä olen törmännyt nimenä konkreettisesti ainoastaan valtiollisten vaalien yhteydessä. Muuten läänillä käsitteenä ei ole ollut henkilökohtaista merkitystä. Identifioin itseni ensisijaisesti kokkolalaiseksi ja sitten keskipohjalaiseksi. Nykyinen Länsi-Suomen lääni, jossa asuu yli 1,7 miljoonaa asukasta ja johon kuuluu yli 200 kuntaa, tuntuu vieraalta ja etäiseltä. Identiteetti on kokkolalaisuudessa ja keskipohjalaisuudessa, ei läänissä. Olen yrittänyt työssäni yhdistää valtio-opillista, historiallista, journalistista ja (poliittisen) maantieteen otetta. Valtio-opillisuus näkyy ennen kaikkea käsitepoliittisena, retorisenä ja diskursiivisena tarkasteluna. Professori Anssi Paasin, emeritusprofessori Heikki Kirkisen, tohtori Jaana Hujasen ja professori Pentti Virrankosken kirjat ovat muodostaneet tärkeimmän lähdeaineistoni. Lisäksi on vielä mainittava erikseen professori Esko Alasaarela ja Suvi Hirvonen, joiden tuottamaa tekstiä olen erityisesti hyödyntänyt.

Pääotsikko viittaa viiteen koko työni kannalta keskeiseen teemaan, joista olen koonnut neljä neljänteen kappaleeseen Keski-Pohjanmaa, identiteetti ja neljä teemaa. Rajateema en ole enää ottanut erikseen tarkasteltavaksi, koska se on esillä useassa eri yhteydessä. Kyseiset neljä teemaa perustelisivat paikkaansa päätännössä, mutta päädyin sijoittamaan ne omaan kappaleeseen. Neljäs kappale rupeaa osaltaan jo vetämään koko työn lankoja yhteen pohjustaen siten päätäntöä. Ensimmäisen teeman yhteydessä pohdin myös molempien lehtien roolia, funktioita ja toimijoita. Toiseen ja kolmanteen teemaan olen liittänyt tekstikatkelmia, jotka havainnollistavat kokonaisuuksia paremmin. Neljännessä teemassa mm. kokkolalaisyntyinen vuorineuvos Matti Sundberg lausuu ajatuksiaan Keski-Pohjanmaasta. Olen liittänyt mukaan myös kaksi Esko Alasaarelan laatimaa Keski-Pohjanmaa -visiota, jotka limittyvät myös maakunnan nykypäivään. Kaikki läpikäymässäni materiaalissa esiintyneet Keski-Pohjanmaata kuvaavat erilaiset identiteettimäärittelyt olen kerännyt päätännön alkuun. Päätännössä jatkan neljännessä kappaleessa aloittamaani lankojen yhteenvetämistä; minkälaisia johtopäätöksiä olen kokonaisuudesta tehnyt. Sitten otan lyhyesti esille kartografian, joka kulkee työni läpi keskeisenä sivujuonteena. Kartat ovat retoriikkaa ja metaforia. Olen liittänyt sopiviin yhteyksiin yhteensä 14 Keski-Pohjanmaahan tavalla tai toisella liittyvää karttaa. Päätännön lopuksi peilaan tapahtunutta nykypäivään ja kurkistan maakunnan tulevaisuuteen. Kartat ja Keski-Pohjanmaan maakuntavaakuna löytyvät liiteosiosta.

1 ALUEELLISEN IDENTITEETIN KÄSITE

1.1 Alueen sinänsä identiteetti ja aluetietoisuus

Anssi Paasin mukaan identiteettiin liittyvä ongelmallinen kysymys on se, missä määrin ihmiset itse ovat tietoisia omasta identiteetistään ja ulkopuoliset tekevät heille identiteetin muun muassa joukkotiedotuksen, koulutuksen yms. seikkojen kautta. Alueellisen identiteetin suhteen on siksi perusteltua kysyä, millainen on esimerkiksi pohjoiskarjalainen, joensuulainen tai helsinkiläinen. Paasi jakaa alueellisen identiteetin kahteen osaan. Alueiden identiteetti liittyy ominaisuuksiin, joiden puolesta tarkasteltava alue erottuu kaikista muista vastaavista alueista. Se on yleensä määritelty tiettyä tarvetta varten. Pyrkimyksenä voi olla esim. laatia aluejakoja tai erottaa tietty alue muista alueista asukkaiden alueellisen identiteetin näkökulmasta tai peräti sen muodostamiseksi. Tällöin Paasin mielestä voisi puhua ihmisten alueellisesta identiteetistä alueen identiteetin sijasta. Aluetietoisuudeksi Paasi nimittää alueen asukkaiden sitoutumista tunneperäisesti jollekin alueelle kaikkien muiden alueiden sijasta.¹

Paasi jakaa alueen identiteetin objektiiviseen ja subjektiiviseen osaan. Objektiivinen tarkoittaa ulkoisia luokituksia, joita on tehty eri tieteenaloilla, kuten esimerkiksi aluejakojen laatimisen tai alueen rajautumisen yhteydessä (alueluokitukset). Subjektiivinen viittaa alueen asukkaiden imagoon alueestaan ja ulkopuolisten kuvaan alueesta.² Lauri Hautamäki määrittelee alueen imagon mielikuvaksi, joka alueesta ihmisillä on. Sitä voi tarkastella joko alueen omana kuvana (omat asukkaat) tai ulkoisena kuvana eli millainen kuva alueen ulkopuolisilla on alueesta.³ Suvi Hirvonen viittaa Hannes Sihvoon; konkreettisesti tarkasteltuna alueen identiteetti koostuu ihmisen tuotannollisesta sidoksesta luontoon eli luonnonolosuhteista ja niiden perustalle rakentuvasta ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta. Toiseksi alueen identiteetti rakentuu ihmisen funktionaalisesta sidoksesta aluerakenteeseen eli alueen taloudellisesta ja sosiaalisesta rakenteesta, joka on syntynyt alueen asutus-, yhteiskunta-, talous- ja sosiaalhistorian rakentumisen tuloksena. Kolmanneksi se muodostuu sosiaalista suhteista alueyhteisöön eli kulttuuriolo-

¹ Paasi 1984a, ss. 66-67

² Paasi 1986, s. 35

³ Neste, s. 68

suhteista (kansan- ja korkeakulttuuri), jotka sisältävät perinteet sekä kielen ja murteiden muutosprosessit.⁴

Alueen asukkaiden alueellinen identiteetti eli aluetietoisuus sisältää erillisiä osia. Paasi mainitsee niistä identifioitumisen eli samastumisen alueeseen (ja/tai alueelliseen yhteisöön). Toiseksi alueen asema aluetietoisuuden hierarkiassa viittaa spesifin alueen merkitykseen aluetietoisuudessa on tarkasteltavana sitten esim. kotiseutukäsite tai muut ihmisen olemisen kannalta tärkeät aluekäsitteet. Alueelliseen yhteisöön identifioitumisen jatkumon ääripäävät ovat faktinen ja ideaalinen identifikaatio. Faktinen viittaa todellisiin alueellisiin yhteisöihin ja ideaalinen vallitsevaan yhteisöllisyyden kuvaan, jota esim. alueellisessa joukkotiedotuksessa usein näkee esitettävän (me-henki alueella). Alueiden asukkaiden alueellinen identiteetti on Paasin mielestä osa yhteiskunnallista tajuntaa. Se viittaa usein tuntemukseen siitä, miten asukkaat tuntevat kuuluvansa jollekin alueelle, miten he hahmottavat alueensa kokonaisuutena, tiedostavat sen erityisluonteen ja ominaisuudet sekä tuntevat yhteenkuuluvuutta alueen muiden asukkaiden kanssa.⁵ Ryhmiin identifioituminen ei usein tapahdu alueelliselta perustalta. Myös muut kriteerit voivat, tosin kytkeytyneenä esim. juuri alueellisuuteen, toimia identifioitumisen pohjana. Paasi ottaa tyypilliseksi esimerkiksi suomenruotsalaiset ryhmänä, missä identifioituminen tapahtuu kielen perusteella.⁶

Jaana Hujanen jäsentää alueellisen identiteetin yhteisön naamioksi, sillä se tuo yhtäältä esiin, miten yhteisön kasvojen taustalla olevat erilaiset intressit, mahdolliset ristiriidat jne. voivat olla kompleksisia, mutta jotka yhteinen identiteetti pyrkii kätkemään. Naamion tekee yleensä tarpeelliseksi uhka, vastustaja tai vihollinen. Huomio identiteetin naamiomaisuudesta onkin tämän vuoksi hyödyllinen myös siksi, että se tuo esiin, miten identiteettien rakentumiselle ja ymmärtämiselle on olennaista rajan veto suhteessa niihin. Identiteetit rakentuvat tyypillisesti läheisten tai kaukaisten vastakohtaisuuksien, toisten piirteiden ja ominaisuuksien sekä aktiivisten sisään- ja ulossulkemisen strategioiden kautta. Identiteetti näyttää suurelta osin julkisuudessa elävänä, tiedotusvälineiden ja muiden kulttuuri-instituutioiden kautta syntyvänä ja rakentuvana poliittisena ja kulttuurisena projektina. Jos alueellinen identiteetti on

⁴ Hirvonen, s. 11

⁵ Paasi 1986, ss. 36-37

⁶ Paasi 1984a, s. 97

maakuntalehdistön näkökulmasta perusteltua nähdä naamiona, alueellisuus on Hujasen mielestä perusteltua paikantaa valituksi strategiaksi ja projektiksi.⁷

Paasi erottaa aluetietoisuudesta kolme erilaista ulottuvuutta eli tiedollisen, tunneperäisen ja toiminnallisen. Kognitiivinen eli tiedollinen tekijä sisältää enemmän tai vähemmän loogisia käsityksiä tietoisuuden kohteena olevasta alueesta eli faktoja. Tiedollisella ulottuvuudella Paasi viittaa todelliseen, jotakin aluetta tai aluejakoja koskevaan sosiaalista tai fyysistä todellisuutta koskevaan tietoon, jota ihmisellä voi olla. Tiedollinen puoli sisältää tietoisuuden kuulumisesta jollekin konkreettiselle alueelle. Aluetta koskevat tiedot eivät ole ihmisten omien tuntemusten, mielikuvien ja ennakkoluulojen hämärtämiä. Toiseksi Paasi erottaa tunneperäiset eli affektiiviset tekijät eli ihmisen tunneperäisen asennoitumisen, kiintymisen tietoisuuden kohteeseen, alueeseen. Emotionaalinen ulottuvuus sisältää mm. ihmisten omat käsitykset alueista ja eri alueita koskevat stereotypiat. Se voi sisältää osanaan ajatuksen alueiden myytillisestä luonteesta ja usein vähintäänkin implisiittisen kannanoton alueiden puolesta tai niitä vastaan. Esimerkiksi korostaa joidenkin alueiden eriyisten aluehenkien (esim. pitäjähengi, maakuntahengi) olemassaoloa, eri alueita ja niiden asukkaita kohtaan esitettyjä stereotypioita. Aluetietoisuuden emotionaalinen ja tiedollinen osatekijä eivät ole täysin toisistaan irrallisia. Jotta jostakin alueesta voi olla esim. stereotypioita, täytyy olla olemassa tietoja, joiden varaan kyseessä olevat stereotypiat asettuvat. Aluetietoisuuden emotionaalista ulottuvuudesta Paasi erottaa suhtautumisen omaan alueeseen, esim. korostamalla omaa aluetta muita parempana tai huonompana tai korostamalla myös oman alueen jotakin erityistä henkeä tai ominaisuuksia muiden alueiden vastaavien ominaisuuksien edelle. Esimerkiksi nationalismi ja nationalismin alaluokkana erottuva regionalismi korostavat emotionaalista osatekijää. Regionalismilla Paasi viittaa maakuntien hallinnollista, taloudellista ja kulttuurista kehittämistä vaativaan liikkeeseen, maakuntakeskeiseen ajattelutapaan, joka on ilmennyt esim. hallinnonhajautuksen vaatimuksissa. Alueellisen tietoisuuden kolmas eli toiminnallinen ulottuvuus tarkoittaa Paasille ihmisten toimintavalmiutta alueellisen intressin hyväksi.⁸

Ihmisten alueellinen identiteetti perustuu Paasin mukaan esim. tietoisuuteen siitä, että asuu tietynnimisellä alueella. Toiseksi se voi perustua tietoon tai luuloon oman elämänmuodon, tapojen ja käyttäytymisen todellisesta tai kuvitellusta homogeenisuudesta verrattuna muilla alueilla asuviin ihmisiin eli

⁷ Hujanen 2000, ss. 44-45

⁸ Paasi 1984a, ss. 47-48

muihin. Tähän kategoriaan liittyvänä erityistapauksena mentaaliset stereotyypit liittyvät eri alueilla asuvien ihmisten tajunnallisten erojen korostamiseen. Esimerkiksi Paasi ottaa Suomen eri alueilla asuvien heimojen kansanluonteet. Kolmanneksi ihmisten alueellinen identiteetti voi perustua tietoisuuteen oman alueen luonnollisesta tai kulttuurisesta erikoisuudesta, joka voi olla sekä todellista että stereotyyppistä (esimerkiksi Pohjanmaan lakeudet). Yksi keskeinen ihmisten alueellisen identiteetin perusta on kieli (murre), jonka perusteella ihmisiä mielellään kategorisoidaan.⁹

1.2 Aluekäsitteet

Alue-käsitteen voi määritellä monella tapaa. Alue muodostaa ihmisen toiminnan fyysisen ja sosiaalisen ympäristön.¹⁰ Raakel Närhen mukaan alueellisen identiteetin ensimmäinen edellytys on se, että viitattava alue on määriteltävissä.¹¹ Louis Wirth lähestyy alue-käsitettä neljästä eri näkökulmasta. Ensiksi aluetta voivat luonnehtia tietyt fyysiset, luontoon liittyvät tuntomerkit, kuten sademäärä, kasvukauden pituus ja maaperän laatu. Toiseksi alueen voi rajata tiettyjen kulttuuristen piirteiden kuten esim. kielen, uskonnon tai omaperäisen arkkitehtuurin avulla. Alue voidaan rajata myös maan pinnanmuotojen (vuoret, joet) tai sopimuksen mukaisesti ihmisten tekemillä rajoilla. Fyysisten ja kulttuuristen piirteiden avulla rajatut alueet ovat sisäisesti mahdollisimman samankaltaisia, mutta keskenään mahdollisimman erilaisia. Kolmanneksi alueen integraatio voi perustua toiminnallisiin riippuvuussuhteisiin, näin on esim. talousalueiden kohdalla. Talousalueet eivät ole välttämättä kulttuuriltaan tai luonnonolosuhteiltaan homogeenisia, vaan yhteenkuuluvuus perustuu taloudellisiin lainalaisuuksiin. Alueen voi määritellä toiminnallisesti myös esim. työssäkäyntialueiksi. Neljäs Wirthin luokittelualue perustuu *ad hoc* -ongelmiin. Alue voi määrittyä jälkikäteen jonkin ongelman, kuten esim. rikollisuuden, kadon tai sairastuvuuden pohjalta. Maakunnat ovat alueina myös osa yhteiskunnallista kehitysprosessia; ovathan niiden rajat historiallisesti muuttuvia.¹² Harvoin pystytään osoittamaan mitään oikeaa rajaa. Samalla rajat ovat Närhen mielestä myös maakuntien ikuinen ongelma ainakin niissä maakunnissa, joissa mikään hallinnollinen raja ei noudata maakunnan rajoja.¹³

⁹ Paasi 1984a, ss. 71-72

¹⁰ Hirvonen, s. 7

¹¹ Närhi, s. 7

¹² Hirvonen, ss. 7-8

¹³ Närhi, s. 7

Hujanen jäsentää alueen sen aktiivisen rakentamisen myötä paitsi prosessina myös ideana. Hujanen ymmärtää alueen yhteiskunnallisissa käytänteissä rakentuvaksi diskursiiviseksi tuotteeksi. Tekstien alueissa on kyse paitsi alueen kuvaamisesta myös esityksistä ja ehdotuksista siitä, mitä esim. Keski-Pohjanmaa on.¹⁴ Hujasen mielestä diskursiivisen näkökulman myötä alue on myös hedelmällistä liittämään muutokseen: samoin kuin alueisiin ja alueellisuuteen kutoutuvat merkitykset muuttuvat ja liikkuvat, alueetkaan eivät ole luonteeltaan ikuisia tai pysyviä.¹⁵ Näkökulma alueeseen monina samanaikaisina, päällekkäisinä ja ristiriitaisinakin diskursiivisina prosesseina on hyödyllinen myös siksi, että se kykenee ilmentämään, kuinka alueet palvelevat samaan aikaan erilaisia tehtäviä ja funktioita; ne saavat erilaisia merkityksiä sen mukaan, mistä näkökulmasta niitä lähestyy.¹⁶

Hujanen pohtii, millaisia merkityksiä tavallinen kadunmies voisi antaa alueen käsitteelle kertoen ehkä samalla käsitteen vaikeaselkoisuudesta. Kysymykseen, mikä tai mitä alue on, vastaaja saattaisi jäljittää jonkinlaista todellisuudessa sijaitsevaa palaa, joka jonkin tekijän perusteella muodostaisi oman kokonaisuuden. Hän saattaisi tarjota maan tai maanosan nimeä tai oman kotikaupunkinsa näkökulmasta kasarmi- tai kampusaluetta. Tai hän voisi pohtia, millaisia muista alueista erottavia piirteitä jollakin alueella on. Hujasen mukaan tällöin vastausta jäsentäisivät koulun biologian, maantiedon ja historian tunneilla tutuksi tulleet kasvien levinneisyysalueet, murrealueet, heimoalueet ja maakunnat.¹⁷ Hujasen mielestä alue on käsitteenä samaan aikaan sekä selvää, konkreettista ja hämmentävää. Alueellisuus on läsnä monilla eri aloilla ja alueilla. Se kuuluu keskeisiin yhteiskunnallisiin puhetapoihin jäsentää todellisuutta. Alueellisuus on useiden tieteenalojen keskeisiä työkaluja ottaa haltuun ympäröivä todellisuus ja sen ilmiöt.¹⁸ Hujaselle journalismin alueellisuus merkitsee yhteisöllisyyttä; kykyä diskursiivisesti rakentaa yhteisöjä ja yhteisöyttä eli uusintaa kulttuuria sekä toisaalta muodostaa yhteyksiä ihmisten välille.¹⁹ Monitahoisuus näkyy myös aluekäsitteiden käänöksissä. Suomen alueviranomaiset kääntävät maakunnan englanniksi ‘*region*’, historiallisen maakunnan kuitenkin ‘*historical province*’ ja läänin ‘*administrative province*’.²⁰ Hallintoalueen nimenä *region* (*région*) esiintyy Kirkisen mukaan vain muutamissa maissa kuten Englannissa, Ranskassa ja Saksassa. Useimmissa muissa maissa yhtei-

¹⁴ Hujanen 2000, s. 39

¹⁵ Hujanen 2000, s. 39

¹⁶ Hujanen 2000, s. 39

¹⁷ Hujanen 2000, s. 36

¹⁸ Hujanen 2000, s. 36

¹⁹ Hujanen 2000, s. 46

²⁰ Hujanen 2000, s. 36

söllisellä hallintoalueella on kansallinen nimitys kuten *county*, *Kreis*, *province*, *amt*, *fylkeskommune*, *landstingskommun* ja maakunta. Käsitteen sisällössäkin on eri maiden perinteiden mukaisia vivahteita. Oleellista on yhteisöluonne.²¹ *Region* voidaan käsittää maakunnaksi tai alueeksi eri yhteyksissä eri tavoin. EU:n päätöslauselmassa *region* tarkoittaa maantieteellisesti selkeän kokonaisuuden muodostavaa aluetta tai sellaisten alueiden ryhmää, jolla on jatkuvuus ja jonka väestöllä on yhteisiä piirteitä pyrkien säilyttämään tästä johtuvan erityisen identiteettinsä ja kehittämään sitä pyrkimyksenään edistää kulttuurista, sosiaalista ja taloudellista kehitystä (EY:n parlamentin peruskirja 1988, artikla yksi).²²

Kun maakunnat 1800-luvulla nousivat esille, maakuntakonseptio alkoi samanaikaisesti muuttua dynaamiseksi ja uusia maakunniksi katsottuja alueita rupesi muotoutumaan. Paasin mukaan aluetietoisuuden muodostumisen kannalta keskeisiksi tekijöiksi alkoivat samalla muodostua alueellinen sanomalehdistö, koulutus ja viriävä kansalaistoiminta.²³ Erityisesti maaseudulla kansakoulunopettajien tulo oli tärkeä tekijä aluetietoisuuden kannalta; merkittävä aluetietoisuuden muokkaaja oli Zacharias Topelius. Heimot olivat keskeinen viiteyhteisö alueelliselle identifikaatiolle. Heimoista esitetyistä, enemmän tai vähemmän ristiriitaisistakin kansanluonne yms. -piirteistä jokainen saattoi löytää itsensä ja muut. 1800-luvun loppupuolella muinaisheimot siirtyivät myös maantiedon oppikirjoihin; suomalaisten aluetietoisuuteen alkoi muodostua uusi maakunnallinen sfääri. Paasin mukaan Suomessa juuri historiallisiin maakuntiin liitetyt muinaisheimot ovat muodostuneet aikojen kuluessa merkittäväksi sosiaalisen luokittelun välineeksi ja alueellisesta näkökulmasta odotusten rakenteiden osaksi ja alueellisen identiteetin välineiksi.²⁴ Muinaisheimot elävät yhä suomalaisessa yhteiskunnassa. Kansankielessä heimot jäsenyvät, elävät ja uusiutuvat yleensä humoristisina toteamuksina ja tarinoina kunkin heimon jäsenten luonteenominaisuuksista. Historia ja maantiede ovat olleet Paasin mielestä erityisen merkityksellisiä oppiaineita siinä prosessissa, jonka myötä koti-kotiseutu-isänmaa -akseli on suomalaisten aluetietoisuuteen muodostunut. Alueellisella lehdistöllä on Suomessa ollut huomattava rooli siinä, millaiseksi aluejärjestelmä ja myös suomalaisten alueellinen tietoisuus on muodostunut. Suomen sanomalehdistön läpimurto alkoi 1860-luvulla liittyen luonnollisesti uuden aikakauden alkamiseen yhteiskuntaelämässä ja taloudessa.²⁵ Paasi siteeraa E. Salosta, joka on todennut, että maakuntien herääminen ja nousu on paljon

²¹ Kirkinen 1996, s. 29

²² Kirkinen 1996, s. 41

²³ Paasi 1986, s. 61

²⁴ Paasi 1986, s. 62

²⁵ Paasi 1986, ss. 63 ja 65

velkaa maakuntien valistuneille lehtimiehille. Salonen viittaa koko maakuntainstituution nousun 1800-luvulla saaneen apua juuri maakunnallisesti muotoutuneesta joukkotiedotuksesta. Maakuntalehdistö on ollut keskeinen maakuntapohjaisen alueidentiteetin rakentaja.²⁶

Yksi tärkeimmistä aluetietoisuuden muodostumiseen vaikuttavista tekijöistä on Paasin mielestä se, että ihminen kokee kiinnittyneensä johonkin paikkaan tai laajempaan alueelliseen yhteyteen on alue sitten kuinka laaja tahansa. Mutta rajat ja alueiden luonne on opittava ja tuolloin korostuu nimettömän auktoriteetin ja yleisen mielipiteen rooli. Ihminen on sosiaalistettava aluejärjestelmään ja sen alueyksiköihin. Keskeinen merkitys on koulutusjärjestelmällä ja joukkotiedotuksella.²⁷ Paasi ymmärtää aluetietoisuuden yhdeksi yhteiskunnallisen tajunnan spatiaalisen ulottuvuuden leimaamaksi erityisluonteiseksi. Aluetietoisuuden syntyminen on spesifi yhteiskunnalliseen kehitykseen kytkeytyvä ja siitä muotonsa saava prosessi. Yhteiskunnallinen tajunta kytkeytyy voimakkaasti symboliympäristöön, joka ohjaa tajunnan sisältöjä. Symboliympäristöön kuuluvan kielen ja erilaisten symbolien avulla tapahtuu kommunikaatio. Paasin mukaan symboliympäristön muokkaajana keskeinen on joukkotiedotus.²⁸

Paasin mielestä aluetietoisuuden näkökulmasta kiintoisia käsitteitä ovat yhteiskunnallinen tajunta ja yleinen mielipide. Paasi viittaa Kaarle Nordenstrengiin, joka tarkoittaa näillä käsitteillä kokonaiselle kansakunnalle tai sen suurehkolle osalle luonteenomaista kollektiivista tajuntaa. Yhteiskunnalliseen tajuntaan kytkeytyvällä symboliympäristöllä on puolestaan keskeinen merkitys tajunnan ohjaajana. Yhteiskunnallinen tajunta liittyy siksi myös joukkotiedotukseen. Joukkotiedotus ohjaa keskeisesti yhteiskunnallista tajuntaa. Paasi näkee aluetietoisuuden yhtenä kollektiivitajunnan spatiaalisen ulottuvuuden leimaamana muotona. Aluetietoisuus on tietoisuutta yhteiskunnallisen tajunnan spatiaalisesta ulottuvuudesta. Aluetietoisuus ei ole Paasin mielestä vain jollakin alueella asuvien yksilöiden tietoisuuksien summa, vaan tietoisuudessa heijastuu samanaikaisesti koko alueen historiallinen kehitys, sen erityispiirteet ja sen suhde muuhun yhteiskunnan kehitykseen. Jokaisella alueen asukkaalla luonnollisesti ole näistä välttämättä omakohtaista syvällistä tietoa, mutta ne elävät mukana alueellisen itsetajunnan kokonaisuudessa.²⁹ Paasin mukaan ihminen sosiaalistuu ja identifioituu kotipaikan ulkopuoliseen aluejärjestelmään erityisesti koulutuksen ja joukkotiedotuksen myötä. Ihmisen alueelliseen tietoisuuteen hei-

²⁶ Paasi 1984a, ss. 129-130

²⁷ Paasi 1984a, ss. 127-128

²⁸ Paasi 1986, s. 26

jastuu omien paikkakokemusten lisäksi yleinen mielipide sisältäen yhtenä komponenttinaan myös alueellisen ulottuvuuden. Paasi pitää yleistä mielipidettä sikäli kollektiivitajunnallisena käsitteenä, että siihen kytkeytyy paitsi alueellisen olemisen ”kriteeristö” ja tietty normisto, myös alueellisen olemisen historia, joka tietysti heijastuu myös kriteeristöissä. Kriteerit voivat olla esim. ideaalisia identiteetikriteereitä eli ”millaisia meidän tulisi olla”. Suomessa Paasi mainitsee esimerkkinä vanhoihin muinaisheimoihin liitetyt käyttäytymis- ja luonneominaisuudet, joilla on ollut myös alueellinen hahmonsansa.³⁰

Identiteetti sisältää Närhelle kaikki ne käsitteet, joita voidaan liittää kyseiseen objektiin eli joilla kohdetta voidaan kuvata. Jokaisella on siis useita identiteettejä riippuen siitä, kuinka moneen eri ryhmään samastuu. Ihmisen alueellinen identiteetti sijoittaa hänen elämänsä ja toimintansa johonkin paikkaan.³¹ Pekka V. Virtasen mukaan identiteetti tarkoittaa tunnetta kuulua johonkin tai sellaista ”itseyttä”, yksilöllisyyttä, joka erottaa tarkasteltavan kohteen (henkilön, alueen, paikkakunnan jne.) muista. Identiteetti kertoo, mistä ihminen tuntee olevansa kotoisin. Kyse on usein yhteishengestä ja -työstä (esim. talkoot). voidaan puhua myös yhteenkuuluvuuden tunteesta ja me-hengestä. Identiteetti kertoo, minkä alueen, kaupungin tms. kokee henkiseksi kodiksi tai mistä katsoo olevansa kotoisin, missä ovat juuret. Maakuntien tapaisten laajempien alueiden identiteetti nojaa paljon historiaan, kulttuuriperinteisiin, murteeseen ja luonnon ominaispiirteisiin. Lääni ei tunnu Virtasesta luontevalta tasolta. Sen sijaan maakunta (karjalaisuus, pohjalaisuus jne.) ja siihen liittyvä yhteinen murre voi olla jo vahva identiteettitekijä.³²

Euroopan yhteisön (nykyisen unionin) parlamentin tarkoittama maakunta alueena muodostaa maantieteellisesti selkeän kokonaisuuden. Toiseksi se merkitsee samankaltaista alueiden ryhmää, jolla on jatkuvuus ja jonka väestöllä on yhteisiä piirteitä. Maakunta pyrkii säilyttämään erityisen identiteettinsä ja kehittämään sitä pyrkimyksensä edistää kulttuurista, sosiaalista ja taloudellista kehitystä. Yhteiset piirteet ovat kieli, kulttuuri, historiallinen perinne ja talouteen ja liikenneyhteyksiin liittyvät edut. Määritelmä korostaa itsehallinnon perusteena maakunnan yhteisöluonnetta, identiteettiä ja yhteisiä intressejä. Kirkisen mielestä kysymys on alueellisesta yhteisöstä, jolla on historiallinen jatkuvuus ja oma

²⁹ Paasi 1984a, ss. 45-46

³⁰ Paasi 1984a, ss. 171-172

³¹ Närhi, ss. 6-7

³² Virtanen, ss. 7-9

tahto. Identiteettiin kuuluvat alueellisen yhteisön historiallinen jatkuvuus, kieli ja kulttuuri sekä yhteiset tavoitteet kehittää maakuntaa.³³

Paasi viittaa Kustaa Vilkunaan, joka mainitsee kirjassaan maakuntakäsitteen alkusanoiksi maan, joka on vanhin, kauas esihistorialliseen aikaan ulottuvan hallintoalueen itämerensuomalainen nimitys, jolla jo Muinais-Virossa on tarkka hallinnollinen käytäntö. Maakuntakäsitteen toinen osa, kunta, puolestaan on tarkoittanut läheisesti yhteenkuuluvaa ihmisryhmää. Tämä merkitys käy ilmi nykyäänkin useista kunta-loppuisista yhdyssanoista (esimerkiksi perhekunta, sukukunta).³⁴ Maakunta on Paasin mukaan se alueyksikkö, johon aluetietoisuuden kehittäminen ja ylläpitäminen on virallisten hallinnollisten aluejako- eli läänien ja kuntien lisäksi selkeästi liittynyt ja liittyy edelleen. Paasin mielestä aluetietoisuudessa on tavallaan kysymys alueellisesta identiteetistä; tuntee kuuluvansa juuri tietylle alueelle erotukseksi kaikista muista.³⁵ Paasi ottaa esimerkiksi epämääräisestä aluetasosta suomalaisen maakunnan, jolla on olemassa historiallinen ja myös tunneperäinen merkityksensä suomalaisessa yhteiskunnassa ilman, että maakunnalla olisi varsinaista hallinnollista merkitystä samassa merkityksessä kuin lääneillä ja kunnilla.³⁶ Valtion ja kunnan väliin sijoittuvat maakunnat toimivat aluetietoisuutta jäsentävänä välitasona. Paasi viittaa Nyky-Suomen sanakirjan määritelmään maakunnasta historiallisesti ja kansatieteellisesti yhteenkuuluvan kokonaisuuden muodostavana suurehkona valtakunnan osana.³⁷ Lestijärvinen seutukuntavastaava määrittelee maakunnan Keskipohjanmaassa (28.1.1997) maantieteelliseksi alueeksi, jolla asuvat ihmiset haluavat toimia yhdessä, sitoutuvat yhteisiin hankkeisiin ja päämääriin sekä välittävät toisistaan. Maakunta on vuosikymmenien tai jopa satojen vuosien kehityksen tulos. Maakunnan asukkaat haluavat pitää yhtä. Maakuntaa ei voi lopettaa hallinnollisilla päätöksillä, vaan se elää ihmisten mielissä ja tunteissa sukupolvien saatossa. Paasin mukaan alueen asukkaita kuvaavat käsitteet ovat mielenkiintoisia, koska ne sisältävät itsessään sosiaalisen luokittelun elementin eli ne rajaavat tietyn ideaaliyhteisön omaksi kokonaisuudeksi. Tällöin niillä on merkitystä myös tietyn alueen asukkaiden alueellisen tietoisuuden muodostumisen kannalta.³⁸ Närhen mukaan alueaktivisteilla viitataan henkilöihin, jotka omalla toiminnallaan tietoisesti luovat ja ylläpitävät alueen identiteettiä, imagoa. He esiintyvät koko alueen asukkaiden nimissä pyrkien alueen sisällä luomaan me-henkeä ja toisaalta puo-

³³ Kirkinen 1996, ss. 56-57

³⁴ Paasi 1984a, 117

³⁵ Paasi 1984a, ss. 51 ja 59

³⁶ Paasi 1984a, ss. 1-2

³⁷ Paasi 1986, ss. 49-50

lustamaan alueen etuja alueen ulkopuolella.³⁹ Jokaisen maakunnan syntyprosessissa voidaan erottaa kahdenlaisia tekijöitä, rakenteellisia ja tarkoitushakuisia. Ensiksi mainittuja ovat mm. luontoperusta, väestöpohja ja elinkeinorakenne. Tarkoitushakuiset tekijät viittaavat tahtoon luoda maakunta. Viime mainitussa korostuu erityisesti alueaktivistien merkitys sekä erilaisten instituutioiden merkitys.⁴⁰

Ihmiset muuttavat maakunnasta toiseen, paikkakunnalta toiselle, maaseudulta kaupunkiin ja entistä useammin myös maasta toiseen. Siksi jonkin alueen yhteisöyden tunteesta puhuminen on vanhakan-taista. Hujanen mielestä siinä ei voi olla kyse muusta kuin romanttisesta menneen elämän nostalgisoin-nista. Benedict Andersonin käsitettä lainaten maakunnan voi nähdä kuvitelluksi yhteisöksi, joka voi olla olemassa, vaikkei olisikaan konkreettisesti koolla. Hujanen kysyy, elääkö jokaisen mielessä kuvi-telma tuon yhteisön olemassaolosta. Näin ei välttämättä ole, sillä maakuntiin identifioituminen vaihte-lee alueittain ja yksilöittäin. Kuvitelmassa maakunnasta yhteisönä heijastuvat niin henkilöhistoria ja synnyinseutu kuin se, mihin tuntee juuriensa kuuluvan. Maakunnallisen yhteisön kuvittelemisen ei ole itsestään selvää tai kaikkien jakamaa. Maakunta kuvitteellisena yhteisönä ei ole ilman muuta ihmisten yhteisesti jakama tunne. Kysymys on Paasin mielestä yhteisön ideasta ja siihen liittyvästä kertomuk-sesta, jonka ihmiset tunnistavat eri tavoin ja jota he elävät todeksi eri tavoin. Yhteisöllisyys voidaan ymmärtää kollektiivisina kertomuksina samassa veneessä keinumisesta - siinä on kyse elämisen, olemi-sen ja puhumisen tavoista.⁴¹

Anna-Maija Kujalalle kotiseutu merkitsee ainutlaatuista, omaleimaista ja korvaamatonta elämänpiiriä, joka koostuu luonnosta, asutushistoriasta, rakennusperinteestä, elinkeinoista, kulttuurista, elämänta-voista sekä merkittävistä henkilöistä ja heidän vaikutuksestaan. Keskipohjalainen itsetunto rakentuu kotiseutuun, sen ihmisiin, kulttuuriin, luontoon ja koko ympäristöön.⁴² Paasi viittaa Nyky-Suomen sa-nakirjan määritelmään kotiseudusta: se tarkoittaa seutua tai paikkakuntaa, jossa jollakin on (lapsuu-den)koti. Kotiseutu tarkoittaa myös seutua tai paikkakuntaa, josta joku on peräisin, kotoisin tai joka on

³⁸ Paasi 1986, s. 202

³⁹ Närhi, s. 69

⁴⁰ Paasi 1986, s. 79

⁴¹ Hujanen 2000, s. 47-48

⁴² Kujala, s. 7

jonkun tyyssija. Paasille kotiseudunrakkaus merkitsee eläytymistä kokonaisuuteen, johon kuuluvat yhtä hyvin ihmiset tapoineen ja tottumuksineen kuin luonto ominaisuuksineen.⁴³

1.2.1 Alue- ja maakuntahenki

Paasin mukaan perinteinen suomalainen maaseutukylä on tarjonnut alunperin perustan alueellisen yhteishengen syntymiselle muun muassa asukkaiden yhteisen taustan, ammatillisen homogeenisuuden ja vähäisen liikkuvuuden vuoksi. Asukkaiden mahdollisesta historiallisesta yhteenkuuluvuudesta on josakin määrin relevanttia puhua perinteisen kyläasutuksen yhteydessä.⁴⁴ Perinteisesti tärkein aluetietoisuuden, alueellisen identiteetin ja alueellisen me-hengen muodostaja on ollut ihmisten alueellinen liikkumattomuus: erilaisissa yhteisöissä asuville ihmisille oli mahdollista muodostua keskinäinen alueellinen solidaarisuus historiallisen yhteenkuuluvuuden kautta. Historiallisen yhteenkuuluvuuden aluetietoisuuteen liittyvän ulottuvuuden on korvannut alueellista yhteenkuuluvuutta ilmentävä aluehenki-käsite. Aluehenget eivät ole peräisin välttämättä paikallisista tai alueellisista yhteisöistä, vaan mahdollisesti alueellisella tasolla operoivista instituutioista, joiden yhtenä pyrkimyksenä on nimenomaan luoda tai edistää aluehenkien olemassaoloa. Koska yhä useammin ihmiset ovat kotoisin muualta kuin nykyiseltä asuinpaikkakunnaltaan, on aluehenki, tarkoittaa se sitten alueellista omanarvontuntoa, alueellista yhteenkuuluvuutta, luotava alueille. Sitä ei voi olla siellä valmiina. Modernin aluehengen yhdeksi taustahahmoksi voi ymmärtää Y. Littusen Erich Frommilta lainaaman käsitteen nimetön auktoriteetti, joka voi ilmetä yleisen mielipiteen asussa. Nimetön auktoriteetti on moderni vastine sille, että ihminen on vapautunut näkyvistä auktoriteeteista, esim. keskiajan kirkkovallasta, säätyläisyhteiskunnan ylimystövallasta tai edellisten ilmentämästä patriarkalisesta valtasuhteesta. Nykyajan ihmistä kahlitsevaksi sidonnaisuudeksi on tullut nimetön auktoriteetti, joka on piiloutunut terveen järjen, tieteen, mielenterveyden, normaalisuuden, yleisen mielipiteen valepukuihin. Nimetön auktoriteetti ilmenee esim. joukkotiedotusvälineissä, jolloin sanoman kuulija ei ole selvillä eikä edes tule ajatelleeksi, kuka tai ketkä hänelle puhuvat.⁴⁵

⁴³ Paasi 1984a, ss. 140-141

⁴⁴ Paasi 1984a, s. 123

⁴⁵ Paasi 1984a, ss. 125-126

Maakuntahenki-idea yleistyi käsitteenä 1800-luvun lopulla. Keskeiseksi innovaattoriksi on identifioitu ylioppilaiden osakunnat⁴⁶, jotka Jutikkalan mukaan välittivät kuvan Suomen jakautumisesta maakuntiin erityisesti sivistyneistön tajuntaan.⁴⁷ Vakiintuminen yleisempään käyttöön on tapahtunut 1800-luvun viimeisten ja 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenien aikana mm. kotiseututoiminnan myötä.⁴⁸ Hirvonen puhuu maakuntahengen (aluetietoisuuden emotionaalinen ulottuvuus) luomisen yhteydessä erityisestä alueellisesta intressistä, joka yhdistää tietyn alueen ihmisiä ja luo heille alueellista identiteettiä. Vaikka maakuntahengen muodostumisen taustalla oli nimenomaan Keski-Pohjanmaan suhde muihin alueisiin ja koko suomalaiseen yhteiskuntaan, aluetietoisuuden muodostamisessa oleellista oli ajatus Keski-Pohjanmaasta alueena sinänsä (*an sich*). Maakuntahenki on aluehenki-käsitteen osa. Voidaan puhua eri aluetasoilla ilmenevistä aluehengistä; esim. kansallis-, maakunta-, pitäjä-, kaupunginosa- ja kylähengestä. Maakuntahenki yhdistää saman maakunnan asujat samoin kuin kansallishenki saman kansan jäsenet. Se viittaa maakunnalliseen yhteenkuuluvuuden tunteeseen, me-henkeen, joka yhdistää kaikkia alueella asuvia ihmisiä ja ylittää alueella todellisuudessa olevan sosiaalisen ja toiminnallisen erilaistumisen.⁴⁹ Yhteisö tarvitsee Paasin mukaan historian kautta tai muuten kehittyneen yhteenkuuluvaisuuden tunteen asukkaiden kesken. Se tarvitsee myös idean, jota aluehenki kannattaa ja pitää yllä. Lisäksi tarvitaan aluehenkeä ylläpitävät mekanismit. Paasi viittaa Erik Allardiin, joka korostaa, että yhteisö edellyttää siihen kuuluvien yksilöiden kokevan jossakin suhteessa yhteenkuuluvuutta, solidaarisuutta, joka voi perustua tunneseikkoihin, mutta yhtä hyvin esim. taloudelliseen välttämättömyyteen. Alueellisten yhteisöjen perustana voisi siten ajatella olevan asukkaiden yhteiseen (yhteiseksi koettuun) historiaan perustuvan yhteenkuuluvuuden tunteen ja mahdollisesti joidenkin yhteisten etujen olemassaoloon.⁵⁰ Alueellisen ryhmän täytyy Paasin mielestä muodostua jollakin tapaa viiteryhmäksi, ennen kuin alueellinen identiteetti, tuntemus kuulumisesta jollekin erityiselle alueelle rajoittuvaan ryhmään, voi olla mahdollista. Ihmisen täytyy samastua aluetasolla tähän ryhmään ja tuntea me-henkeä ryhmää, ei välttämättä niinkään sen yksittäisiä jäseniä, kohtaan. Yhteinen aate voi muodostua johtomotiiviksi. Yksittäisten ryhmänjäsenten yhteys voi olla hyvin löysä tai sellaista ei välttämättä tarvita lainkaan. Voisi

⁴⁶ Paasi 1986, s. 124

⁴⁷ Paasi 1986, 62

⁴⁸ Paasi 1986, s. 77

⁴⁹ Hirvonen, ss. 65-66

⁵⁰ Paasi 1984a, s. 93

ilmeisesti puhua erityisen me-hengen, aluehengen, olemassaolosta. Tämän edellytyksenä on tietysti ensiksi joidenkin yleisesti hyväksytyjen kriteereiden perusteella rajattu alue.⁵¹

Vaikka maakunta ja lääni viittaavat molemmat väliportaantasoiseen alueyksikköön, käsitteisiin kytkeytyneet mielikuvat ovat erilaiset. Lääniä on rasittanut yhteiskunnallisessa tajunnassa teknishallinnollisuus sekä tietty ylhäältä ja ulkoapäin annettu leima, kun taas maakuntaan on yhdistetty ihmisten yhteisöllisyys ja omaleimaisuus.⁵² Merkittävin välitason aluehenki Suomessa on maakuntahenki, joka viittaa maakunnalliseen yhteenkuuluvuuteen. Paasin mielestä perinteistä suomalaista aluejärjestelmää ja siihen identifioitumista ajatellen maakunta lienee merkittävin alueyksikkö.⁵³ Perusvaatimuksena joukontajunnasta puhumiselle lienee jonkinlainen historiallinen yhteenkuuluvuus. Tuntemus kuulumisesta yhteen historian kuluessa muotoutuneen alueellistetun todellisuuden osalta. Ilmenee siis jonkinlaista alueellista solidaarisuutta, alueellista yhteenkuuluvuutta. Ilmenee aluehenki. Identiteetti rakentuu Paasin mielestä niistä säännöksistä, järjestelmistä ja rakenteista, jotka toimivat arkielämän puitteina ja toisaalta muokkaavat ja ohjaavat arkielämää. Identiteettiryhmänä voidaan pitää ihmisryhmää, jonka todellisuutta koskevat käsitykset ovat jokseenkin samankaltaisia. Identiteetti perustuisi siten ainakin osaltaan kyseisen ryhmän yhteisyyden tunteeseen, me-henkeen.⁵⁴

Hirvonen siteeraa keskipohjalaisuuden perikuvaa, maanviljelysneuvos Viljami Kalliokoskea:

”Keskipohjalaisen maakuntahengen herättämisessä tarvitaan siis ennen kaikkea kaikkea keskipohjalaisen henkistä ja taloudellista edistystä tarkoittavien yhtymien yhteistyötä.” Kalliokoski toimi mm. ministerinä ja eduskunnan varapuhemiehenä. Hän oli merkittävä vaikuttaja keskipohjalaisessa yhteiskunta-, kulttuuri- ja osuustoimintaelämässä. Maakuntahenki ilmeni Kalliokosken mukaan erityisesti sivistys- ja valistustoimintana, jonka avulla maakunnan piilevät henkiset ja taloudelliset voimavarat saataisiin alueellisen kehityksen moottoreiksi. Vuonna 1930 Keski-Pohjanmaa maakuntana -nimisessä artikkelissa Kalliokoski määritteli keskipohjalaisen maakuntahengen: ”Se koostuu määrätystä alueesta (Perho-, Lesti- ja Kalajokilaaksot sekä suurin osa Pyhäjokilaaksoa), joka muodostaa oman kokonaisuutensa. Alue on liitetty yhteen sukulaisuus- ja veriheimolaissiteillä. Lisäksi samanlaiset olosuhteet ovat luoneet ihmisille yhdenmukaiset tavat, tottumukset ja maailmankatsomuksen.” Alueen historian,

⁵¹ Paasi 1984a, s. 92

⁵² Paasi 1984a, 117

⁵³ Paasi 1984a, s. 117

kulttuurin, luonnon ja ihmisten tuntemus olivat Kalliokosken mielestä keskeisimpiä maakuntahenkeä luovia tekijöitä.⁵⁵

Paasin tutkimustuloksien perusteella maakunnallisuus tai maakunta-ajattelu ei ole voimakasta verrattuna suhteessa ihmisen jokapäiväistä elämää lähempänä oleviin aluetasoihin. Historiallinen tarkastelu osoittaa, että Suomessa on perinteisesti puhuttu ja puhutaan vielä tänäkin päivänä erilaisten alueyksiköiden ja paikkakuntien yhteydessä eräänlaisesta alueellisesta yhteishengestä, esimerkiksi joensuulaisuudesta, uusmaalaisuudesta jne. Nämä ilmaukset viittaavat yleensä alueiden muodostamaan ideaaliyhteisön erityisleimaan, jonka myös asukkaat tiedostavat. Kysymystä, löytyykö alueelta erityistä uusmaalaisuutta, voi Paasin mielestä pitää alueelliseen ideaaliyhteisöön identifioitumisen indikaattorina.⁵⁶

Perinteisessä staattisessa suomalaisessa yhteiskunnassa maakuntiin todennäköisesti samastuttiin henkilökohtaisen historian ja historialliseksi koetun yhteenkuuluvuuden kautta. Tämä tapahtui siinä vaiheessa, kun ihmiset tulivat tietoisiksi maakunnallisuudestaan. Nykyisin maakuntahenki lienee selvemmin ymmärrettävä joukkotiedotuksen vaalimaksi me-hengeksi, jolla alueen asukkaiden alueellista identiteettiä on mahdollista vahvistaa. Esimerkiksi maakuntahengen luonteesta Paasi ottaa selkeän, regionalistisia sävyjä sisältävän lainauksen Viljo S. Määttälän eräästä kirjasta. Lainaus on osoitus aluehenkien voimakkaan aatteellisesta luonteesta. Esimerkki on Keski-Pohjanmaan luonnehdinta, jossa alue asettuu kokonaisuudessaan ulkoista uhkaa vastaan: ”Uhanalaisesta hallinnollisesta asemastaan huolimatta Keski-Pohjanmaa on maakunta, joka toimii ja taisteleekin olemassaolonsa ja kehityksensä turvaamiseksi. Vuosisatojen kuluessa syntynyt maakunnallinen yhtenäisyys ja tältä pohjalta herätetty maakuntahenki, ovat sen reaalista käyttövoimaa myös ulkoapäin tulevaa byrokratiaa ja hallinnollista kaavamaisuutta vastaan. Omatoimisuus ja vanhan talkooperinteen pohjalta syntynyt yhteistyö ovat maakunnallisen toiminnan perusteita. Omaleimainen kansantaide ja perinteen pohjalta syntynyt nykykulttuuri ovat ne tekijät, jotka luovat tästä maakunnasta sen asukkaille viihtyisän ja rakkaan kotiseudun.”⁵⁷

⁵⁴ Paasi 1984a, 85-88

⁵⁵ Hirvonen, ss. 66-67

⁵⁶ Paasi 1986, ss. 249-250

Paasin mukaan maakunnat olivat T. Mäkelän Suomi ja muut Pohjoismaat -nimisen oppikirjan ilmestyessä muotoutuneet talousmaantieteellisiksi kokonaisuuksiksi, joiden pohjalta alkoi jälleen esiin noussut maakuntaitsehallintokeskustelu 1960-luvulla. Tuolloin ryhdyttiin koululaisia sosiaalistamaan uuteen maakunta-ajatteluun maantiedonopetuksen avulla. 1966 ilmestynyt Mäkelän Suomen maantiedon täydennyskurssi -kirja esitteli niinkään uudet maakunnat ja totesi, että ”Suomen kansa elää, ajattelee ja toimii tässä uudessa maakuntahengessä” ja uudet maakunnat noudattelevat talousalueiden, heimojen asuma-alueiden ja vesistöalueiden rajoja.⁵⁸

Regionalistisessa eli aluehenkisessä kirjoittelussa alueen asukkaita kuvaava aluenimi, esim. maakunta, rajaa tietyn ideaaliyhteisön omaksi kokonaisuudeksi.⁵⁹ Regionalismi viittaa kulttuurisena käsitteenä tietyn alueen asukkaiden yhteenkuuluvuuden tunteeseen, paikallispatriotismiin ja kotiseuturakkauteen. Poliittinen ulottuvuus taas korostaa syrjäseutujen protestia sekä valtion ja sen osa-alueiden kontrastia. Alueellisen journalismin maakunnallisuudessa regionalismi viittaa yhdistämisen ja erottamisen teemoihin. Maakuntalehdistön aluehenkisyys ei ole aina sisällöltään tai muodoiltaan itsestään selvää tai näkyvää, vaan se vaatii Hujasen mielestä tulkintaa.⁶⁰ Paasin mielestä regionalistinen liikehdintä tulee ymmärrettäväksi vastareaktionä yhteiskunnan nopealle rakennemuutokselle. Regionalismi on politiikkana juuri urbaanin ja regionaalisen tai valtion ja sen osa-alueiden kontrastointia. Paasi viittaa Wirthiin, joka mainitsee regionalismin olevan alueellisiin intresseihin liittyvä poliittinen voima.⁶¹

1.3 Alueellisesta identiteetistä paikalliseen identiteettiin

Alueen identiteetti on se kuva alueesta, joka tekee siitä tuotteen. Suomessa erityisesti matkailu operoi näillä tuotteilla. Erilaisten instituutioiden alueesta luotu kuva (rakennettu identiteetti) perustuu luonnon ja kulttuurin aitoihin piirteisiin. Luonnonolot ja esim. kansankulttuurin piirteet jakautuvat harvoin siten, että tietyt piirteet kokonaisuudessaan luonnehtisivat vain tiettyä aluetta. Yksilöille luonnollinen identiteetti edustaa Paasin mielestä alueen identiteettiä aidommin kuin pelkät sisällyksettömät toteamukset alueen uhanalaisuudesta. Alueellista identiteettiä ei tule ymmärtää nurkkakuntaisuudeksi ja eron teke-

⁵⁷ Paasi 1984a, ss. 118-119

⁵⁸ Paasi 1984b, s. 97

⁵⁹ Paasi 1986, s. 210

⁶⁰ Hujanen 2000, ss. 52-53

⁶¹ Paasi 1986, ss. 24-25 ja 27

miseksi muihin alueisiin. Ensi sijassa tulisi tiedostaa oman elinympäristön luonto ja kulttuuriset piirteet. Samoja piirteitä voi olla muuallakin. Paasi uskoo paikallisten elementtien edustavan konkreettimpaa perustaa alueelliselle kehittämistyölle kuin lääneihin tai maakuntiin kytketyt rakennetun identiteetin piirteet. Paasin mielestä olisi relevantimpaa puhua paikallisesta identiteetistä tai suoranaisesta paikallisesta intressistä, joka tiivistyy ihmisen ja hänen elinympäristönsä välisessä suhteessa eli ihmisten parhaiten hahmottamassa ympäristössä. Maakunnallinen aktivointityö suuntautuu parhaimmillaan paikallistasolle sen sijaan, että se jäisi pelkästään maakuntatason alueellisten erojen korostamiseksi. Aukkaiden alueellinen identiteetti on alueellisessa kehittämistyössä hyödytön väline, jos se jää vertailemaan ainoastaan omaa aluetta ja muiden alueita tai korostamaan oman alueen erinomaisuutta. Paasi viittaa Sihvooon, jonka mukaan tällöin voi tuloksena olla vain reservaatteja, jotka näivettyvät omaan historiallisuuteensa. Sepitteellisen alueidentifikaation heikko kohta on yleensä retrospektiivisyydessä, menneeseen tuijottamisessa, muita näkökulmia poissulkevassa asennoitumisessa ja nurkkakuntaisuudessa eli väärässä provinsialismissa.⁶²

Paasin mielestä ihmisen on itse asiassa omaksuttava useita paikallisia identiteettejä modernissa alueellisen ja sosiaalisen liikkuvuuden leimaamassa yhteiskunnassa. Aktiivinen oman paikallisen identiteetin määrittely on tärkeä väline sopeutua yhteiskunnan jatkuvaan rakennemuutokseen.⁶³ Yhteiskunnan erilaistumisen myötä individualismi on vallannut yhä enemmän sijaa ihmisen spatiaalisen olemisen organisaatiossa ja tällöin myös paikka on saanut yksilökeskeisemmän sisällön. Paikka on Paasin mielestä irtautunut yhteisöllisyydestä ja korvautunut yksilöllisyydellä. Eli paikka on aina minun, olen vapaa paikassani. Paikka abstraktiona muodostuu arkielämänprosessin konkreettisissa rutiineissa, tässä merkityksessään paikalta puuttuu kollektiivitajunnallinen, sille yhteisöllisiä rajoitteita asettava sisältö.⁶⁴

Pasi Saukkonen toteaa väitöskirjassaan, että maakunnalliset identiteetit ovat topeliaanisia kuvauksia suomalaisheimojen ominaisuuksista. Myös Topeliuksen Maamme-kirjassa maakuntien ja heimojen asukkaat eroavat toisistaan, mutta sulautuvat yhteen kansalliseksi kokonaisuudeksi. Hujasen mukaan Suomen yhtenäisessä ja keskitetyssä kansakunnan rakentamisen projektissa on korostunut kulttuurin yhtenäisyys, kun taas kysymys suomalaisuuden eri versioista on jäänyt sivummalle. Alueellisuus ei

⁶² Paasi 1986, ss. 295-296

⁶³ Paasi 1986, s. 296

⁶⁴ Paasi 1984a, s. 174

tarkoita vain lähiympäristön merkityksellistämistä tai maakunnallisen identiteetin rakentumista, vaan myös valtakunnallisuus ja kansainvälisyys ovat läsnä. Paikallisuus ei näyttäydy alueellisten tasojen uudelleen järjestäytymisen käänköpuolena ylikansallisten markkinoiden, rajoista piittaamattoman ja globaalisia mielikuvia rakentavan uuden teknologian ja median vyöryssä. Muutos poliittisesta äänestä maakunnalliseksi ei ole reagoimista siihen, että lehtien levikkialueet olisivat muuttuneet yhtenäisemmiksi tai ihmisten maakunnallinen identiteetti ja keskinäinen solidaarisuus tiivistyneet, pikemminkin päinvastoin. Katsantokanta ohjaa paikantamaan suomalaisen sanomalehdistön alueellisuuden projektiksi. Maakunnallisuudessa on Hujasen mielestä kysymys paikallisuuden diskurssien, kodin ideologian ja yhteisöllisyyden, käyttökelpoisuudesta. Perinne on pitkälti tämän päivän politiikan tekemistä. Se on sidoksissa siihen, miten valtaa pitävät instituutiot valitsevat menneisyydestä tiettyjä arvoja ja mobilisoivat niitä vallitseviin käytäntöihin.⁶⁵ Myös paikallisuus ja sen muodot ovat Hujaselle tämän päivän politiikan tekemistä. Paikallisuus ja sen muodot ovat sidoksissa siihen, mitä identiteettejä, yhteisöllisyyttä ja arvoja valitaan ja miten ne mobilisoidaan kulloisiinkin käytänteisiin.⁶⁶ Euroopan yhdyntäessä paikallisuuden ja alueellisuuden merkitys on korostunut. Ihmisiä kiinnostavat eniten heitä lähellä olevat asiat, journalistisessa mielessä paikalliset jutut.

1.4 Alueen institutionalisointiteoria ja kansallisen identiteetin perusteet

Paasi erottaa nykyisten maakuntien hahmottumisessa neljä vaihetta, joita seuraa aluetietoisuus. Alueen institutionalisointiteoria jakaa alueen muotoutumisen neljään osaan: alueelliseen eli territoriaaliseen hahmottumiseen, käsitteelliseen eli symboliseen hahmottumiseen, instituutioiden ja organisaatioiden muodostumiseen sekä vakiintumiseen. Prosessit voivat olla samanaikaisia ja päällekkäisiä tai niiden järjestys voi vaihdella. Territoriaalinen hahmottuminen tarkoittaa prosessia, jonka kuluessa alue rajautuu alueellisesti omaksi muista alueista eroavaksi yksiköksi. Alueellinen hahmo voi olla kiinteä (hallinnollinen rajautuminen) tai vaihtelevamerkityksinen, jolloin alueelle on leimaa antavampi alueen idea, erilaiset aluekäsitteeseen liittyvät alueen luontoa, kulttuuria yms. spatiaalista rakennetta kuvaavat ai-
nekset. Käsitteellisen hahmottumisen myötä territoriaalisen symbolismin keskeinen väline, alueelle vakiintunut nimi ja muut alueeseen kiinnittyvät symbolit ovat vähitellen vakiintuneet identifioimaan kyseisen alueen. Jos alueen nimi ei ole alueellisen rajautumisen näkökulmasta yksiselitteinen, on ai-

⁶⁵ Hujanen 2000, s. 33-34

⁶⁶ Hujanen 2000, ss. 241-242

heellistä lisäksi eritellä käsitteellisen ja alueellisen hahmottumisen suhdetta ja prosessia, jonka myötä alue on muotoutunut enemmän tai vähemmän selkeän identiteetin omaavaksi kokonaisuudeksi, jota nimi integroi. Esimerkkejä maakuntatason symboleista ovat maakuntavärit, -laulut, -kukat ja -linnut. Alueen instituutioiden muodostumisella Paasi viittaa sosiaaliseen prosessiin, jonka myötä spesifillä aluenimellä varustetulle alueelle on vähitellen alkanut muotoutua sosiaalisia organisaatioita ja instituutioita, jotka ovat kytkeytyneet alueeseen funktionsa tai vaikutusalueensa kautta. Alueen institutionalisoituminen ei tapahdu Paasin mukaan ainoastaan tietynä ajankohtana, vaan se on jatkuva spatio-temporaalinen prosessi. Alueen roolin vakiintuminen viittaa vaiheeseen, jolloin tietyllä alueella on selkeä identiteettinsä aluejärjestelmän muiden alueiden joukossa. Alue saavuttaa tunnustetun aseman suomalaisessa aluejärjestelmässä ja ihmisten aluetietoisuudessa. Neljäs vaihe on prosessina etenevästä kolmannesta vaiheesta irti abstrahoitu pinta tai alueidentiteetin nykytila.⁶⁷ Paasin mukaan alueen institutionalisoinnin prosessissa jokin yhteiskunnan alueellisen rakenteen osa muotoutuu kokonaisuudeksi, jolla on vakiintunut rooli yhteiskunnan alueellisessa rakenteessa ja ihmisten alueellisessa tietoisuudessa.⁶⁸

Kirkisen mielestä alueellisen autonomian luonnollisia historiallisia yksiköitä ovat maakunnat, jotka ovat kehittyneet alueen sisäisten yhdistävien tekijöiden, yhteisten intressien ja alueellisen yhteistoiminnan pohjalta. Historiallisten maakuntien alueellinen identiteetti, omaleimainen yleissävy, on kehittynyt pitkän ajan kuluessa ja sen yksi perustekijöistä on kieli tai kielimurre, joka on yhdistänyt heimon jäseniä ja maakunnan asukkaita toisiinsa ja samalla erottanut heimon naapuriyhteisöstä. Yhteinen kielimurre on edistänyt alueen ihmisten keskinäistä kanssakäymistä ja vuorovaikutusta alueen puitteissa.⁶⁹ Kieli on Kirkisen mielestä todennäköisesti vahvin kansallista identiteettiä ja kulttuuria koossapitävä tekijä, sillä se tekee mahdolliseksi jatkuvan läheisen, rikkaan ja syvällisen kanssakäymisen kansanyhteisön jäsenten kesken.⁷⁰ Maakuntien kielelliset eroavuudet ovat heikkenemässä, mutta murteiden yleiskieltä rikastuttava merkitys on edelleen tärkeä kulttuuritekijä. Toiseksi etnisiteetti eli geneettisesti painottunut jatkuvuus ja perinteisen kansankulttuurin yhteinen yleissävy ylläpitivät Kirkisen mukaan varhaisina aikoina heimon ja maakunnan omaleimaisuutta; myöhemmin niiden osuus on heikentynyt.⁷¹ Pitkäkes-

⁶⁷ Paasi 1986, ss. 30-31 ja 33

⁶⁸ Hirvonen, s. 2

⁶⁹ Kirkinen 1991, s. 43

⁷⁰ Kirkinen 1996, s. 89

⁷¹ Kirkinen 1991, s. 43

toinen kansallisen yhteisön jatkuvuus tukee kansallisen kulttuurin ja identiteetin kehitystä monien sukupolvien ajalta. Kolmanneksi historiallinen jatkuvuus tekee Kirkisen mielestä mahdolliseksi yhteisten perinteiden muodostumisen ja niiden siirtymisen sukupolvelta toiselle.⁷² Neljänneksi yhteistoiminta esim. elinkeinojen harjoituksessa, sisäisen järjestyksen ylläpitämisessä ja heimon puolustamisessa on luonut yhteistä kokemusta ja perinnettä sekä yhteistä kulttuuria ja historiaa. Ne ovat sitoneet asteittain heimon tai maakunnan jäseniä yhteisiin toiminnan rakenteisiin. Viidenneksi yhteinen organisaatio kasvoi Kirkisen mukaan yhteistoiminnan pohjalta maakunnan itsehallinnoksi Skandinaviassa ja Suomessa viimeistään 1200-luvulla. Ruotsin keskushallinnon lujittuessa Suomen maakuntahallinto heikkeni, mutta se kuihtui käytännössä kokonaan vasta uuden ajan keskitysvallan paineessa. Kuudenneksi elinalue vaikuttaa maakunnan muodostumiseen ja kehitykseen ympäristön luonteen ja laadun kautta. Se muovaa luonnonedellytyksillä yhteisön elämäntapaa ja ilmaisee yhteisön rajoja luonnollisin muodoin kuten vesistöjen, soiden ja vuorien maastoin. Yhteisön elinalueen puolustamisesta muodostuu yleensä yhteinen arvo. Seitsemänneksi väestö on kehityksen edellytyksiä rajaava tekijä erityisesti määrän ja historiallisen kehitystilanteen ehtojen muodossa. Kahdeksanneksi ulkopuoliset yhteydet tuovat uusia virikkeitä ja vaikutteita heimon tai maakunnan kehitykseen erityisesti taloudellisen ja henkisen kulttuurin aloilla. Kirkinen mainitsee vielä koulutuksen, tutkimuksen ja kulttuurin yhtenä kansallisen identiteetin perusteena. Kirkisen mukaan ainakin edellä mainituilla tekijöillä on ollut vaikutusta Suomen heimojen ja maakuntien kehitykseen viimeisten vuosikymmenten kuluessa.⁷³

1.5 Maakunnalliset instituutiot Keskipohjanmaa-lehti ja Keski-Pohjanmaan liitto

Sanomalehden tehtävänä maakunnallisena instituutiona on Jaana Orjalan mielestä vahvistaa maakunnan alueellista identiteettiä.⁷⁴ Raimo Salokangas toteaa, että suomalaisen sanomalehden prototyyppi, alueellinen ykköslehti, on perimmäiseltä identiteetiltään yhteiskunnallinen instituutio.⁷⁵ Närhi kysyy, kuka hyötyy maakuntahengestä eli kuka tarvitsee Keski-Pohjanmaan maakuntaa. Maakunnallisen toiminnan keskipisteessä on jäsenkuntiensa etujen ajajana toimiva maakuntaliitto. Alueellisen veturin maakuntaliiton moottorina ovat kunnat. Toinen selvä intressi maakunnallisuuden suuntaan on Närhen mielestä maakuntalehdellä. Maakuntalehden asema on niin kauan selvä ja turvattu kuin on olemassa

⁷² Kirkinen 1996, s. 89

⁷³ Kirkinen 1991, ss. 43-44 ja Kirkinen 1996, ss. 88-89

⁷⁴ Orjala, s. 60

maakunta, johon lehti samastetaan. Näin lehti toisaalta pohjaa levikkinsä maakuntaan⁷⁶ ja toisaalta se luo kuvaa maakunnasta.⁷⁷ Paasin mukaan sanomalehdet ovat keskeinen alueellisen tietoisuuden luomisen ja reproduktion kanava: Ne sananomukaisesti pitävät yllä spesifiä maakunnaksi identifioitua sosiaalista todellisuutta. Sanomalehti antaa joka tapauksessa kehikon ja välineen sosiaaliselle integraatiolle, jota maakunnallinen ajattelu edellyttää.⁷⁸ Maakuntautisoinnin ongelma on Jaana Hujasen mielestä juuri siinä, että uutisten lähteinä toistuvat maakunnallisesti keskeisten instituutioiden virkamiehet sekä kansanedustajat ja heidän myötänsä instituutioiden lähestymistapa alueellisuuteen.⁷⁹

Maakunnallinen yhteistyö ei ollut vilkasta vielä 1900-luvun alussa. Puuttui yhteisiä järjestöjä, joiden kautta keskipohjalaiset olisivat ruvenneet ajamaan omia asioitaan. Antti Hietalahden mukaan luonnollinen kanava vahvistaa keskipohjalaista identiteettiä oli 1917 perustettu sanomalehti Keskipohjanmaa, joka toimi Keski-Pohjanmaa -nimellä vuoteen 1936 asti.⁸⁰ Maakunnan maalaisliittopiirien johtomiehet saivat ajatuksen perustaa lehti. Orjala viittaa entiseen päätoimittajaan Pentti Pulakkaan, jonka mukaan heräävän maakunnan nimen valinta lehden nimeksi sisälsi myös laajempialaisen maakuntapoliittisen kannanoton. Lehden nimi tekisi tunnetuksi maakunnan nimeä ja voimistaisi maakuntatunnetta. Orjalan mukaan Keskipohjanmaa on nähty merkittäväksi välikappaleeksi selventää keskipohjalaista maakuntakäsitystä ja luoda maakuntahenkeä.⁸¹ Pentti Virrankoski viittaa Raimo Salokankaaseen, jonka mukaan Keskipohjanmaalla on ollut merkittävä osuus maakunnallisen Keski-Pohjanmaa -käsitteen kiinteyttäjänä. Virrankosken mielestä on suorastaan vaikea kuvitella, kuinka Keski-Pohjanmaa olisi säilynyt maakuntana, ellei Keskipohjanmaa olisi sitä puolustanut kautta vuosikymmenien taitavasti, voimakkaasti ja pitkäjännitteisesti.⁸² Vuonna 1996 Keskipohjanmaa julistautui lähes kaikkien Suomen sanomalehtien esimerkkiä seuraten puolueisiin sitoutumattomaksi. Hujasen mielestä olennaista sitoutumattomuuskehityksessä on, että poliittiset aatteet ovat taloudellisista syistä joutuneet antamaan tilaa alueellisille tavoitteille. Taloudelliset tekijät ovat ohjanneet lehtiyritysten harkittua linjausta. Sanomalehdistön alueellisuus on markkinoiden ohjaamaa. Hujasen mukaan maakunnallisuudesta ei tullut aate siksi, että lukijat olisivat olleet erityisen vieraantuneita juuristaan tai kotiseudustaan. Pikemminkin alueellisuus

⁷⁵ Perko ja Salokangas, s. 52

⁷⁶ Liite 1

⁷⁷ Närhi, s. 76

⁷⁸ Paasi 1986, s. 291

⁷⁹ Perko ja Salokangas, s. 92

⁸⁰ Hietalahti, s. 17

⁸¹ Orjala, ss. 25-26

merkitsee keinoa koota mahdollisimman suuri yleisö rakentamalla (levikki)aluetta ja vahvistamalla alueen identiteettiä. Siten voidaan varmistaa yleisön pysyminen.⁸³ Maakunnalliset sanomalehdet ovat Paasin mielestä keskeinen kanava poliittisten toimijoiden aktiviteettien ja tältä perustalta muodostuvan maakunnallisen imagon välittämisessä. Sanomalehti toimii alueellisen todellisuuden konstituojana tavallaan ko-operatiivisesti ”tilan” kanssa rakentaessaan territoriaalista kehystä, jossa lehden levikkiä ja vaikutusvaltaa pyritään lisäämään.

Keskisuomalaisen päätoimittajan Erkki Laatikaisen mukaan maakuntalehti on tiukasti sidoksissa omaan ympäristöönsä. Päätoimittaja, muuta toimitusväkeä ja lehtitalon avainhenkilöitä voi kuulua rotareihin, leijoniin tai peräti vapaamuurareihin sekä useisiin muihin yleishyödyllisiin yhteisöihin. Pienillä paikakunnilla näin kattava sidonnaisuus heijastuu ainakin ajoittain maakuntalehden journalismiin pikemminkin sitä heikentävällä kuin vahvistavalla tavalla. Laatikainen muistuttaa, että maakuntalehden on hankittava arvostuksensa kriittisellä, mutta asiallisella journalismilla; maakuntalehden tulisi olla täyden palvelun tiedollinen tavaratalo. Laatikaisen mielestä viestimen on tarjottava lukijoilleen foorumi rikkaaseen kansalaiskeskusteluun. Mitä enemmän maakunta keskustelee asioista, sitä vahvempi maakunta on henkisesti ja sitä paremmin se kykenee kohtaamaan ajan kasvavat haasteet. Maakuntalehti on oman maakuntansa henkinen lippulaiva. Se on alueensa etujen puolestataistelija siinä, missä läheiseksi mielletävä maakuntaliitto. Laatikaisen mukaan maakuntalehdellä ei voi olla mitään muuta kantavaa ohjenuoraa kuin edistää maakunnan etuja.⁸⁴ Hujasen mukaan maakuntalehtien suhteet ovat perinteisesti olleet läheiset maakunnallisiin liittoihin. Toisaalta suhde alueen muihin edunvalvojiin on haluttu pitää etäisenä periaatteella kenenkään äänitorvia ei olla, vaikka samalla asialla oltaisiinkin.⁸⁵ Väitöskirjassaan Hujanen päätyy siihen johtopäätökseen, että näiden kahden maakunnallisen instituution suhde on monitahoinen ja ristiriitainen. Hujanen ei pysty väitöskirjaansa varten tekemiensä haastattelujen perusteella päättämään, haluaisivatko journalistit maakuntaliittoihin nähden ennen kaikkea vapautua edunajajan roolista, pelkäävätkö journalistit juoksupojan roolia vai vierastavatko he liittojen johtavia virkamiehiä poliittisina tai yksityisinä henkilöinä. Hujasen mielestä kaikki viittaa tarpeeseen ottaa etäisyyttä.⁸⁶

⁸² Virrankoski, s. 396

⁸³ Hujanen, ss. 30-31

⁸⁴ Neste, ss. 12-14

⁸⁵ Hujanen 1997, s. 53

⁸⁶ Hujanen 2000, ss. 232-233

Jukka Löytömäen mukaan jokaisen uutisen tekemiseen sisältyy väistämättä lukuisia valintoja. Ne eivät voi koskaan olla täysin arvovapaita. Aiheen, näkökulman, haastateltavien ja faktojen valinnat heijastelevat enemmän tai vähemmän tietoisesti toimittajan, toimituksen ja koko lehden ajatusmaailmaa. Jo se, mikä on tärkeää ja kertomisen arvoista, on merkittävä arvopohjainen valinta.⁸⁷ Hilikka Vihisen mukaan poliittinen ulottuvuus on löydettävissä juuri tilanteesta, jossa vastakkaiset väittämät, erilaiset vaihtoehdot voivat olla yhtä lailla perusteltavissa ja oikeutettavissa. Lukijan pitää pystyä erottamaan, missä erilaiset vaihtoehdot ovat mahdollisia, missä on tehty valintoja ja millainen laajempi konteksti perustelee kunkin valinnan. Olennaista ei ole vain se, mikä on osoitettavissa tekstissä, vaan myös se, mikä jätetään sanomatta.⁸⁸ Laatikaisen mielestä useat maakunnat jäävät helposti vaatimattomaan asemaan valtakunnallisessa viestinnässä: ehdot sanellaan Helsingissä eli sen ehdot määräytyvät muutaman neliökilometrin alueella pääkaupunkiseudulla.⁸⁹ Hujasen mukaan media alkaa itsekä toimia niin kuin asioihin vaikuttettaisiin ja niistä päätettäisiin viestinten uutisvalinnoissa ja kannanotoissa, jolloin on tärkeää lähettää viestejä Helsingin herrojen ohella myös helsinkiläiseen mediaan.⁹⁰ Valtakunnallisten viestinten maakunnille suoma julkisuus on vaihteleva. Keskimäärin se on vaatimatonta ja usein masentavan tylyä. Laatikainen kysyy, miten kielteiset, ”stadilaiset”, kuvat sekä ihmistä ja hänen maataan laajana kokonaisuutena ymmärtämättömät kielteiset asenteet (valtakunnallisten viestinten asenne maakuntiin) murtuivat.⁹¹

Jaana Hujasen mielestä alueellisten ykköslehtien rooli ”meidän” äänenä paikantuu myös uutissivuille, jolloin uutisen genre paikoitellen muuttuu informatiivisesta kantaaottavaksi. Yhtä hyvin pääkirjoitus kuin premiäärin uutinen voi siten ilmaista kannanottonsa suhteessa keskushallinnon päätöksiin tai maakuntatason päätöksentekoon.⁹² Löytömäki kysyy, vedetäänkö sanomalehtien poliittisissa uutisissa kotiinpäin. Kyllä, mutta vedon voimakkuus vaihtelee lehdittäin ja muuttuu ajan kuluessa. Yleisesti hyväksyttyä on esimerkiksi puolustaa oman alueen etuja. Sitä tekevät niin paikallislehdet, maakuntalehdet kuin valtakunnallisetkin lehdet omalla maantieteellisellä tasollaan. Kullakin medialla on oma me-

⁸⁷ Perko ja Salokangas, s. 210

⁸⁸ Palonen ja Summa, ss. 222-223

⁸⁹ Neste, s. 9

⁹⁰ Hujanen 1997, s. 53

⁹¹ Neste, ss. 16-17

⁹² Perko ja Salokangas, s. 89

joukko, jonka kannalta maailmaa tulkitaan.⁹³ Vaikka journalismi toisaalta jakaa yhteiskuntaa pieniin intressiryhmiin, se samalla toimii kahdella tavalla integraatiovoimana. Yhtäältä se kokoaa samaan julkisuuteen hyvin monenlaisia ryhmiä ja pitää ne informoituina siitä, mitä kukin ryhmä ajattelee ja tavoittelee. Toisaalta journalismi pakottaa Heikki Luostarisen mukaan jokaisen ryhmän artikuloimaan omat intressinsä yhteisen edun kautta; journalismissa ei ole mahdollista vedota ns. lehmänkauppoihin tai yksittäiseen etuun tai haluun vahingoittaa jotakin toista intressiryhmää. Tällaisia tavoitteita voi tietenkin olla taustalla, mutta ainakin retoriikan tasolla ne on opittava verhoamaan yhteisen hyvän tavoitteluun.⁹⁴

Hujasen mukaan alueelliselta perustalta toimivan suomalaisen maakuntalehdistön näkökulmasta vastakkainasetteluja ja ylipäättään erottavien rajojen käyttökelpoisuutta ja tarpeellisuutta voi selittää talouden näkökulmasta sitä kautta, että levikkialueiden kilpailua palvelee joko-tai ja me-ne -logiikkaan pohjaava selväpiirteinen kartta, jossa rajalinjat näkyvät terävinä ja raja jäsentyy jakavaksi ja erottavaksi linjaksi. Se, että rajaukset ja konstruoituvat identiteetit eivät ole merkityksettömiä, korostaa sosiaalisen tilan diskursiivisen rakentumisen, erityisyyden diskurssien ja vallankäytön yhteenkutoutumista. Toisaalta koska rajat ja identiteetit ilmentävät ja rakentavat valta-asemia ja hierarkioita, alueellisessa viitekehyksessä rakentuva alueellisuus on enemmän kuin alueellista viattoman spatiaalisuuden merkityksessä. Siksi journalismin alueellisuutta on Hujasen mielestä tarkasteltava myös poliittisina tekoina ja nähtävä tilan rakentuminen vallan kysymyksenä.⁹⁵

Paasin mielestä tyypillinen esimerkki faktuaalisesta alueellisesta yhteisöstä ovat suomalaiset maakuntaliitot, jotka ideaalisesti ajatellen toimivat toimialueidensa hyväksi. Liikkeelle paneva voima on alueellisuus ja hahmotettu alueellisuuteen kytkeytyvä intressi.⁹⁶ Aikaisemmin toiminnan lähtökohtana olivat ylevät periaatteet vaalia maakuntahenkeä ja siirtää alueiden traditio nykyaikaan.⁹⁷ Maakuntaliittojen alkuaikojen työskentelyä luonnehtinut ideaaliyhteisöllisyys on yhä enemmän muuttunut alueiden kunti-

⁹³ Perko ja Salokangas, s. 222

⁹⁴ Luostarinen, s. 31

⁹⁵ Hujanen 2000, ss. 241-242

⁹⁶ Paasi 1986, s. 44

⁹⁷ Paasi 1986, s. 76

en etujärjestötoiminnaksi⁹⁸, jota tekevät kuntien poliittisin perustein valitut luottamusmiehet. Mahdollisista ristiriidoista huolimatta alueellinen intressi on kuitenkin nähty niin voimakkaaksi, että maakuntaliitot on nähty tarpeellisiksi toimialueiden kuntien etujen ajajana.⁹⁹ Paasin mukaan alueellisen itsetajunnan yksi konkreettinen ilmenemismuoto suomalaisissa maakunnissa ovat olleet maakuntaliitot, joiden keskeisenä tietoisena intentiona on perinteisesti ollut vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen maakunnallisissa asioissa.¹⁰⁰ Paasi toteaa, että maakunnallisen ajattelun institutionalisoitumisessa keskeisenä tunnukseksi voidaan Suomessa pitää maakuntaliittojen syntyä, joiden perustaminen on yleensä ollut ilmaus tietyn alueen poliittisten, taloudellisten ja/tai hallinnollisten toimijoiden hahmottamasta yhteisestä intressistä mm. alueen kulttuurisen, taloudellisen ym. kehittämisen alalla. Maakuntaliitot ovat Paasin mielestä maakunnallisesti ajatellen ainoa elin, jonka yhtenä keskeisenä funktiona on luoda asukkaiden keskinäinen solidaarisuus ja reproduktio. Keskeinen kanava maakuntaliittojen pyrkimyksessä luoda maakunnallista yhteishenkeä on sanomalehdistö, jolla alueellisen funktionsa osalta on samankaltainen pyrkimys kuin maakuntaliittotoiminnalla. Molemmat luovat aineksia siihen territoriaalisesti rajautuvaan aika-paikka spesifiin sosiaaliseen todellisuuteen, jonka maakunnat muiden alueiden tapaan muodostavat.¹⁰¹

Maakuntahallintoa edusti pitkän aikaa 1930 perustettu, alkuaan aatteellinen yhdistys Keski-Pohjanmaan Maakuntaliitto, josta Hirvosen mukaan tuli vähitellen Keski-Pohjanmaan taloudellisen kehittämisen ja keskipohjalaisuuden vaalimisen pääesikunta Keskipohjanmaan ohella. Keski-Pohjanmaan läänin perustamishankkeen rauettua maakuntaliitto joutui käymään jatkuvaa torjuntaistelua valtionhallinnon piirien ja muidenkin instituutioiden rajoista, kun ne on pyritty yksi toisensa jälkeen vetämään Vaasan ja Oulun läänien rajan mukaisiksi.¹⁰² Silloiseen Vaasan lääniin muodostettiin kolme itsenäistä maakuntaa, Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa ja Vaasan rannikkoseutu, syksyllä 1993.¹⁰³ Keski-Pohjanmaan liitto perustettiin 1994.¹⁰⁴ Maakunnalliset liitot korvasivat entiset seutukaavaliitot ja maakuntaliitot. Maakuntaliitot ovat käytännön toiminnassaan virkamiesvetoisia maakuntajohtajat keulamiehinään. Nii-

⁹⁸ Painostusryhmä (etujärjestö, eturyhmä) on jokainen organisoitunut tai organisoimaton, pysyvä tai tilapäinen ryhmä, joka pyrkii vaikuttamaan viranomaisten päätöksiin, mutta joka silti ei puolueiden tavoin suorastaan pyri saamaan haltuunsa valtionvallan julkisia virka-asemia miehittämällä. (Jansson, s. 49.)

⁹⁹ Paasi 1986, s. 44

¹⁰⁰ Paasi 1986, s. 124

¹⁰¹ Paasi 1986, s. 76

¹⁰² Virrankoski 1997, s. 388

¹⁰³ Pohjanmaa-neuvottelukunta, s. 8

¹⁰⁴ Liite 2

den ylin päättävä elin on maakuntavaltuusto. Maakunnallisten liittojen ohella alueellista päätösvaltaa käyttävät ympäristökeskukset sekä alueelliset työvoima- ja elinkeinokeskukset.¹⁰⁵ Keski-Pohjanmaan liitolla on virallinen edunvalvonta-, aluekehitys- ja aluesuunnitteluvastuu Kokkolan ja Kaustisen seutukuntien alueella. Pohjanmaalla on kolme maakunnallista liittoa eli Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan liitto. Neljä alueen suurinta kaupunkia eli Vaasa, Kokkola, Seinäjoki ja Pietarsaari¹⁰⁶ ovat perustaneet Pohjanmaan neuvottelukunnan, joka haluaa koota yhteen Pohjanmaan voimavarat, kehittää alueen sisäistä yhteistyötä, tiivistää suhteita naapurikuntiin sekä yhteistyössä valtiiovallan kanssa parantaa alueen asemaa Suomen aluerakenteessa.¹⁰⁷ Läänin asukkaiden maakunnallinen tietoisuus muodostuu Paasin mielestä aiempien tutkimusten perusteella neljästä osatekijästä eli yleispohjalaisuudesta, keskipohjalaisuudesta, eteläpohjalaisuudesta ja ruotsinkielisestä pohjalaisuudesta. Nykykäsityksen mukaan nämä alueet ovat alueellisen itsetajuntansa puolesta varsin selkeitä maakunnallisia kokonaisuuksia.¹⁰⁸

2 KESKI-POHJANMAAN IDEAN MUOTOUTUMINEN

2.1 Alueen juuret ja sen muotoutuminen

Virrankosken mukaan lähdeaineisto ei selvitä tarkasti, milloin ja miten Keski-Pohjanmaan rannikon nuori asutus alkoi jäsenyä osaksi Ruotsin valtakuntaa ja katolista kristikuntaa. Varhaisin side oli kirkko, jonka yhteyteen Pohjanmaan väestö liitettiin 1200-luvun alussa.¹⁰⁹ Keski-Pohjanmaata ruvettiin asuttamaan muinaismaakuntien (Kainuu, Suomi [myöhemmin Varsinais-Suomi], Häme ja Karjala) aikaan 1200- ja 1300-luvuilla. Tuolloin alkoi myös varsinaisen maakuntaitsehallinto sinettimaakuntien toimintana. Sinettimaakuntia oli viisi eli Suomi, Satakunta, Häme, Uusimaa ja Ahvenanmaa. 1300-luvun kuluessa syntyivät myös Karjalan ja Pohjanmaan maakunnat sekä 1475 Savo yhtenä kahdeksasta historiallisesta maakunnasta.¹¹⁰ Kirkisen mukaan vanhimpien historiallisten maakuntien eli heimomaakuntien kesken vallitsi sekä rauhanomaista vuorovaikutusta että sotaisia kiistoja erityisesti asutuksen laajetessa alueiden välimaastoon ja yhteiskäytössä olleisiin erämaihin pohjoisessa. Naapurivaltiot Ruot-

¹⁰⁵ Hujanen 2000, ss. 69-70

¹⁰⁶ Liite 3

¹⁰⁷ Pohjanmaa-neuvottelukunta, s. 4

¹⁰⁸ Paasi 1986, s. 155

¹⁰⁹ Virrankoski 1997, s. 28

si ja Venäjä alkoivat kilpailla ekspansioista Suomen niemimaalle ja estivät heimojen yhteisen valtiokehityksen jakamalla ne keskenään. Ruotsi sai haltuunsa Suomen ja Hämeen, Venäjä valtaosan Karjalaa. Jakoriidat ratkaistiin ensi kerran Pähkinäsaaren rauhassa 1323.¹¹¹

Eino Isohanni viittaa Kustaa Vilkunaan, jonka mukaan Keski-Pohjanmaan maakunnan juuret johtavat Pähkinäsaaren rauhaan saakka. Pohjoisrajasta Pyhäjoen seudulta Perhonjokilaakson kielirajaan ulottuva silloinen suomenkielinen ranta-alue muodostaisi siten maakunnan vanhimman alueen. Vilkuna itse toteaa, että rauhassa sovittu Ruotsin ja Novgorodin raja alkoi Siestar- eli Rajajoesta Karjalan kannaksella ja kulki suoraan pohjoisluoteeseen päättyäkseen Pyhäjokisuuhun. Silloinen raja sivusi vanhaa karjalaisten venetietä Laatokalta Pohjanlahdelle, jossa rajan suuntainen vesitie päättyi Pyhäjokisuuhun, toinen idempi venetie tuli Oulujokisuuhun. Pyhäjoen eteläpuolelle jäi Ruotsin kruunulle kuuluva jokilaaksoalue, josta muodostui Keski-Pohjanmaa.¹¹² (Professori Kustaa Vilkuna oli nivalalaisen talollisen poika, Suomen akatemian jäsen, filosofian tohtori, tiedemies ja kulttuuripoliitikko.)¹¹³

Ruotsalaisten valloituksen jälkeen maahan kehittyi feodaalisluonteinen linnahallinto ja sitä kautta muodostui hallinnollisiin linnalääneihin pohjautuva aluejako.¹¹⁴ Keskuslinnojen ympärille rakentunut linnaläänihallinto syrjäytti maakuntaitsehallinnon 1300-luvulla.¹¹⁵ Ruotsi perusti 1360-luvulla valtansa tueksi Kyrönjoen suuseudulle Korsholman linnan, jonka valtapiiriin muodostui Pohjanmaan maakunta.¹¹⁶ Kuningas Albrekt Mecklenburgilaisen käynti Pohjanmaalla 1367 johti Virrankosken mukaan maakunnan hallinnon uudistamiseen. Mustasaaren ryhdyttiin rakentamaan kruunun linnaa, jonka nimenä oli aluksi alasaksan kielellä Kryptzeborg ('ristilinna'). Linnan valmistuttua siitä tuli uuden Pohjanmaan linnaläänin hallintokeskus. Linnassa asunut kuninkaan vouti huolehti pohjalaisten verottamisesta ja vastasi maakunnan järjestyksestä ja puolustuksesta.¹¹⁷ Keski-Pohjanmaa kuului Pohjanmaan linnalääniin. Linnaläänit vakiinnuttivat Suomessa historialliset maakunnat, joissa on Suomen kansan ja valtion juuret.¹¹⁸ Kirkinen kirjoittaa, että keskiajan kuluessa Ruotsin hallitseman Suomen maakunniksi

¹¹⁰ Hirvonen, s. 21

¹¹¹ Kirkinen 1991, s. 47

¹¹² Pulakka, ss. 77 ja 303

¹¹³ Virrankoski 1997, s. 383

¹¹⁴ Paasi 1984, s. 57

¹¹⁵ Hirvonen, s. 22

¹¹⁶ Kirkinen 1991, s. 48

¹¹⁷ Virrankoski 1997, s. 29

¹¹⁸ Virrankoski 1997, ss. 28-29

vakiintuivat Varsinais-Suomi, Häme, Satakunta, Ahvenanmaa, Uusimaa, Karjala (Länsi-Karjala eli Viipurin Karjala), Savo ja Pohjanmaa. Maakunnat omaksuivat yhteiseen kulttuurikerrostumaansa germaanisen kulttuurin aineksina kristinuskon roomalaiskatolisen muodon ja sisällön sekä länsimaisen hallintokäytännön.¹¹⁹

Ruotsin aluehallinto ja hallintovalta perustui keskiajalla Tukholmasta käsin valvottuihin linnalääneihin, joiden rajat noudattivat pääosin maakunta-alueiden rajoja. Suomen maakunnilla oli keskiajalla Ruotsin tapaan itsehallintoa. Maakunnat osallistuivat kuninkaan vaaliin. Vapaat miehet kokoontuivat maakunnissa ajoittain maakuntakäräjille käsittelemään tärkeitä asioita. Maakuntien merkitys tunnustettiin 1500-luvulla alkaneen hallinnon uudistamisen kaudella, jolloin Suomenkin maakunnat saivat oman virallisen vaakunansa.¹²⁰ Paasin mukaan historiallisesti tarkastellen maakuntiin liittyy myös perinteinen territoriaalinen symbolismsinsa eli 1500-luvulla syntyneet maakuntavaakunat. Vaakunoiden syntyajan kohtana maakunnat olivat hallinnollisia yksiköitä, linnaläänejä, ja siksi puhutaan historiallisten maakuntien vaakunoista.¹²¹ Kustaa Vaasan aikana linnaläänihallinto lakkasi ja tilalle tuli 1500-luvulla keskiajalta peräisin oleva voutikuntalaitos osaksi tehokasta keskushallintoa.¹²² Kustaa Vaasa jakoi maan voutikuntiin ja kului kauan, ennen kuin Suomessa oli jälleen maakuntia vastaavia alueyksiköitä.¹²³ Vv. 1500-1555 Pohjanmaan voutikunta käsitti Hirvosen mukaan Mustasaaren, Kyrön, Ilmajoen, Vöyryn, Pietarsaaren, Kokkolan, Kalajoen, Salon, Limingan ja Kemin pitäjät. 1556 Pohjanmaa jaettiin hallinnollisesti kolmeen osaan eli Korsholman, Pohjanmaan keskiseen ja Limingan voutikuntiin.¹²⁴ Siihen asti Pohjanmaa oli kuulunut hallinnollisesti Korsholman voutikuntaan, joka nyt jaettiin niin, että Korsholman alueeseen jäi edelleen Mustasaari, Kyrö, Vöyri ja Ilmajoki. Keskiseen voutikuntaan kuuluivat Pietarsaari, Kaarlepyy, Kalajoki sekä Saloinen ja pohjoiseen eli Limingan voutikuntaan Kemin, Iin ja Limingan pitäjät. Vilkunan mukaan vasta Täyssinän rauha 1595 vakiinnutti virallisesti koko Pohjanmaan kuulumisen Ruotsi-Suomen valtakuntaan.¹²⁵

¹¹⁹ Kirkinen 1991, s. 48

¹²⁰ Kirkinen 1996, s. 14

¹²¹ Paasi 1986, s. 57

¹²² Hirvonen, s. 22

¹²³ Paasi 1986, s. 57

¹²⁴ Hirvonen, s. 26

¹²⁵ Pulakka, s. 304

Kirkinen toteaa keskitysperiaatteen ylivallan näkyvän myös Suomen lääninjaon kehityksessä. Keski-ajan linnaläänit nojautuivat vielä suurin piirtein maakuntajakoon. Ruotsin suurvaltakaudesta 1600-luvulla alettiin hallinnon keskitystä tehostaa mekanistisen katsomustavan mukaisesti. Läänejäkin yhdisteltiin entistä selvemmin keskusvallan, ei alueiden omista intresseistä lähtien. Historiallisten maakuntien merkitys heikkeni Ruotsin keskitetyn hallintovallan myötä ja lähes sammui keskitykseen Venäjän vallan aikana.¹²⁶ Suomen maakuntien asemaa ja identiteettiä ruvettiin murtamaan itsevaltiuden ja hallinnon keskittämisen aikakaudella 1600-luvulla. Ruotsi alisti maakunnat tiukasti keskitettyyn lääninhallintoon, joka sai ohjeensa suoraan Tukholmasta.¹²⁷ Arto Kauppisen mukaan vuonna 1602 tehdystä uudessa jaossa Pohjanmaan alueesta muodostettiin kaksi voutikuntaa. 1630-luvulla Ruotsi-Suomi siirtyi lääninhallintoon Pohjanmaan muodostaessa yhden läänin.¹²⁸ Vuoden 1635 hallintouudistus merkitsi alkua keskitysvallan byrokraattiselle tiukentumiselle.¹²⁹ Paasin mukaan läänit ovat vuosisatoja olleet suomalaisen väliportaana aluejärjestelmän keskeinen hallinnollinen alueyksikkö, jonka merkitys juontaa juurensa keskiaikaisen Ruotsi-Suomen linnaläänijärjestelmästä. Maakuntiin nähden läänit ovat Suomessa myöhäsyntyisempiä ja heterogeenisempiä kokonaisuuksia. Linnaläänit perustettiin lähinnä sotilashallinnon, myöhemmin myös siviilihallinnon tehtäviin. Tällöin perinteisenä oikeudellisena yksikkönä ollut maakunta menetti merkitystään. Paasin mielestä kuitenkin mitään yhtenäistä hallinnollista järjestelmää ei valtakunnassa ollut maakunta- ja linnaläänivaiheen aikana. Vuoden 1634 hallitusmuoto ja seuraavana vuonna annettu maaherran johtosääntö merkitsivät uudistuksia alueellisessa hallintojärjestelmässä.¹³⁰ Hallitusmuodossa perustettiin nykymuotoiset maaherran johtamat lääninhallitukset ja vahvistettiin uusi läänijako. Maakuntaitsehallinnon kannalta hallitusmuoto merkitsi virallisesti lainsäädäntövallan siirtoa maakunnilta valtiopäiville ja kuninkaalle.¹³¹ Valtakunta jaettiin lääneihin ja lääninhallinto muodostettiin väliportaaseen siviilihallinnon keskuselimeksi. Tällöin hallinto virkavaltaistui ja luovuttiin traditionaalisista maakuntahallinnon muodoista.¹³² Yhdeksän linnaläänin tilalle tuli neljä lääniä.¹³³ Aluejaon mukaisesti Suomi jaettiin neljään maaherrakuntaan eli Turun, Hämeen ja Uudenmaan, Viipurin sekä Pohjanmaan lääniin. Käkisalmen lääni oli tällöin lisäksi erityisenä hallintoalu-

¹²⁶ Kirkinen 1991, s. 17

¹²⁷ Kirkinen 1996, s. 14

¹²⁸ Kauppinen, s. 10

¹²⁹ Kirkinen 1991, s. 48

¹³⁰ Paasi 1986, s. 51

¹³¹ Hirvonen, s. 23

¹³² Paasi 1986, s. 51

¹³³ Hirvonen, s. 23

eena.¹³⁴ Rajat noudattivat pääosin historiallisten linnaläänien rajoja. Maakunnista tuli läänien alayksiköitä.¹³⁵

Vilkunan mukaan jo 1500-luvun jälkipuoliskolla Keski-Pohjanmaata edusti Pohjanmaan keskinen voutikunta ja vuosina 1642-1775 kihlakunta, johon kuuluivat Kruunupyyn, Kaarlelan, Kälviän, Lohtajan, Kalajoen ja Pyhäjoen emäseurakunnat rannikolta Suomenselälle saakka. Voutikunta käsitti miltei tarkalleen sen kokonaisten jokilaaksojen muodostaman alueen, jota nykyisin on pidetty Keski-Pohjanmaana. 1500-luvulle ulottuvana hallinnollisena kokonaisuutena maakunta sai vaakunakseen Pohjanmaan vanhimman vaakunasinetin Juhana III:n ajalta.¹³⁶ Kalliokosken mukaan etelässä tuohon historialliseen yhteyteen on kuulunut myös Pietarsaaren seutu. Ennen viiden vanhan emäpitäjän, Kokkolan, Kruunupyyn, Lohtajan, Kalajoen ja Pyhäjoen, muodostamista kuuluivat sekä Kokkolan että Kruunupyyn pitäjien alueet kaikkia näitä vanhempaan Pietarsaaren emäpitäjään.¹³⁷ Keski-Pohjanmaan vanhoiksi kirkkopitäjiksi (suurpitäjiksi) eli pastoraateiksi ryhmittäytyivät 1600-luvulta lähtien Pietarsaari, Kruunupyy, Kokkola, Kälviä, Lohtaja ja Kalajoki. Kruunupyy, Pedersöre, Larsmo ja Uusikaarlepyy muodostivat Norra svenska Österbottenin.¹³⁸ Keski-Pohjanmaan kirkkopitäjien luku kasvoi kuudeksi, kun Kälviä erotettiin Kokkolasta 1639 itsenäiseksi pitäjäksi. Pitäjäjako säilyi 1800-luvulle saakka.¹³⁹

Pohjanmaan lääni sai 1635 ensimmäisen maaherransa, mutta lääni ei silti tahtonut oikein vakiintua. Se oli vuosina 1642-1648 jaettuna Oulun ja Vaasan lääneiksi Pietarsaaren kuuluessa ainoana Keski-Pohjanmaan pitäjänä jälkimmäiseen. Virrankosken mukaan vuosina 1654-1660 ja 1664-1674 koko Pohjanmaa oli yhdistettynä Länsipohjan lääniin. Vasta vuodesta 1674 Pohjanmaa pysyi jatkuvasti omana lääninään hallintopaikan ollessa Vaasa.¹⁴⁰ Laaja Pohjanmaan lääni jaettiin 1676 kolmeen voutikuningaskuntaan. Keskimäinen sai nimekseen Keski-Pohjanmaan voutikunta, jonka pohjoisin pitäjä oli silloinen Suur-Kalajoki. Vuonna 1683 Pohjanmaan lääni jaettiin neljään voutikuntaan. Tällöin muodostui edellisten lisäksi Kainuu eli Kajaanin lääni. Vilkunan mukaan Keski-Pohjanmaan voutikuntaan

¹³⁴ Paasi 1986, s. 51

¹³⁵ Hirvonen, s. 23

¹³⁶ Isohanni, Kyrölä ja Määttä, s. 5

¹³⁷ Suomen Maakuntajulkaisu, s. 9

¹³⁸ Virrankoski 1997, ss. 10-11

¹³⁹ Virrankoski 1997, s. 40

¹⁴⁰ Virrankoski 1997, s. 61

liitettiin vielä Pyhäjoen emäpitäjä sattumanvaraisesti.¹⁴¹ Noin sadan vuoden ajan tämä alue sai toimia hallinnollisesti yhtenäisenä osana.¹⁴² Hirvosen mielestä alueellisesti Vilkkunan tutkimuksissa mainittua voutikuntaa ei voida pitää Keski-Pohjanmaan nykymaakunnan perustana. Maakunnat alkoivat hahmottua oppineistolle 1600- ja opiskelijoille 1700-luvulla maakunnallisen järjestäytymisen kautta. Tavalliselle ihmiselle maakuntayhteisö ei jäsentynyt tuolloin vielä mitenkään. Kylä, pitäjä, kihlakunta ja tuomiokunta olivat ne aluetasot, joissa käytännölliset ja viralliset tehtävät hoituivat.¹⁴³

Suomalainen nimi Pohjanmaa ja sen ruotsalainen vastine Österbotten eli Itäpohja johtuvat sanasta ”pohja” (ru. bottn), joka tarkoittaa lahden perimmäistä osaa, sen pohjaa. Suomeksi pohja tarkoittaa myös ilmansuuntaa, pohjoista, kun taas ruotsin kielen sana bottn(en) vain lahden pohjukkaa. Suomalaisen sanan molemmat merkitykset ovat läsnä ruotsin ilmaisussa norr i bottnen eli pohjoisessa pohjassa, joka on varhaisimpia asiakirjoissa Pohjanlahden alueesta käytettyjä nimiä. Tapio Salmisen mukaan suomalaista sanaa pohja ja sen rinnakkaisnimeä Pohjanmaa voidaan pitää viittauksena alueen maantieteelliseen sijaintiin, Lahdenperän maahan. Pohja on alunperin tarkoittanut koko Merenkurkun pohjoispuolisen Pohjanlahden aluetta, jonka eri osia kutsuttiin sittemmin ilmansuuntien mukaan Länsi-, Itä- ja Perä-Pohjolaksi (ru. Väster-, Öster- ja Norrbotten). Ruotsalaisista nimistä vanhin on Norrbotten, joka mainitaan ensimmäisen kerran aidossa asiakirjalähteessä vuonna 1374 ja on alkuperäisessä merkityksessään käännettävä suomeksi sanoilla Pohja tai Pohjanperä. Norrbottenin rinnakkaisnimityksenä käytetystä Norrlandista on tietoja 1400-luvun puolivälistä alkaen. Varhaisimmat tiedot nimien Itäpohja (Österbotten) ja Länsipohja (Västerbotten) käytöstä ovat 1400-luvun lopulta. Pohjanmaan nimeä tutkinut Kyösti Julkun mukaan nimi Pohja on sellaisenaan myöhäinen ja vaikuttaa ulkoa päin annetulta, muualla asuvien alueesta käyttämältä nimitykseltä. Koko alueen vanhin nimi lienee ollut Kainuu, skandinaavisten kielten Kvenland, joka alunperin merkitsi alavaa kosteaa maata.¹⁴⁴ Kainuu on lounaismurteen vanhoja sanoja, joka esiintyy paikannimissä Rauman seudulla ja Varsinais-Suomen länsiosassa. Virrankoski viittaa Jorma Koivulehtoon, joka pitää sitä skandinaavisena lainasanana. Hän otaksuu sen vanhimman suomenkielisen merkityksen olleen merenselkä, ulappa, väylänaukko, mutta myöhemmin se lienee maan kohotessa siirtynyt merkitsemään myös alavaa rantaa. Pohjanlahden selkääkin on voitu

¹⁴¹ Pulakka, s. 304

¹⁴² Kujala, s. 9

¹⁴³ Hirvonen, s. 69

¹⁴⁴ Salminen, Toivo ja Haavisto, ss. 25-26

nimittää Kainuksi, ja tästä sana näyttää siirtyneen jo varhain rautakaudella Pohjanmaan rannikkoseudun nimeksi.¹⁴⁵

Varmana todisteena maakunnan itsehallinnon vakiintumisesta Virrankoski pitää Pohjanmaan sinettiä, josta varhaisin tieto on vuodelta 1490.¹⁴⁶ Tuolloin Pohjan eli Norrbottenin maakunta ja sillä ollut sinetti on Salmisen mukaan mainittu ensimmäisen kerran. Nimensä mukaisesti maakunta on tuolloin käsittänyt lahden molemmat rannat, suunnilleen samanaikaisen Korsholman voutikunnan alueen.¹⁴⁷ Maakunnan ruotsinkieliseksi nimeksi tuli jo 1400-luvulla Österbotten, mikä juontuu Pohjanlahden vanhasta nimestä Bottnen. Pohjanmaa ja lahden länsipuolella oleva Länsipohja eli Västerbotten luettiin uudelle ajalle saakka hyvin usein samaksi maakunnaksi nimeltä Norrbotten tai vain Bottnen. Suomeen Pohjanmaata ei pitkään aikaan luettu. Vielä 1600-luvun pohjalaiset käyttivät Virrankosken mukaan nimeä Suomi (Finland) yleensä vain Länsi-Suomen eteläisestä osasta. Ruotsi oli koko valtakunnan nimi, mutta varsinaista emämaata tarkoittaessaan pohjalaiset käyttivät useimmiten määritelmää länsipuolella (på vänstra sidan). Ruotsissa Pohjanmaan nimenä saattoi olla vielä 1600-luvulla myös Östernorrland (Itänorlanti). Vasta 1700-luvulla Pohjanmaa ruvettiin lukemaan vakiintuneesti Suomeen, kun se miellettiin suuren Pohjan sodan jälkeen valtakunnan emämaasta tuntuvasti eroavaksi itäosaksi. Anders Chydeniuksen kielenkäytössä Pohjanmaa kuului jo Suomeen.¹⁴⁸

Hannu Katajamäen mukaan Pohjanmaasta tuli Uudenkaupungin (1721) ja Turun (1743) rauhojen seurauksena tervatuotannon pääalue. Pohjanmaan tervatuotannon myötä myös laivanrakennus alkoi kehittyä Pohjanlahden rannikolla. Ulkomaalaiset alukset eivät saaneet purjehtia Pohjanlahdelle 1600- ja 1700-luvuilla. Myöskään emämaa Ruotsin alukset eivät olleet kiinnostuneita purjehtimaan Pohjanmaalle. Pohjanmaan rannikolla oli itse ryhdyttävä rakentamaan laivoja, jotta tervanvienti olisi ollut mahdollista. Tervanpoltto ja laivanrakennus nostivat Pohjanmaan 1700-luvulla Suomen viennin ydinalueeksi. Suomen kasvot olivat kääntyneet Pohjanlahdelle. Rannikon kaupungit kukoistivat ja vaurastuivat.¹⁴⁹ Vilkun mukaan Kokkolalle koitti entistä suurempi nousukausi vuodesta 1765, jolloin Chydenius onnistui saamaan Kokkolalle, Vaasalle ja Oululle täydet tapulioikeudet. Parhaimmillaan eli

¹⁴⁵ Virrankoski 1997, s. 16

¹⁴⁶ Virrankoski 1997, s. 29

¹⁴⁷ Salminen, Toivo ja Haavisto, s. 28

¹⁴⁸ Virrankoski 1997, ss. 29-30

¹⁴⁹ Tuomi, ss. 13-14

1830-luvulla Kokkola omisti 18 % koko Suomen kauppalaivastosta. Laivojen yhteenlaskettu lästiluku eli kantavuus oli koko maan suurin.¹⁵⁰ Tervasta tuli Keski-Pohjanmaalle lähes kolmeksi vuosisadaksi merkittävä ja ensimmäinen maailmankauppatavara.¹⁵¹

Vilkunan mukaan Keski-Pohjanmaan maakunnan varhaisemman muodostumisen esti toista sadan vuoden ajaksi uusi lääninjako, joka Pohjanmaan keskikohdalla määrättiin toteutettavaksi ilman tarkempaa harkintaa vuonna 1775 Kustaa III:n vieraillessa Suomessa. Oulun läänin eteläraja halkaisi maakunnan kahtia siten, että Kala- ja Pyhäjokilaaksot tulivat Oulun, mutta Lesti- ja Perhonjokilaaksot Vaasan lääniin.¹⁵² Mainittuna vuonna Kustaa III perusti hovioikeuden Vaasaan.¹⁵³ Pohjanmaan lääni jaettiin Vaasan ja Oulun lääneiksi ja myöhempi Keski-Pohjanmaa jakautui niiden kesken. Virrankosken mielestä karttaa katsoessa raja näyttäisi vedetyn lähes matemaattisesti Oulun ja Vaasan keskivälille. Kalajoki-laakso ja Pyhäjärvi hoitivat jatkossa hallintoasioitaan Oulussa, muu Keski-Pohjanmaa entiseen tapaan Vaasassa.¹⁵⁴ Kauppisen mukaan 1700-luvulla kävi ilmeiseksi, että Pohjanmaan lääni oli alueeltaan liian laaja. Kustaa III suunnitteli alunperin läänien rajaksi suoraa, joka olisi kulkenut Piippolan ja Kalajoen kirkkojen kautta. Koska näin mekaaninen rajanveto olisi aiheuttanut pitäjien, jopa yksittäisten tiluksien kuulumisen kahden läänin alueelle, Kustaa muutti suunnitelmansa. Periaatteeksi tuli säilyttää pitäjien rajat entisellään. Rajatapauksessa pitäjä tuli kuulumaan siihen lääniin, johon sen emäkirkko olisi tullut kuulumaan viivasuoran jaon perusteella. Helmikuun toisena päivänä 1776 Kustaa III määräsi lopullisesti Oulun ja Vaasan läänin rajat. Vaasan läänin pohjoisosaan perustettiin läänijaon jälkeen Korsholman pohjoinen voutikunta, joka koostui Lohtajan, Kälviän, Kokkolan, Kruunupyyn ja Pietarsaaren pitäjistä.¹⁵⁵ Vilkunan mukaan Hämeenlinnassa 20.7.1776 päivätyssä julistuksessa Suomen läänien luku nousi neljästä kuuteen.¹⁵⁶ Lääninuudistus häivytti jälleen historiallisten maakuntien yhteyden lääninjakoon. Muodostettiin kuusi uutta lääniä: Turun ja Porin sekä Ahvenanmaan, Uudenmaan ja Hämeen, Kymenkartanon, Savon ja Karjalan, Vaasan sekä Oulun lääni.¹⁵⁷ Kujalan mukaan raja vedettiin mieltävaltaisesti Keski-Pohjanmaan vanhan voutikunnan halki, jolloin historiallisesti yhtenäinen alue ja-

¹⁵⁰ Isohami, Kyrölä ja Määttälä, s. 6

¹⁵¹ Kujala, s. 82

¹⁵² Isohami, Kyrölä ja Määttälä, s. 5

¹⁵³ Topelius, s. 336

¹⁵⁴ Virrankoski 1997, s. 91

¹⁵⁵ Kauppinen, s. 11

¹⁵⁶ Pulakka, s. 304

¹⁵⁷ Hirvonen, ss. 23-24

kaantui kahden läänin alueelle.¹⁵⁸ Vuoden 1775 lääninjako on pidetty Keski-Pohjanmaan maakunnan ongelmien alkuna. Alue oli kuulunut siihen asti yhtenäisenä laajaan Pohjanmaan hallintoalueeseen ja lääninjaon muutoksen yhteydessä alue jakaantui hallinnollisesti kahden läänin alueelle, samalla kun luovuttiin vanhasta voutikuntalaitoksesta.¹⁵⁹ Paasin mukaan läänijako häivytti läänien yhteyden vanhaan maakuntajakoon. Tuolloin läänit puhtaasti hallinnollisina piireinä korvasivat väliportaantasoisina alueyksiköinä alunperin itsehallinnollisina yhdyskuntamuotoina kehittyneet maakunnat. Maakunnat jäivät läänien alayksiköiksi.¹⁶⁰

Pohjanmaa alkoi eriytyä kolmeen osaan jo keskiajalta lähtien pääelinkeinojen mukaisesti (viljalakeus, meri, erämaa). Virallisesti ero tunnustettiin kahdelta osalta, kun Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaa erotettiin Vaasan ja Oulun lääneihin 1776. Sata vuotta myöhemmin niiden rajalle eriytyi Kirkisen mukaan Keski-Pohjanmaan maakuntayhteisö Kokkolan kaupungin ja sataman ympärille rakentamaan ja puolustamaan omaa alueellista identiteettiään suurempien välissä.¹⁶¹ Pohjanmaan lääniin yhdistettiin koko laaja Pohjanmaa Kainuuta ja eteläistä Lappia myöten. 1776 perustettuun Oulun lääniin liitetty Lappi erotettiin Lapin lääniksi vuonna 1938. Suomen Lapin maakuntakehityksen rinnalla erityivät eteläinen ja pohjoinen Pohjanmaa toisistaan eri maakunniksi. Etelä-Pohjanmaa kehittyi kaksikielisenä maatalousvaltaisena alueena omaan suuntaansa, kun taas Pohjois-Pohjanmaa pysyi kauemmin pyyntielinkeinojen varassa. 1800-luvulta lähtien alkoi Kokkolan ja Ylivieskan ympärille kehittyä Keski-Pohjanmaan talousalue, joka on Kirkisen mielestä saanut 1900-luvulla oman maakunnallisen identiteettinsä.¹⁶² Virrankoski on kirjassaan rajannut Keski-Pohjanmaan varsinaisesti vasta 1900-luvulla hahmottuneen aluejaon mukaan. 1870-luvulle saakka ei tunnettu Keski-Pohjanmaan käsitettä. Sama koskee Virrankosken mielestä myös muita uusia maakuntia, joihin historiallinen Pohjanmaa on 1800-luvun lopulta alkaen viipaloitu. Myöskään Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaa ei tiedostettu olevan vielä 1800-luvun alkupuolella ja Kainuu tunnettiin vain Kajaanin kihlakuntana. Kirkisen mielestä historiallinen Keski-Pohjanmaa on saanut tietyissä mielessä hahmonsensa jo 1600-luvulla Kokkolan (perustettu 1620¹⁶³) ja Pietarsaaren (1652) kaupunkien perustamisen jälkeen. Sitä ennen Keski-Pohjanmaa ei näytä eronneen historiallisen Pohjanmaan muista

¹⁵⁸ Kujala, s. 10

¹⁵⁹ Hirvonen, s. 28

¹⁶⁰ Paasi 1986, s. 57

¹⁶¹ Kirkinen 1996, s. 16

¹⁶² Kirkinen 1991, ss. 49-50

¹⁶³ Määttälän mukaan Kokkolan perustamisen yhteydessä 1620 määrättiin Kokkolan kauppa-alueeksi eli maakunnaksi Kruunupyyn ja Pyhäjoen suurpitäjien välinen alue nämä pitäjät mukaan lukien (Keskipohjanmaa 13.2.1997).

osista. 1600-luvun jälkipuoliskolla se Pohjanmaan osa, jonka kauppaa Kokkola ja Pietarsaari hallitsivat oli sama alue kuin Virrankosken kirjassaan rajaama Keski-Pohjanmaa lukuun ottamatta Pietarsaaren suurpitäjän yläosaa ja Pyhäjoen suurpitäjää.¹⁶⁴ 1600-luvulta lähtien Kokkolan ja Pietarsaaren pohjalainen kauppaa-alue oli Virrankosken mielestä selvä ja elävä kokonaisuus ainakin suuren tervakauden loppuun eli vuoden 1870 tienoille saakka.¹⁶⁵

Keskiaikaista maakuntayhteisöä ei Salmisen mielestä saa sekoittaa siihen, mitä maakunnalla on myöhemmin ymmärretty. Historialliset maakunnat ja pienemmät uusmaakunnat ovat myöhäisiä käsitteitä, joiden tarkoituksena on ollut luonnehtia laajahkoja, yhtenäisiksi ajateltuja kulttuurialueita. Ne on Salmisen mukaan ymmärrettävä mieluummin tutkimusta ja aluepolitiikkaa varten luoduiksi apuvälineiksi kuin todellisiksi kerran olemassa olleiksi kokonaisuuksiksi. Historialliset maakunnat eivät ole suoraan yhteydessä keskiaikaisiin maakuntayhteisöihin tai oletettuihin niitä edeltäneisiin heimoyhteisöihin, vaan niihin on sekoittunut piirteitä keskiajalta tunnetuista maakuntayhteisöistä, keskiajan ja uuden ajan linnavoutikunnista sekä näille 1500-luvun puolivälissä annettujen vaakunoiden kautta syntyneistä alueellis-kulttuurillisista merkitysyhteyksistä. Salmisen mukaan maakuntien nykyinen muoto takautuu 1840-luvulle. Uusmaakunnat ovat peräisin 1800-luvun lopulta tai 1900-luvulta.¹⁶⁶

2.1.1 Keski-Pohjanmaa saa nimensä ja sen alue alkaa hahmottua

Pohjanmaa oli vuosisatoja kokonaisuus, jota jaoteltiin vain hallinnossa kihlakuntiin ja tuomiokuntiin ja vuodesta 1775 kahteen lääniin. Kauas 1800-luvulle Pohjanmaa oli maakuntana jakamaton, vieläpä entistä laajempi Tornionjokilaakson itäosan jäätyä Haminan rauhassa 1809 Suomelle. Vasta 1800-luvun lopulla tuli tarve jaotella Pohjanmaata osiin. Varsinkin 1880-luvulta alkaen maantieteen, kansatieteen ja arkeologian tutkijoiden kirjoituksista löytää silloin tällöin käsitteet Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaa, jolloin rajana oli Vaasan ja Oulun läänien raja. Usein on mainittu erikseen myös ruotsinkielinen Pohjanmaa (Svenska Österbotten¹⁶⁷). Kun Helsingin yliopiston vanha Pohjalainen Osakunta jakautui 1907-1908, toteutui Virrankosken mukaan juuri tämä kolmijako: Vaasan ja Oulun läänin rajasta tuli Etelä- ja Poh-

¹⁶⁴ Liite 4

¹⁶⁵ Virrankoski 1997, s. 434

¹⁶⁶ Salminen, Toivo ja Haavisto, s. 28

¹⁶⁷ Ruotsinkielinen Pohjanmaa (Svenska Österbotten) on käsitteenä vakiintunut 1900-luvun alussa suomenkielisen Etelä-Pohjanmaan rinnalle kuvaamaan Vaasan läänin ruotsinkielisiä ja kaksikielisiä kuntia.

jois-Pohjalaisen Osakunnan raja. Ruotsinkieliset perustivat Vasa Nationin. Viimeistään 1880-luvulla ruvettiin erityisinä Pohjanmaan osina mainitsemaan myös Keski-Pohjanmaa ja sittemmin Kainuuna tunnettu Kajaanin lääni, jotka eivät ole alueellisena käsitteinä sanottavasti Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaata nuorempia. Keski-Pohjanmaa esiintyi ensimmäisiä kertoja Uudessakaarlepyyssä 1881-1882 ilmestyneen sanomalehden Mellersta Österbotten (Keski-Pohjanmaa) nimessä. Zacharias Schalin käytti 1882 kansatieteellisessä kirjoituksessa nimitystä mellersta Österbotten. Keski-Pohjanmaa, latinaksi Ostrobotnia media, vakiintui kasvimaantieteessä 1800-luvun lopulla hyvin laajan, Munsalasta ja Alajärveltä Siikajoelle ja Kestilään Ulottuvan alueen nimeksi. Kieli vaikutti ruotsia puhuvan Pohjanmaan erottautuessa usein suomenkielisestä. Pohjanmaan alueellinen eriytyminen on Virrankosken mielestä osoitus Oulun ja Vaasan, sitten myös Kokkolan ja Kajaanin vaikutusalueiden kehityksestä.¹⁶⁸

Yhteiskunnallisen ilmapiirin vapautuminen kansallisromantiikan ja valtiollisen oikeustaistelun seurauksena mahdollisti maakunnallisen yhteistoiminnan. Keski-Pohjanmaan maakunnan muotoutuminen alkoi 1900-luvun alussa. Keski-Pohjanmaata ja keskipohjalaista maakuntahenkeä ryhdyttiin tietoisesti luomaan 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, jolloin keskipohjalaiset lopullisesti löysivät lääninrajan vuoksi kadoksissa olleen identiteettinsä. Muutamit maakuntahenkiset henkilöt alkoivat perustaa erilaisia maakunnallisia yhteistyöjärjestöjä.¹⁶⁹ Keski-Pohjanmaa tuli terminä käyttöön erilaisissa maakunnallisissa organisaatioissa ja ruvettiin puhumaan keskipohjalaisuudesta. Alkoi territoriaalinen hahmottuminen.¹⁷⁰ Myös keskipohjalainen maakuntatietoisuus alkoi orastaa. Hirvosen mukaan ensimmäisen kerran Keski-Pohjanmaa -käsite tuli institutionaalisessa yhteydessä esille 1896 Haapavedelle perustetussa Keski-Pohjanmaan kansanopistossa.¹⁷¹ Kun Kokkola-lehti perustettiin 13.12.1897, sen nimi oli Kokkola, sanomia Keski-Pohjanmaalta. Tällöin oli jo syntynyt Keski-Pohjanmaan opettajayhdistys. 1898 perustetussa Kokkolan suomalaisesta yhteislyseosta muodostui Keski-Pohjanmaan kansanopiston ohella merkittävä suomalaisuus- ja keskipohjalaisuusaatteen julistaja ja maakuntahengen luoja.¹⁷² Virrankosken mukaan maakunnaksi Keski-Pohjanmaata lienee nimitetty ensi kerran 1899, jolloin valmisteltiin kansalaiskokousta Kokkolan suomalaisen yhteiskoulun rakennuksen vihkimisjuhlan yhteyteen. Virrankoski viittaa Kokkola-lehden pääkirjoitukseen, jossa puhutaan ”suomalaista Keski-Pohjanmaata

¹⁶⁸ Virrankoski 1997, s. 279

¹⁶⁹ Hietalahti, s. 7

¹⁷⁰ Hirvonen, s. 90

¹⁷¹ Hirvonen, s. 38

¹⁷² Hirvonen, s. 38

varten pidettävästä maakuntakokouksesta”. Keski-Pohjanmaan ensimmäinen maakuntakokous pidettiin Kokkolan suomalaisen yhteiskoulun uuden talon vihkiäisjuhllaisuuksien yhteydessä 21.11.1899. Kaikkiaan näitä maakuntakokouksia pidettiin ainakin viitenä vuotena peräkkäin. Lehti käytti jatkossa kirjoituksissaan johdonmukaisesti Keski-Pohjanmaan nimeä, ja se alkoi painua lukijoiden mieleen. Vuosisadan alussa syntyivät Kokkolan raittiuspiiri (1903), Keski-Pohjanmaan maanviljelysseura (1905) ja sanomalehti Keski-Pohjalainen (1906). Kun Keski-Pohjanmaan Osuuskauppa, talouselämän puolella ensimmäisenä, perustettiin maakunnalliseksi liikkeeksi 1905, nimen käyttö oli jo selvää. Alkuperäisenä tarkoituksena oli myös Kalajokilaakson kuuluminen KPO:n toimialueeseen.¹⁷³ 1910-luvulla perustettiin Keski-Pohjanmaan Hevosjalostusliitto. Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton Kokkolan piiri perustettiin 1913 ja SVUL:n Keski-Pohjanmaan piiri 1922 sekä Keski-Pohjanmaan Nuorisoseura ja Keskipohjanmaa-lehti¹⁷⁴ 1917. Keskipohjanmaa oli Nuorisoseuraakin merkittävämpi maakunnallinen vaikuttaja.¹⁷⁵ Maakunnan nykyisellä alueella oli vuonna 1917 lähes 50 suomenkielistä nuorisoseuraa. Kun keski-pohjalainen maakuntahenki voimistui, ei haluttu enää toimia joko Etelä- tai Pohjois-Pohjanmaan nuorisoseuran yhteydessä.¹⁷⁶

Loppuosa maakunnan piiriorganisaatioista ja pääosa valtion hallintoa Keski-Pohjanmaalla muodostettiin itsenäisyyden parin kolmen vuosikymmenen aikana. Kokkolan piiritullikamari aloitti toimintansa 1919, vuodesta 1971 se toimi Keski-Pohjanmaan tullipiirin nimellä. Keski-Pohjanmaan meijeriliitto perustettiin 1923 ja Keski-Pohjanmaan säästöpankkiyhdistys 1928. Keski-Pohjanmaan marttapiiri ja Keski-Pohjanmaan metsänhoitolautakunta (vuodesta 1968 Keski-Pohjanmaan piirimetsälautakunta) perustettiin 1929. Keski-Pohjanmaan maakuntaliitto perustettiin 1930 ja Keski-Pohjanmaan Osuuskauppioliitto 1935. Kokkolan vesi- ja ympäristöpiiri (vuodesta 1986) aloitti toimintansa 1939 Maanviljelysinööripiirinä. Keski-Pohjanmaan maakuntakuoro ja Keski-Pohjanmaan kauppakamari perustettiin 1952. Samana vuonna alkoi Keski-Pohjanmaan maakuntaviesti. SULASOLin Keski-Pohjanmaan piiri perustettiin 1956. Keski-Pohjanmaan ammattikoulun kuntainliitto perustettiin 1957 ja Kokkolan ammattikoulu aloitti toimintansa 1960. Keski-Pohjanmaalle perustettiin uusi valtion väliportaanhallintopiiri eli Keski-Pohjanmaan tie- ja vesirakennuspiiri 1962. Keski-Pohjanmaan maakuntarahasto perustettiin 1963. Rahaston avulla maakunnan ulkoista kuvaa pyrittiin määrätietoisesti kohottamaan. Keski-

¹⁷³ Virrankoski 1997, s. 280

¹⁷⁴ Ensimmäinen kokkolainen sanomalehti oli 1883 perustettu Norra Posten, jonka nimi muutettiin 1898 Österbottningeniksi.

¹⁷⁵ Hirvonen, ss. 38-39

Pohjanmaan kesäyliopisto perustettiin 1965. Keski-Pohjanmaan keskussairaalaapiirin ensimmäinen toimintavuosi oli 1968. Ylivieskan maatalouspiiri perustettiin 1976. Chydenius-instituutti aloitti toimintansa 1978. Jyväskylän yliopiston alainen täydennyskoulutusyksikkö aloitti itsenäisenä yksikkönä 1985.¹⁷⁷ Eniten maakunnallista yhteistoimintaa on ollut kulttuuri-, sivistys- ja aatteellisilla järjestöillä.¹⁷⁸

Keski-Pohjanmaan asema maakuntana maakuntien joukossa on aika ajoin ollut kiistanalainen. Keski-Pohjanmaa olisi vain jonkinlainen raja-alue kahden suuremman maakunnan, Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaan välillä. Hietalahden mukaan historia osoittaa tuon olettamuksen vääräksi. Keskiajan lopulla koko laajan Pohjanmaan keskinen voutikunta olisi miltei tarkalleen käsittänyt sen alueen, jota nykyisin pidetään Keski-Pohjanmaana.¹⁷⁹ 1900-luvulla ruvettiin puhumaan Keski-Pohjanmaasta, jos ei vielä maakuntana, niin ainakin seutuna, jonka asukkaat tunsivat erottuvansa Pohjanmaan muista osista. Virrankoski nimittää Keski-Pohjanmaata maakunnaksi jo autonomian ajan loppujaksosta alkaen, kuten myöhemmin on vakiintuneesti tehty. Suomessa on toisin kuin Ruotsissa ruvettu kutsumaan maakunniksi muitakin alueita kuin vanhat historialliset maakunnat. Virrankoski erottaa Pohjanmaan historiallisen maakunnan uusmaakunnista, joihin se on sittemmin jaettu.¹⁸⁰ Kun mielikuva Keski-Pohjanmaasta alkoi hahmottua 1800-luvun lopulla, sen alueesta oli aluksi vaihtelevia käsityksiä. Vanhan perinteen alkaessa vaikuttaa uudesta maakunnasta tuli Kokkolan vanhan kauppa-alueen toisinto. Maanviljelysseuran, urheilupiirin ja nuorisoseuran keskusseuran alueet mukautuivat Kokkolan vanhaan vaikutuspiiriin 1900-luvun kahdella ensi vuosikymmenellä. Tuolloinen kireä kieliriita johti siihen, että Kokkolan ja Pietarsaaren seudun ruotsinkieliset pitäjät lukeutuivat ennen kaikkea ruotsalaiseen Pohjanmaahan. Virrankosken mielestä näin hahmoutunut Keski-Pohjanmaa mukaan luettuna ruotsinkielinen Norra svenska Österbotten on säilynyt 1900-luvun ajan kulttuurisesti omintakeisena maakuntana.¹⁸¹

Kauppien mukaan varallisuutta luoneen kaupan ohella Keski-Pohjanmaa on tullut tunnetuksi myös yhteiskunnallisesti elävänä maakuntana. Talojen jakaminen perinnönjaon yhteydessä oli Keski-Pohjanmaalla poikkeuksellisen yleistä. Näkemys sopuisasta Keski-Pohjanmaasta saa tukea myös talon-

¹⁷⁶ Virrankoski 1997, s. 280

¹⁷⁷ Hirvonen, ss. 41-54

¹⁷⁸ Liite 5

¹⁷⁹ Hietalahti, s. 7

¹⁸⁰ Virrankoski 1997, ss. 206-207

poikien suhteesta papistoon, virkamiehistöön ja porvareihin. Ne olivat Virrankosken mukaan vuosisatojen ajan verraten riidattomat. Tämä ”herravihan” vähäisyys onkin yksi seikka, joka erottaa keskipohjalaista eteläisestä ja pohjoisesta naapuristaan. Keskipohjalaisten merkkihenkilöiden, kuten Anders Chydeniuksen, Johan Vilhelm Snellmanin ja Johan Ludvig Runebergin ajatteluun on myös suodattanut tätä pohjalaisen demokratian perinnettä. Vielä 1900-luvullakin se on näkynyt keskipohjalaisten poliittikkojen yhteistyökykyisyytenä.¹⁸² Kouluaikana Snellmanin (1806-1881) koti oli Kokkolassa. Hänen isänsä työskenteli merikapteenina kokkolalaisilla aluksilla. Äiti kuului Vetelin Råydingin talonpojista polveutuvaan kokkolalaiseen sukuun.¹⁸³ Runeberg (1804-1877) lähti Pietarsaaresta Turun akatemiaan. Äitinsä puolelta hän oli Pietarsaaren kauppiaiden jälkeläinen, mutta polveutui myös Teerijärven ja Vetelin talonpojista.¹⁸⁴

Suomessa murteet on liitetty usein eri maakuntien identiteettiin, vaikka murteiden alueellinen jakauma ei vastaa maakunnallisia jaotuksia. Kuten kulttuuripiirteitä yleensä, myös murteiden alueellisia piirteitä on vaikea rajata. Paasin mukaan alueellisten symbolijärjestelmien yhteydessä voidaan puhua erityisestä territoriaalisesta symbolismista, koska symbolien keskeisenä tehtävänä on juuri integroida alueellisia yhteisöjä ja konstituoida sosiaalista demarkaatiota, rajautumista.¹⁸⁵ Symboli-termi tulee kreikankielisestä sanasta symbolon, joka tarkoitti alunperin kaksoiskappaletta. Kyösti Pekonen ymmärtää symbolilla mitä tahansa tunnistamisen välineenä palvelevaa merkkiä. Tunnistamisen ehtona on jokin yhteinen, jokin joka luo siteen. Symboli on tuon yhteisen siteen merkki.¹⁸⁶ Symbolien avulla voidaan merkityksellistää ja legitimoida välittömän kokemuksen ja jokapäiväisen ympäristön ulkopuolinen todellisuus territoriaalisessa yhteydessään; toisin sanoen kuvata ja oikeuttaa ”meidän” alueen rajautuminen suhteessa muihin alueisiin. Suomessa valtion sisäisen aluejärjestelmän aluetasot (kunnat, läänit, maakunnat) on symbolisoitu omilla tunnuksillaan. Erityisen voimakkaasti on symbolisoitu maakuntataso vaa-kunoineen, väreineen ja lauluineen. Lisäksi on syntynyt uusia maakuntia erottavia symboleja, kuten maakuntakukat ja -linnut.¹⁸⁷ Keski-Pohjanmaan käsitteellinen eli symbolinen hahmottuminen alkoi

¹⁸¹ Virrankoski 1997, s. 435. Vuonna 1908 perustetun Mellersta Österbottens folkhögskolanin nimessä Keski-Pohjanmaa käsitti ruotsinkielisen Pohjanmaan pohjoisosan Udenkaarlepyyn seudulta alkaen eli seudun, josta on myöhemmin käytetty määritettä *Norra svenska Österbotten* (‘Pohjoinen ruotsinkielinen Pohjanmaa’).

¹⁸² Kauppinen, s. 14

¹⁸³ Virrankoski 1997, s. 186

¹⁸⁴ Virrankoski 1997, s. 184

¹⁸⁵ Paasi 1986, ss. 42-43

¹⁸⁶ Pekonen, s. 175

¹⁸⁷ Paasi 1986, s. 43

vuosisadan vaihteessa, jolloin alueeseen liittyviä territoriaalisia symboleja otettiin ensi kertaa käyttöön. Ensimmäinen näkyvä maakunnallinen symboli oli Oskari Metsolan säveltämä Keski-Pohjanmaan laulu vuodelta 1929. Hilma Heikkilä kirjoitti Keski-Pohjanmaa -nimisen juhlarunon, josta myöhemmin kehittyi Eino Tulikarin säveltämä Keski-Pohjanmaan toinen maakuntalaulu Kalajoella pidetyille maakuntapäiville 1931. Keski-Pohjanmaan maakuntavaakunan¹⁸⁸ suunnitteli Gustaf von Numers vuonna 1952. Keski-Pohjanmaan maakuntavaakunassa sinisessä kentässä kävelevä kultareunuksinen, taakseen katsova hopeanäätä on vanhasta Pohjanmaan vaakunasta vuodelta 1562. Viisi naularistiä viittaavat Pietarsaaren, Kaarlelan, Lohtajan, Kalajoen ja Pyhäjoen emäseurakuntiin, joiden alueelle Keski-Pohjanmaan maakunta on muodostunut.¹⁸⁹ Samalla naulat kuvaavat maakunnan valtakunnallisestikin tunnettua rakentamisperinnettä. Edelleen ristit symboloivat maakunnassa vahvana vaikuttaneita uskonnollisia herätysliikkeitä.¹⁹⁰ von Numers laati saman aiheen pohjalta myös Keski-Pohjanmaan vaakunalipun vuonna 1955. 1961 saatiin yksi uusi maakunnallinen symboli eli keskipohjalaisen miehen kansallispuku. Maakuntaviiri otettiin käyttöön 1979.¹⁹¹ Keski-Pohjanmaan maakuntakukaksi valittiin kissankello 1982 ja -linnuksi kiuru 1985.¹⁹² Maakuntakiveksi tuli gneissi 1989.¹⁹³

Hautamäen mukaan maakunnan alueellisessa hahmottumisessa talouden ja liikeverkon kehitysvaiheilla on tärkeä merkitys. Pohjanmaalla asutus levisi ensin jokilaaksoihin. Yhteydet kulkivat jokia pitkin merelle ja keskinäiset yhteydet maitse olivat vähäiset. Keski-Pohjanmaalle muodostui erillisten jokilaaksojen luonnehtima asutus. Kun talouselämä voimistui, alueiden sisäinen integraatio (keskinäiset yhteydet) alkoi kasvaa. Hautamäen mielestä Keski-Pohjanmaan talouselämä ei ole kehittynyt voimakkaasti, eikä alueen sisäistä kiinteätä integraatiota ole muodostunut.¹⁹⁴ Hirvonen ottaa yhdeksi esimerkiksi Keski-Pohjanmaan sisäisen imagon hajanaisuudesta suomenkielisten intressipiirien sisäisen valtataistelun silloisessa Vaasan ja Oulun lääneissä. Siksi monissa kulttuuri- ja talouselämän järjestöissä ei ole mukana Oulun läänin puoleisia kuntia eli Kalajokilaaksoa.¹⁹⁵ Maakunnan jakautuminen kahteen lääniin vai-

¹⁸⁸ Liite 6

¹⁸⁹ Hirvonen, ss. 91 ja 77

¹⁹⁰ Kauppinen, s. 46

¹⁹¹ Hirvonen, s. 91

¹⁹² Hirvonen, s. 78

¹⁹³ Tiitta, s. 205

¹⁹⁴ Neste, s. 70

¹⁹⁵ Hirvonen, ss. 55-56

kuttaa omalla kitkallaan myös lääninrajan ylittäviin organisoitumismuotoihin. Vaihettumisalueuonnetta kuvaa Tuomen mielestä osaltaan rajakuntien kuuluminen kahteen maakuntaliittoon.¹⁹⁶

Keski-Pohjanmaan ongelmallinen asema johtuu ulkoisista kuten lääninrajasta ja hallinnollisen aseman puuttumisesta sekä sisäisistä syistä eli erimielisyyksistä eri yhteishankkeissa ja alueellisen identiteetin horjumisesta. Keski-Pohjanmaalla on viitattu usein miltei 230 vuotta sitten tehtyyn päätökseen, joka jakoi Keski-Pohjanmaan mielivaltaisesti kahden läänin alueelle. Närhi viittaa Hirvoseen, jonka mukaan ei ole voitu osoittaa, että Keski-Pohjanmaata olisi tuolloin 1700-luvulla varsinaisesti ollut olemassa. Idea Keski-Pohjanmaan maakunnasta on syntynyt lääninrajan perustamisen jälkeen ja siitä huolimatta. Maakuntaa on halkonut lääninrajan ohella myös kieliraja. Maakunnat Suomessa ovat järjestäytyneet kielen perusteella. Pohjanmaalla on ruotsinkielinen maakuntaliitto suomenkielisten rinnalla. Tällöin Keski-Pohjanmaata on pidettävä suomenkielisenä maakuntana. Maakunnan eteläosassa sijaitsevat kaksikieliset kunnat muuttavat maakunnan kaksikieliseksi. Todellisuudessa samalla seudulla asuvat ihmiset tuntevat kuuluvansa eri maakuntiin äidinkieltensä perusteella. Kokkolan asemaa maakuntakeskukseksi vaikeuttaa sen oleminen sekä suomenkielisen maakunta että kaksikielinen talousalueen keskus. Lisäksi Kokkola sijaitsee suomenkielisen maakunnan reunalla. Kulttuuriset ja taloudelliset rajat menevät ristiin, mikä aiheuttaa Närhen mukaan epätietoisuutta eli heikentää maakunnan aluetietoisuutta. Nykyiset maakunnat ovat muotoutuneet talousalueiden pohjalta; Närhen mielestä Keski-Pohjanmaalla kulttuuriset seikat eivät tue sellaista maakuntarajaa.¹⁹⁷ Paasin mukaan nykymaakunnat ovat luonteeltaan keskusvaikutusaluejärjestelmän luonnehtimia funktionaalisia kokonaisuuksia ja niiden määrä on kaksinkertainen verrattuna historiallisiin maakuntiin.¹⁹⁸

Paasin mukaan alueet syntyvät ja häviävät jatkuvasti, erityisesti jos aluejärjestelmää ei muotoilla yhteiskunnassa hallinnollisesti kiinteäksi rakenteeksi. Odotusten rakenteet voivat olla tyypillinen esimerkki rakennetusta identiteetistä, instituutioiden ylläpitämästä identiteettirakenteesta, joka voi olla hyvinkin vieras itse alueen asukkaiden jokapäiväisen elämän rutiineille. Paasin mielestä Suomen nykymaakuntien, kuten yleensäkin alueiden institutionalisoitumisen, kehityksen huipentuma on hallinnollisen statuksen saaminen. Saavutettuaan hallinnollisen statuksen alueella on paremmat mahdollisuu-

¹⁹⁶ Tuomi, s. 20

¹⁹⁷ Närhi, ss. 77-78

¹⁹⁸ Paasi 1984a, s. 118

det säilyä aluekokonaisuutena kuin alueella, jolla on asemansa yhteiskunnallisessa tajunnassa (esim. niin sanotut kansanomaiset alueet), mutta ei hallinnollista statusta.¹⁹⁹ Valtioneuvoston tekemä päätös toiminnallis-taloudellisesta aluejaosta vuonna 1992 tunnusti ensimmäistä kertaa virallisesti Keski-Pohjanmaan maakunnan olemassaolon. Pääsy mukaan 19 maakunnan joukkoon oli Keski-Pohjanmaan kehittämisen kannalta myönteinen päätös. Jouni Kaipainen ja Anne Niemelä ehdottavat hallinnollisen vaihtumisvyöhykkeen aiheuttamiin ongelmiin pysyväksi ratkaisuksi joko läänien merkityksen vähentämistä tai läänien suurentamista. Jälkimmäinen vaihtoehto toteutui. Kirjoittajat olisivat kuitenkin halunneet muodostaa Oulun ja Vaasan lääneistä Pohjanmaan läänin, mikä olisi siirtänyt lääninrajasta johtuvat kiistat historiaan.²⁰⁰ Myös kokkolainen kansanedustaja Bjarne Kallis ehdottaa lehtitekstikapaleessa Pohjanmaan läänin perustamista.

2.2 Keski-Pohjanmaan läänikysymys

Vuoden 1923 ns. Tulenheimon komitean mietinnössä Keski-Pohjanmaan alue olisi jakaantunut Korsholman ja Etelä-Pohjan läänien alueelle. Esitykseen sisältyi myös ehdotus uudesta Keski-Pohjan läänistä, mutta se sijaitsi nykykäsityksen mukaan Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueilla.²⁰¹ Isohannin mukaan Kokkola ja Kaarlela esitettiin erotettavaksi Keski-Pohjanmaasta ja liitettäväksi Korsholman lääniin. Muu osa maakunnasta olisi liitetty samaan Etelä-Pohjan lääniin, mikä olisi muodostunut toivottoman laajaksi ja hajanaiseksi käsittäen alueet Siikajokilaaksosta Satakunnan rajoille saakka hallintopaikan sijaitessa Vaasan kaupungissa.²⁰² Historiallisten maakuntien sijasta mietintö päätyi esittämään peräti 23 maakunnan perustamista itsehallinnon perustaksi.²⁰³ Sotien jälkeen valtioneuvosto asetti ns. aluejakokomitean suunnittelemaan maan uutta aluejakoa. Vuonna 1945 se ehdotti Vaasan läänin jakamista kahteen osaan. Korsholman lääni toisena osana olisi käsittänyt myös Keski-Pohjanmaan maakunnan Vaasan läänin puoleisen alueen. Aluejakokomitean lopullinen esitys maan uudeksi aluejaoksi valmistui heinäkuussa 1953. Kauppisen mukaan se on ollut Keski-Pohjanmaan kannalta merkittävin ehdotus muuttaa läänijakoa. Komitea ehdotti Keski-Pohjanmaan läänin perustamista. Läänin eteläraja

¹⁹⁹ Paasi 1986, s. 292

²⁰⁰ Kaipainen ja Niemelä, s. 1

²⁰¹ Hirvonen, ss. 29-30

²⁰² Pulakka, s. 78

²⁰³ Paasi 1986, s. 70

olisi vedetty siten, että siihen olisi kuulunut myös ruotsin- ja kaksikielisiä kuntia.²⁰⁴ Keski-Pohjanmaan lääni olisi käsittänyt maakuntaan yleisimmin luetun alueen, Pietarsaaren seudulta Kalajokilaaksoon ja Pyhäjärvelle sekä lisäksi Uudenkaarlepyyn seudun.²⁰⁵ Perusteluissa korostettiin, että Oulun ja Vaasan läänien rajamaille oli vähitellen syntynyt taloudellisesti ja sivistyksellisesti yhtenäinen alue, Keski-Pohjanmaa. Läänin pääkaupungiksi esitettiin Kokkolaa: Lääniin olisi Pietarsaaren ja Uudenkaarlepyyn kaupunkien lisäksi kuulunut 23 maalaiskuntaa Uudenkaarlepyyn ja Kalajokilaakson välisellä alueella. Kielisuhteiltaan lääni olisi kaksikielinen. Hirvosen mukaan enää ei pyritty vuoden 1923 tapaan lääninrajoja hahmotettaessa kielellisesti yhtenäisiin alueisiin, vaan tavoitteena oli hahmottaa toiminnallisia kokonaisuuksia. Komitea ehdotti viiden uuden läänin perustamista (Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi, Kymi, Pohjois-Karjala ja Tampere) sekä Turun ja Porin läänin jakamista kahtia.²⁰⁶ Komitean ehdotuksessa Keski-Pohjanmaan läänin perustaminen asetettiin kolmanneksi kiireisemmäksi Keski-Suomen ja Pohjois-Karjalan läänien jälkeen. Kaksi viime mainittua läänää perustettiin helmikuussa 1960. Keski-Pohjanmaan maakuntaliiton toimintakertomuksessa vuodelta 1961 ilmeni, että eduskunta olisi ollut valmis hyväksymään Keski-Pohjanmaan läänin, mikäli koko maakunta olisi sitä yksimielisesti esittänyt. Etenkin Kalajokilaakson kunnissa oli ilmennyt vastustusta läänihanketta kohtaan.²⁰⁷

Vuoden 1963 maakuntaitsehallintokomitean mietinnössäkään heimous ei enää ollut maakunnallisuuden perustana, vaan maakunta ymmärrettiin funktionaalisen aluekäsityksen mukaisena teknis-taloudellisena käsitteenä. Keski-Pohjanmaan alue olisi jakaantunut peräti kolmen maakunnan alueelle. Vaasan läänin puoleiset suomenkieliset ja kaksikieliset kunnat olisivat kuuluneet Etelä-Pohjanmaan, Vaasan läänin puoleiset ruotsinkieliset ja kaksikieliset kunnat Korsholman ja Oulun läänin puoleiset kunnat Keski-Pohjanmaasta Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan. Erimielisen ja riitaisen Keski-Pohjanmaan läänikomitean työ kesti lähes kahdeksan vuotta (1959-1967). Ehdotukset tiedettiin etukäteen epärealistisiksi ja epätarkoituksenmukaisiksi ja siten myös mahdottomiksi toteuttaa. Valtioneuvosto teki jo vuoden 1967 lopulla periaatepäätöksen, jonka nojalla Keski-Pohjanmaan läänää ei perusteta. Hirvosen mukaan keskeisimmät riidanaiheet olivat läänin alueellinen rajaaminen ja keskuspaikka. Komitea hylkäsi aluejakokomitean (1953) rajaaman toiminnallisen Keski-Pohjanmaan ottamalla lähtökohdaksi historiallis-kansatieteellisen otteen. Komitea esitti läänin etelärajaksi Perhojokilaaksoa siten, että kaksikielisistä

²⁰⁴ Kauppinen, ss. 70 ja 72

²⁰⁵ Virrankoski 1997, s. 387

²⁰⁶ Hirvonen, ss. 30-31

kunnista mukana olivat Kokkola ja Kaarlela (nykyisin Kokkola). Pohjoisessa rajaksi esitettiin Pyhäjokilaaksoa vahvistettuna Raahella ja sen ympäristökunnilla.²⁰⁸ Uuden läänin pääkaupungiksi ehdotettiin Ylivieskaa. Mietintöön jätettiin kaksi eriävää mielipidettä. Ruotsinkielisten etuja ajanut Grels Teir vastusti Kokkolan ja Kaarlelan liittämistä Keski-Pohjanmaan lääniin kielipoliittisin perustein. Keski-Pohjanmaan läänin perustaminen heikentäisi ruotsinkielisen väestön asemaa. Viljami Kalliokosken ja Nestori Nurmisen esittivät eriävässä mielipiteessä, että lääninrajan tulisi noudattaa pääosin aluejakokomitean ehdotusta ja hallintokeskukseksi pitäisi tulla Kokkola.²⁰⁹ Ehdotetussa laajuudessaankin lääni olisi ollut asukasmäärältään (noin 72 000) maan pienin Ahvenanmaata lukuun ottamatta.²¹⁰ Kirkisen mukaan komitean mietintö olisi halunnut laajentaa lääniä tuntuvasti, ettei sitä päästäisi sanomaan liian pieneksi. Hanke nosti pohjoispohjalaiset vastarintaan. Komitean puheenjohtaja Viljami Kalliokoski ennakoï sen ja olisi siksi halunnut tyytyä Pyhäjokilaaksoon ja luopua Raahen seudusta, mutta se ei riittänyt. Myöhemmin Keski-Pohjanmaan läänihanke on näyttänyt jokseenkin toivottomalta eikä siihen ole virallisesti palattu.²¹¹

1960-luvun alussa asetetun komitean yhdeksi tehtäväksi tuli valmistella maakuntaitsehallintoa. Keski-Pohjanmaan Maakuntaliitto osallistui komitean työhön ensi kerran elokuussa 1963. Kauppisen mukaan liiton mielestä ennen maakuntaitsehallintouudistusta tulisi perustaa silloin suunnitteilla ollut Keski-Pohjanmaan lääni. Komitean ehdotus maakuntaitsehallinnoksi valmistui vuonna 1968. Lähtökohtaisesti itsehallinto tuli luoda läänien yhteyteen; perusteen nojalla Vaasan lääniin olisi jäänyt vain Etelä-Pohjanmaan maakunta ja Pohjois-Pohjanmaasta olisi tullut Oulun läänin ainoa maakunta. Keski-Pohjanmaan asema molempien läänien alueille yltävänä maakuntana tuli uhanalaiseksi. Kalajokilaakson kunnat pitivät itseään monin sitein liittyneenä Oulun suuntaan. Näiden siteiden irtirepimistä pidettiin mahdottomana.²¹² Vuonna 1970 ilmestyneessä maakuntaitsehallintokomitean neljännessä mietinnössä maakuntaitsehallinto esitettiin myös toteutettavaksi läänijaon puitteissa. Tavoitteeksi oli asetettu lääninhallitusten kansanvaltaistaminen.²¹³ Mietinnön mukaan toisaalta läänin- ja piirihallintoa, toisaalta alueiltaan laajojen kuntainliittojen hallintoa tulisi kehittää yhdessä, kokonaisuutena. Keski-Pohjanmaan

²⁰⁷ Kauppinen, ss. 73-74

²⁰⁸ Liite 7

²⁰⁹ Hirvonen, ss. 31-33

²¹⁰ Palomäki, s. 53

²¹¹ Virrankoski 1997, ss. 387-388

²¹² Kauppinen, ss. 81-83

²¹³ Hirvonen, s. 33

liiton mielestä toteutuessaan uudistus hajottaisi Keski-Pohjanmaan maakunnan entistä jyrkemmin kahtia. Siksi liitto teki Kauppisen mukaan mietintöön kaksi varausta. Ensiksi läänin- ja maakuntarajojen yhtenevyydestä tulisi tehdä poikkeus Keski-Pohjanmaan kohdalla. Toiseksi vaihtoehdoksi liitto ehdotti läänirajojen tarkistamista siten, että Keski-Pohjanmaan maakunta saataisiin yhden läänin alueelle.²¹⁴ Mietintö naulasi viimeisen naulan Keski-Pohjanmaan läänihankkeiden arkkuun todetessaan, että Keski-Pohjanmaa on liian heikko lääniksi ja ylemmän asteisen itsehallinnon alueeksikin. Hirvosen mukaan viitattiin myös siihen, ettei alueen rajoista ole päästy yhteisymmärrykseen edes alueen sisällä. Siksi komitea esitti, että lääninraja tulisi säilyttää entisellään ja kehitystä ohjata siten, että lääninrajan eteläpuolella Keski-Pohjanmaa liittyisi läheisemmin muuhun Vaasan lääniin ja lääninrajan pohjoispuolinen alue puolestaan Oulun lääniin.²¹⁵

Vuoden 1970 komiteamietintöön liittyneen kokonaisratkaisun pohjalta asetettiin vuonna 1972 väliportaanhallinnon komitea, joka jätti mietintönsä vuonna 1974. Kauppisen mukaan Keski-Pohjanmaan liitto suhtautui kielteisesti komitean ehdotukseen Keski-Pohjanmaan liittämisestä joko Oulun tai Vaasan lääniin. Liiton mukaan liitos olisi Keski-Pohjanmaan reuna-alueaseman vahvistumista. Liiton ensimmäinen tavoite oli säilyttää olemassaolevat piirihallintoyksiköt, mikä olisi tullut parhaiten ratkaistuksi perustamalla Keski-Pohjanmaan lääni. Vasta sitten oli mahdollista ratkaista lopullinen väliportaanhallinnon malli.²¹⁶ Vuoden 1974 väliportaan hallintokomitean mietinnössä lääninjakokysymys oli jälleen kerran esillä. Mietintö viittasi Keski-Pohjanmaan suhteen valtioneuvoston periaatepäätökseen vuodelta 1967, missä todettiin, että Keski-Pohjanmaan läänin ei perusteta. Hirvosen mukaan mietintö tarkasteli myös vaihtoehtoja, joissa Keski-Pohjanmaa olisi liitetty kokonaisuudessaan joko Vaasan tai Oulun lääniin.²¹⁷ 1976 esiin nousi uusi uhka, läänien alueellinen kehittämissuunnittelu eli LAK I, mikä merkitsi kahden läänin alueella sijaitsevalle Keski-Pohjanmaalle uutta väliinpuotoamisen vaaraa.²¹⁸ Virrankosken mukaan Keski-Pohjanmaan maakuntaliitto joutui käymään Keski-Pohjanmaan läänin perustamishankkeen rauettua jatkuvaa torjuntataistelua valtionhallinnon piirien ja muidenkin instituutioiden rajoista, kun ne pyrittiin yksi toisensa jälkeen vetämään silloisen Vaasan ja Oulun läänien rajan mukaisiksi.²¹⁹

²¹⁴ Kauppinen, s. 84

²¹⁵ Hirvonen, s. 33

²¹⁶ Kauppinen, ss. 85-86

²¹⁷ Hirvonen, ss. 33-34

²¹⁸ Kauppinen, s. 87

Kirkiselle lääni on tyypillinen keskusvallan tahdosta luotu komentoalue. Valtion syntyvaiheissa lääni on toisinaan perustunut luonnollisiin yksiköihin kuten luonnonalueisiin, heimoihin ja maakuntiin. Ainakin Euroopassa luonnollisista rajoista on poikettu, kun se on ollut keskusvallan tarpeiden mukaista. Alueen ihmisten omaa mieltä on harvemmin noudatettu. Keskusvalta on Kirkisen mukaan aina muutellut ja vaihdellut aluehallinnon rajoja omien tarkoitusperiensä mukaisesti. Päälinja on ollut mekanistisen mentaliteetin ja keskitysperinteen mukaisesti yhä suurempaa keskitystä kohti. Perusteluna on ollut keskityksen tuoma lisätehokkuus ja taloudellinen säästö.²²⁰ Useat eri komiteat ovat käsitelleet Keski-Pohjanmaan läänin perustamista. Närhen mukaan Keski-Pohjanmaalla on hallinnollisia alueita, jotka käyttävät valtaa omalla alallaan.²²¹ Keski-Pohjanmaan asema on noussut esiin aina, kun on ollut kysymys valtion väliportaanhallinnon alueellisesta kehittämisestä. Kuitenkin vain yhden kerran, vuoden 1953 aluejakokomitean mietinnössä, on perustellusti esitetty perustettavaksi Keski-Pohjanmaan lääninä. Useimmiten on viitattu Keski-Pohjanmaan alueen sisäisiin ristiriitaisuuksiin ja talousalueen kiinteytymättömyyteen.²²² Merkittävin hallinnollinen raja, lääni, puuttuu maakunnasta edelleen. Oma lääni olisi osaltaan vahvistanut Keski-Pohjanmaan identiteettiä vakiinnuttaen samalla sen asemaa tasavertaisena maakuntana muiden joukossa.

2.3 Keskitetty hallinto ja maakuntaitsehallinto

Kirkisen mukaan maakuntien itsehallinnon historialliset juuret ovat varhaiskeskiajan heimomaakuntien kielessä, kulttuurissa ja itsehallinnossa, jotka nekin olivat pitkän historiallisen kehityksen tulos tietyn maantieteellisen alueen väestön perinteessä.²²³ Suomen keskityshallinto, jossa maakunnat ja läänit on jätetty byrokraattisen keskityskoneiston alaisuuteen, periytyy Kirkisen mukaan tsaarinvallan ajalta, oikeastaan autonomian aikana sovelletusta Kustaa III:n perustuslaista.²²⁴ Kirkisen mielestä keskitetyn valtakoneiston yleisimpiä ominaispiirteitä kaikkialla maailmassa on ollut ja on yhä pyrkimys yhdenmukaistaa ja yhtenäistää kaikki. Se on keskitysvallan identiteetin yleismaailmallinen ydin. Keskeistä on myös tehostaa keskitysvaltaa sekä valvoa ja puolustaa keskitysvaltaa.²²⁵

²¹⁹ Virrankoski 1997, s. 388

²²⁰ Kirkinen 1991, ss. 16 ja 61

²²¹ Närhi, s. 10

²²² Hirvonen, s. 35

²²³ Kirkinen 1996, s. 49

²²⁴ Peltola ja Vuorio, s. 15

²²⁵ Kirkinen 1991, s. 62

Esko Aho²²⁶ nostaa kirjassaan maakuntahallinnon luomisen yhdeksi 1990-luvun alun historialliseksi saavutukseksi. Keskusta otti esille maakuntahallinnon luomisen kevään 1991 hallitusneuvotteluissa. Kokeilu johti suoraan maakuntahallinnon toteuttamiseen. Valittiin kunnallisen itsehallinnon varaan rakentuva malli. Kunnat muodostivat maakuntien liitot, jotka hoitivat alueellisen kehittämisvastuun, seutusuunnittelun ja maakunnallisen edunvalvonnan. Ahon mielestä ensimmäinen askel maakuntien Suomen rakentamiseen oli otettu.²²⁷ Hautamäen mukaan Suomessa voidaan perinteisesti erottaa seuraavat aluehierarkiat alhaalta ylöspäin: kylä, kunta, maakunta ja valtakunta. Maakunta alueena on Suomessa nykyisin varsin hämärä. Sen merkitystä on Hautamäen mielestä rappeuttanut eniten vanhan heimojatoituksen hälveneminen ja maakuntaitsehallinnon toteutumatta jääminen. Kunnan ja valtakunnan väliin on muodostunut rajoiltaan sekava ns. väliasteen aluejaotus.²²⁸ Institutionaalisesti Keski-Pohjanmaan asema on Hirvosen mielestä epävakaa. Maakunta jakautuu kahden läänin alueelle ja lisäksi eräät muut tärkeät alueelliset hallintoyksiköt jakavat maakunnan kahtia. Syyksi Hirvonen näkee Keski-Pohjanmaan maakunnan muotoutumisen tapahtuneen erillään väliportaan hallinnon alueellisen organisoitumisen kanssa.²²⁹

Hirvosen mukaan keskeisimmissä maakunnallisissa instituutioissa, Keskipohjanmaassa ja Maakuntaliitossa, väliportaan hallinnon uudistus/maakuntaitsehallinto -keskustelu on käyty maakunnan kohtalon kysymyksenä. Maakunnan yhtenäisyys on koettu arvona sinänsä, jota on oltu valmiita puolustamaan yhtenä rintamana ulkoisia uhkia vastaan.²³⁰ Paasin mielestä alueiden institutionalisoitumisprosessin kannalta alueellisen itsehallinnon syntyminen lisäisi maakunnallisen tason merkitystä ihmisten alue-tietoisuuden hierarkiassa.²³¹ Yksi yleinen ongelma maakunnille on se, että ne ovat alueen asukkaille melko kaukainen aluetaso. Närhen mukaan mikäli maakuntaitsehallinto toteutuisi lisäten päätösvaltaa maakunnan sisäisissä asioissa ja suoden asukkaille mahdollisuuden vaikuttaa asioihin, kasvaisi myös maakunnan merkitys alueen asukkaille.²³²

²²⁶ Esko Ahosta tuli vuonna 1991 järjestyksessään kolmas keskipohjalainen pääministeri Oskari Tokoin ja Kyösti Kallion jälkeen.

²²⁷ Aho, ss. 199-200

²²⁸ Neste, s. 67

²²⁹ Hirvonen, s. 92

²³⁰ Hirvonen, s. 35

²³¹ Paasi 1986, s. 293

Paasin tutkimuksessa saatujen tulosten perusteella maakunnallisuus ei näytä kovin merkittävältä suuren yleisön, maakuntien asukkaiden aluetietoisuudessa.²³³ Maakuntaa merkittävämpiä alueyksiköitä näyttävät olevan asukkaita lähempänä olevat alueet. Paasin mielestä alueiden merkityksen lisääminen itsehallinnon kautta ei ole mikään itseisarvo. Kysymys on itsehallinnon merkityksestä suotavana pidettävän alueellisen kehityksen rakennepiirteenä. Erityistä merkitystä sillä on luonnollisesti vähemmän kehittyneille aluekokonaisuuksille. Alueellinen itsehallinto on eräs suotuisan (kokonais- ja alue)taloudellisen kehityksen potentiaalinen ennakoedellytys, ei rakenteellisten ongelmien lyhyen aikavälin korjauskeino. Itsehallinto on keino alueellisten (taloudellisten) intressien tehokkaampaan organisoitumiseen ja ilmaisemiseen.²³⁴ Paasi pitää talousalueperustaisia nykymaakuntia kulttuurisina kokonaisuuksina merkittävämpinä kuin historiallisia maakuntia. Nykymaakunnissa toimivissa kulttuurisissa instituutioissa maakunnallisuus on kanonisoitu keskeiseksi lähtöperiaatteeksi. Instituutiot välittävät erilaisina institutionaalisina käytäntöinä maakunnallisuuden merkityksen asukkaiden jokapäiväiseen elämään.²³⁵

Kirkisen mukaan demokraattisen aluehallinnon tärkeimpiä tehtäviä on turvata maakuntien identiteetti. Maakuntaidentiteetit tuovat yhdentyvässä Euroopassa jäsenvaltioihin sen monipuolisuuden, rikkauden ja historiallisen syvyyden, jolla kansallinen identiteetti kestää yhdistymisen häviämättä.²³⁶ Kirkisen mielestä historiallinen kokemus osoittaa, että maakunnan voima riippuu ensi sijassa maakunnan identiteetistä ja yhteistyöhengestä. Se ei riipu muodollisesta suuruudesta varsinkaan EU:ssa, jossa maakuntien koot vaihtelevat erittäin paljon.²³⁷ Valtion ja maakunnan hallinnon työnjako ja yhteistoiminta on välttämätön sekä tehokkuuden että taloudellisuuden kannalta. Kansanvaltaisessa kehityssuunnassa valtionhallinto siirtyy aseteittain paikallisen ja alueellisen itsehallinnon piiriin. Kirkinen viittaa Ranskan edesmenneeseen presidenttiin Francois Mitterrandiin, joka kaukonäköisenä esitti, että valtion keskushallintoon tulee jättää vain se, mikä on välttämätöntä kansakunnan yhtenäisyyden ja turvallisuuden kannalta. Kaikki muu tulee siirtää kansan itsehallinnon hoitoon.²³⁸

²³² Närhi, s. 78

²³³ Paasi 1986, s. 293

²³⁴ Paasi 1986, s. 293

²³⁵ Paasi 1986, s. 293

²³⁶ Peltola ja Vuorio, ss. 18-19

²³⁷ Kirkinen 1996, s. 58

²³⁸ Kirkinen 1996, ss. 128-129

Kirkisen mielestä suurläänihallinto olisi varmin tapa autioittaa reuna-alueet. Se imisi työvoimaa, luonnonvaroja ja energiaa varsinkin idän ja pohjoisen reunoilta, hävittäisi lisää juuria ja kotiseutuja ihmisiltä. Se heikentäisi suurta osaa maasta ja kansasta. Samalla alkaisi usean maakunnan omaleimaisen identiteetin poissulautuminen massakulttuuriin. Kirkinen kysyy, kuka suojelisi silloin kulttuurievoluutiolle välttämätöntä maakuntakulttuurien monimuotoisuutta eli diversiteettiä.²³⁹ Kirkisen mukaan keskityshallinto on todellinen maakuntamurskaamo, joka hitaasti mutta varmasti jauhaa murskaksi maakuntien erilaiset identiteetit samanlaiseksi massakulttuurin soraksi.²⁴⁰ Kirkinen uskoo, että Suomella olisi edellytykset elvyttää alueellisen itsehallinnon perinteitä ja yhdistää historiallisten, kulttuuristen ja talousmaakuntien keskeisiä rakennetekijöitä uudeksi kansanvaltaiseksi autonomioiden hierarkian tasoksi. Se tehostaisi laajan maan eri osien kehitystä niiden asukkaiden omalta pohjalta lähtien eikä keskusvallan komentovallan intresseistä katsoen.²⁴¹ Suomen monet erilaiset maantieteelliset, ilmastolliset, historialliset, kulttuuriset ja taloudelliset alueet edellyttävät erilaisia luontevia hallintoalueita. Kirkisen mielestä maakunnallisella itsehallinnolla kansanvalta saadaan lähelle kansalaisia, jotka tuntevat oman alueensa erityisiä oloja ja ongelmia.²⁴²

2.4 Erilaisten maantieteellisten määritelmien, rajojen ja aluejakojen Keski-Pohjanmaa

Topelius kuvaa Pohjanmaan rannikon olevan pitkin pituuttaan lukuisten jokien ja purojen leikkelemä. Ne tulevat sisämaan rinteiltä ja juoksevat Pohjanlahteen. Suurimmat joet ovat pohjoisesta lukien Tornionjoki, Simojoki, Iijoki, Oulujoki, Pyhäjoki, Kalajoki, Ähtävänjoki, Lapuanjoki ja Kyrönjoki. Pohjanmaan tasanko on entistä merenpohjaa. Etelä-Pohjanmaahan meri on jättänyt hedelmällisen savipohjan, johon on kynnetty Isonkyrön peltovainiot.²⁴³ Kujala määrittelee vanhan historiallisen Pohjanmaan maakunnan Suomenselän vedenjakajalta Pohjanlahden hiekkarannoille ja kallioniemille ulottuvaksi jokilaaksojen maakunnaksi.²⁴⁴ Suomenselän vedenjakaja-alueelta virtaa maakunnan halki ja laskee Pohjanlahteen Lesti-, Perhon- ja Kalajoki, joiden lisäksi Kruunupyyn joki ja Ähtävänjoki halkovat ruotsinkielisen Keski-Pohjanmaan pitäjiä.²⁴⁵

²³⁹ Kirkinen 1996, ss. 129-130

²⁴⁰ Kirkinen 1991, s. 68

²⁴¹ Kirkinen 1991, s. 52

²⁴² Kirkinen 1991, s. 132

²⁴³ Topelius, ss. 37 ja 39

²⁴⁴ Kujala, s. 9

²⁴⁵ Kujala, s. 43

Viljami Kalliokoski hahmotteli vuonna 1931 maakunnan alueen seuraavasti: ”Keski-Pohjanmaa on se osa suuresta Pohjanmaasta, mikä ei ole Etelä-Pohjanmaata, Pohjois-Pohjanmaata, Perä-Pohjolaa tai Kainuuta. Sellainen alue on niillä leveysasteilla, joilla virtaavat Kala-, Lesti- ja Perhojoet. Keskipohjalainen on jokainen suomen kansalainen, joka elää ja asuu näillä seuduilla.”²⁴⁶ Keski-Pohjanmaa on se osa Pohjanmaata, joka jää Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaan väliin. Virrankosken mielestä Keski-Pohjanmaan eteläraja on osaksi selvä, koska lähipitäjät Evijärvi, Lappajärvi ja Vimpeli lukeutuvat kiinteästi Etelä-Pohjanmaahan, sen luontonsa, murteensa ja kulttuuriperinteensä ansiosta omaleimaiseen Järviseutuun. Ruotsinkielisellä rannikolla Kruunupyö, Pedersöre ja Larsmo kuuluvat ennen kaikkea ruotsalaiseen Pohjanmaahan, mutta niistä ja Uudenkaarlepyyn seudusta käytetään myös yhteisnimitystä Norra svenska Österbotten. Virrankoski lukee myös Pedersören, Pietarsaaren, Larsmon ja Kruunupyö Keski-Pohjanmaahan. Perusteluksi Virrankoski muistuttaa Pedersören, Kruunupyö ja Kokkolan olleen purjealusten aikakaudella yhtenäinen laivanrakennus- ja purjehdusseutu. Maakunnan rajan piirtäminen on Virrankoskesta vaikeinta pohjoisessa. Kalajokilaakso on enimmäkseen luettu Keski-Pohjanmaahan ja historiallisesti se liittyy monin tavoin Keski-Pohjanmaahan. Pyhäjokilaaksosta on Pyhäjärvi lukeutunut 1900-luvulla usein keskipohjalaisiksi, kun taas alempi jokivarsi katsoo kuuluvansa Pohjois-Pohjanmaahan.²⁴⁷

Mauri Palomäki siteeraa akateemikko Kustaa Vilkunaa vuodelta 1964 eli lyhyt tiivistelmä Keski-Pohjanmaan maakunnasta: ”Vaikka Keski-Pohjanmaa liittyy läheisesti muuhun Pohjanmaahan, se kuitenkin on selvästi omaleimainen alue. Etenkin Etelä-Pohjanmaata ja Keski-Suomea kohti raja on selvä. Kokkola paikallislehtineen on noussut maakunnan keskuksiksi, samaa tavoittelee myös Ylivieska.” Keski-Pohjanmaan maakunta on Vilkun mukaan lähes sama kuin aluejakokomitean mietinnössään (1953) ehdottama suomenkielinen osa Keski-Pohjanmaan lääninä. Siihen kuuluu Kalajokilaakso kokonaan, Pyhäjärven kunta, Väärä-, Lesti-, Lohtajan- ja Kälviä- sekä Perhonjokilaaksot ruotsinkieliset pitäjät poislukien. Alue on huomattavasti pienempi kuin talousmaantieteellinen Keski-Pohjanmaa tai Keski-Pohjanmaan tilastoalue. Palomäen mukaan maakunta rinnastetaan usein talousalueeseen, millä

²⁴⁶ Kujala, s. 9

²⁴⁷ Virrankoski 1997, s. 11

ymmärretään samaan keskukseen taloudellisessa toiminnassaan suuntautuvaa laajahkoa osaa Suomesta.²⁴⁸

Keski-Pohjanmaan rajojen määrittelyssä on aikojen kuluessa ollut erilaisia näkemyksiä. Kujala pitää sitä luonnollisena, koska reuna-alueilla yhteistyö suuntautuu useammalle suunnalle. Kujala laskee kirjassaan Keski-Pohjanmaan maakuntaan²⁴⁹ kuuluviksi seuraavat kunnat: Alavieska, Haapajärvi, Halsua, Himanka, Kalajoki, Kannus, Kaustinen, Kokkola, Kruunupyy, Kälviä, Lestijärvi, Lohtaja, Luoto, Nivala, Pedersöre, Perho, Pietarsaari, Pyhäjärvi, Reisjärvi, Sievi, Toholampi, Ullava, Veteli ja Ylivieska.²⁵⁰

Jaana Orjala vuorostaan käyttää seuraavaa jaotusta: Keski-Pohjanmaan Oulun läänin puoleiset kunnat ovat Kalajoki, Sievi, Reisjärvi, Alavieska, Ylivieska, Nivala ja Haapajärvi ja Vaasan läänin puoleiset kunnat Himanka, Kannus, Toholampi, Lestijärvi, Kälviä, Ullava, Kokkola, Kruunupyy, Kaustinen, Veteli, Halsua, Perho, Larsmo, Pietarsaari, Pedersöre, Evijärvi, Korttesjärvi ja Uusikaarlepyy.²⁵¹ Olli Rosenqvist jakaa Keski-Pohjanmaan seuraavasti: Kalajokilaaksoon kuuluvat Alavieska, Haapajärvi, Kalajoki, Nivala, Reisjärvi, Sievi ja Ylivieska. Lestijokilaaksoon lukeutuvat Himanka, Kannus, Lestijärvi, Lohtaja ja Toholampi. Perhonjokilaakso käsittää Halsuan, Kaustisen, Kokkolan, Kruunupyy, Kälviän, Perhon, Ullavan ja Vetelin. Pietarsaaren talousalue koostuu Evijärvestä, Korttesjärvestä, Larsmosta, Pietarsaaresta, Pedersörestä ja Uusikaarlepyystä.²⁵²

Jouni Kaipainen, Seppo Raiski ja Rosenqvist jakavat tutkimuksessaan²⁵³ seutukunnat niiden väkiluvultaan suurimpien kuntien mukaan: Kokkola (Kälviä, Kannus, Lohtaja, Himanka), Pietarsaari (Kruunupyy, Pedersöre, Uusikaarlepyy, Luoto), Alajärvi (Evijärvi, Korttesjärvi, Lappajärvi, Vimpeli), Kaustinen (Toholampi, Ullava, Lestijärvi, Halsua, Veteli ja Perho), Ylivieska (Kalajoki, Merikoski, Oulainen, Alavieska, Sievi), Nivala (Haapajärvi, Reisjärvi, Pyhäjärvi, Kärämäki, Haapavesi).²⁵⁴ Kristiina Niemen kartalla²⁵⁵ Keski-Pohjanmaan maakunta vuorostaan muodostuu Kokkolan ja Kaustisen seutukunnista. Kokkolan seutukuntaan kuuluvat Kokkolan ja Kannuksen kaupungit sekä Kälviän, Lohtajan ja Himan-

²⁴⁸ Palomäki, ss. 13-14

²⁴⁹ Liite 8

²⁵⁰ Kujala, s. 10

²⁵¹ Orjala, s. 60

²⁵² Rosenqvist, s. 85

²⁵³ Liite 9

²⁵⁴ Kaipainen, Raiski ja Rosenqvist, s. 110

gan kunnat. Kaustisen seutukuntaan kuuluu seitsemän kuntaa: Kaustinen, Halsua, Lestijärvi, Perho, Toholampi, Ullava ja Veteli. Kalajokilaakson kunnat Oulun läänissä ovat Kalajoki, Alavieska, Ylivieska, Nivala, Haapajärvi, Sievi ja Reisjärvi. Pietarsaaren seutukuntaan kuuluvat Pietarsaari, Kruunupyö, Luoto, Pedersöre ja Uusikaarlepyy.²⁵⁶ Antti Hietalahti rajaa Keski-Pohjanmaan pohjoisessa Pohjois-Pohjanmaahan, idässä Pohjois-Savoon ja Keski-Suomeen sekä etelässä Etelä-Pohjanmaahan. Maakunnalla on selväpiirteiset ja luonnolliset rajat idässä, missä Suomenselkä erottaa sen Järvi-Suomen luoteisosista, sekä lännessä, missä se rajoittuu Pohjanlahteen. Myös Etelä-Pohjanmaan vastaista rajaa pidetään vakiintuneena. Pohjoisrajasta sen sijaan on käyty aikaisemmin keskustelua, mutta nyttemmin sielläkin raja on vakiintunut siten, että Kalajokilaakson kunnat katsotaan Keski-Pohjanmaahan kuuluviksi.²⁵⁷ Hietalahti pitää Keski-Pohjanmaata rannikkoalueen ja Järvi-Suomen välisenä vaihettumisvyöhykkeenä, joka pääosaltaan on Pohjanmaalle tyypillistä lakeutta. Maakunnan itäosa, jota Suomenselkä kiertää moreeniharjanteineen ja mäenkumpareineen, on sen sijaan loivapiirteistä kankaremaata.²⁵⁸ Koska Kokkola oli historiallisen Keski-Pohjanmaan keskuspaikka, Keski-Pohjanmaaksi voidaan määrittellä niin sanotun vaikutusalueen perusteella Kokkolan talous- ja vaikutusalue. Tämän perusteella maakunta ulottuisi etelässä Kruunupyöystä pohjoiseen Kalajokilaaksoon.²⁵⁹

Maakunnan aluetta on pyritty rajaamaan maantieteellisesti, mutta yksiselitteiseen ratkaisuun ei ole päästy. Onnistuneimmat Keski-Pohjanmaan maakunnan rajausyritykset ovat Hirvosen mielestä perustuneet talous- ja toiminnallisten alueiden määrittelyyn; näillä perusteilla Keski-Pohjanmaata on rajattu aluejakokomitean mietinnössä (1953) ja Palomäen tutkimuksessa²⁶⁰ Keski-Pohjanmaan toiminnallisesta aluerakenteesta (1968).²⁶¹ Keski-Pohjanmaa on osa Pohjanmaata koostuen Kokkolan, Pietarsaaren ja Ylivieskan vaikutusalueista. Laajimmillaan Keski-Pohjanmaan maakuntaan samaistuu noin 180 000 asukasta, joista suomenkielisiä noin 136 000. Keski-Pohjanmaa on Anne Niemelän mielestä ennen kaikkea toiminnallinen kokonaisuus, joka on etsinyt muotoaan mm. eri kansalaisjärjestöjen ja osuustoimintaliikkeiden järjestäytymisestä. Valtion aluejakoneuvottelukunnan esityksessä Keski-Pohjanmaa

²⁵⁵ Liite 10

²⁵⁶ Niemi, s. 1

²⁵⁷ Hietalahti, s. 7

²⁵⁸ Hietalahti, s. 7

²⁵⁹ Kauppinen, s. 14

²⁶⁰ Liite 11

²⁶¹ Hirvonen, s. 90

muodostui noin 71 000 asukkaan toiminnallis-taloudelliseksi ydinmaakunnaksi.²⁶² Virrankoski viittaa Palomäen laatimaan Keski-Pohjanmaan läänihankkeen yhteydessä julkaistuun selvitykseen. Palomäki huomoi mm. lukuisten yhdistysten ja valtakunnallisten järjestöjen piirit ja totesi Kokkolan olevan niiden toiminnassa hyvin selvästi suomenkielisen Keski-Pohjanmaan keskus. Kaikki tutkitut tekijät huomioon ottaen Palomäki hahmotteli toiminnallisen Keski-Pohjanmaan siten, että se ulottui Vetelinjoen varrelta Kalajokilaaksoon. Lisäksi siihen kuuluivat Kruunupyö ja Teerijärvi. Eräänlainen keskipohjalainen ns. ulkovoimayhteisö ulottui Uuteenkaarlepyyhyn ja Pyhäjärvelle saakka.²⁶³

Tieteellisten keskustelujen maakuntakäsité tarkoittaa historiallisia maakuntia, jotka usein ajatellaan keskiaikaisia linnaläänejä vastaaviksi alueyksiköiksi. Nykymaakunnat viittaavat yhteiskunnan funktionaalisen erilaistumisen tuotteisiin, joita tavallisesti nimitetään talousalueiksi ja talousmaakunniksi. Suomen talousalueet eivät ole tarkoin rajattuja ja muuttumattomia alueita, joiden elinkeinoelämä olisi tarkasti rajattu omaksi yksikökseen muusta yhteiskunnasta irralleen. Käytännössä talousalue-käsité viittaa Paasin mukaan erilaisten keskustoimintojen vaikutusalueisiin (markkinointialueet, levikkialueet, jakelualueet, liikennealueet, hankinta-alueet jne.). Historiallisen maakunnan käsité viittaa staattiseen maakunta-alueeseen, kun taas nykymaakunnat ovat funktionaalisia aluekokonaisuuksia, joiden ytimenä on spatiaalinen työnjako ja vaihto keskuksen ja vaikutusalueen välillä. Suomenkielestä on erotettavissa myös puhekielen maakuntakäsitys, jonka mukaisesti termiä käytetään kaupungin ulkopuolelle rajautuvasta alueesta. Paasi viittaa puheeseen ns. maakunnan kuulumisista tai maakunnan miehistä. Nykyään varhaisimmista maakuntatasoisista alueista on käytetty nimeä muinaismaakunnat.²⁶⁴ Hirvonen pitää mielekkäänä lähtökohtana Keski-Pohjanmaan maakunnan olemassaololle talousalueeseen pohjautuvaa aluerajausta. Nykymaakunnathan ovat syntyneet juuri yhteiskunnan toiminnallisen ja alueellisen erilaistumisen tuloksena. Keski-Pohjanmaa yhtenä nuorimmista maakunnista kuuluu nykymaakuntien joukkoon.²⁶⁵ Keski-Pohjanmaan maakuntastrategian mukaan Keski-Pohjanmaan maakunta sijaitsee maantieteellisesti Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntien välissä. Länsi-Suomen ja Oulun läänien raja osuu maakunnan sisään.²⁶⁶

²⁶² Niemelä, s. 5

²⁶³ Virrankoski 1997, s. 436

²⁶⁴ Paasi 1986, ss. 55-56

²⁶⁵ Hirvonen, ss. 89-90

²⁶⁶ Keski-Pohjanmaan liitto, s. 5

Päivi Yli-Kokkon mukaan Kokkolan asema talousalueen keskuksena vahvistui huomattavasti, kun siihen vuonna 1977 liitettiin sitä ympäröinyt Kaarlelan kunta. Kuntaliitoksessa asukasluku kasvoi kolmanneksen ja pinta-ala lähes kymmenkertaistui.²⁶⁷ Yli-Kokko viittaa sisäasiainministeriön keskusluokitukseen, jossa Kokkola on alemman tason maakuntakeskus. Sen vaikutusalue ulottuu pohjoisessa Oulun läänin puolelle Kalajokilaaksoon, idässä Keski-Suomen läänin rajalle ja etelässä Uudenkaarlepyyn tasolle. Toiminnallisen Keski-Pohjanmaan alueella asuu noin 150 000 asukasta, tosin aivan Kokkolan lähivaiikutusalueella vain vajaat 100 000.²⁶⁸ Valtakunnallisesti maakunnat on jaettu yhdeksään historialliseen maakuntaan ja myöhempiin uusmaakuntiin. Historialliset maakunnat ovat Pohjanmaa, Ahvenanmaa, Varsinais-Suomi, Satakunta, Häme, Uusimaa, Karjala, Savo ja Lappi. Uusmaakuntia on Pohjanmaan sisällä neljä eli Etelä-, Keski- ja Pohjois-Pohjanmaa sekä ruotsinkielinen Svenska Österbotten.²⁶⁹

Kirkisen mukaan Etelä-Pohjanmaan rannikolle on muodostunut ruotsinkielinen maakunta Svenska Österbotten. Sen ruotsinkielisellä vähemmistöllä on Vaasan läänissä vanha kulttuuri-identiteetti, jota se pyrkii säilyttämään kielilain suojassa sisämaan vahvaa pohjalaista vaikutusta vastaan.²⁷⁰ Eteläiset kunnat (ruotsinkielinen alue ja Evijärvi) eivät Närhen mukaan tunnustaudu kovin keskipohjalaisiksi, vaan pikemminkin korostavat yhteisiä piirteitä muun Pohjanmaan kanssa. Ruotsinkielisille Mellersta Österbotten ei hahmotu omana maakuntana, vaan koko ruotsinkielinen Pohjanmaa kuuluu samaan maakuntaan.²⁷¹ Tuomi hahmottaa Keski-Pohjanmaan suomen- ja ruotsinkielisen Pohjanmaan raja-alueeksi. Identiteettiperusta sekä toiminnallinen ja taloudellinen suuntautuminen välillä Keski-Pohjanmaa Svenska Österbotten ei aina ole kilometrimääräisen etäisyyden kysymys, vaan äidinkieleen kiinnittyvän kulttuurin asia. Siksi Chydenius-instituutin tutkimustoiminnassa on useiden hankkeiden yhteydessä ollut mielekkäämpää puhua Pietarsaaren, Kokkolan ja Ylivieskan vaikutusalueista kuin Keski-Pohjanmaasta.²⁷²

Keski-Pohjanmaalle on annettu alueellisena yhteisönä vaihtelevia merkityksiä. Rajoiltaan hieman erilaisena se on määritelty mm. talouden, kulttuurin ja hallinnon näkökulmista. Risto Yrjösen mielestä Keski-Pohjanmaa ei ole muodostunut tutkimuksen eikä virallisen tilastoinnin pysyväksi alueelliseksi

²⁶⁷ Yli-Kokko, s. 45

²⁶⁸ Yli-Kokko, s. 46

²⁶⁹ Salminen, Toivo ja Haavisto, ss. 23 ja 25

²⁷⁰ Kirkinen 1996, ss. 21-22

²⁷¹ Närhi, s. 55

perustaksi juuri millään yhteiskunnallisen toiminnan lohkolla.²⁷³ Esko Alasaarelan mielestä Keski-Pohjanmaa on eri kartoissa kovin erilainen. Hän kysyy, miksi Keski-Pohjanmaa näyttää niin monenlaiselta ja vastaa: ”Ajatelkaa vaikkapa nivalalaista maanviljelijää, lohtajalaista kalastajaa, kaustislaista pelimannia ja kokkolalaista opettajaa. Mikä meitä yhdistää, sitä en todellakaan tiedä.”²⁷⁴ Helsingin herran silmin katsottuna Keski-Pohjanmaa on kuihtunut 76 000 asukkaan maakunnaksi, joka on Suomen pienin sekä väkimäärältään että pinta-alaltaan (tietysti Ahvenanmaata lukuun ottamatta).²⁷⁵ Historiallinen Keski-Pohjanmaan maakunta on nykyistä hallinnollista aluetta laajempi ja siihen kuuluvat Kokkolan, Kaustisen, Nivala-Haapajärven ja Pietarsaaren seutukunnat.²⁷⁶ Keski-Pohjanmaan liiton tavoitteena on yhdistää historiallinen Keski-Pohjanmaa yhteistyöverkkojen kautta toimivaksi aluekokonaisuudeksi.²⁷⁷

Kauppinen viittaa Veikko Anttilaan ja Pentti Virrankoskeen, joiden mukaan Keski-Pohjanmaan kulttuurin pohja on alueen asutushistoriassa. Aluksi alueelle tulivat länsisuomalaiset, joista osa oli hämäläisiä, osa varsinaissuomalaisia. Sitten alueelle muutti ruotsalaisia ja lopulta vielä idästä tulivat savolaiset. Keski-Pohjanmaata voi siksi pitää kielellisesti vaihettuma-alueena; kielen itäsuomalaiset piirteet yleistyvät siirryttäessä Perhonjokilaaksosta Pyhäjokilaaksoon ja jokien suualueilta latvaosiin.²⁷⁸ Tuomen mukaan Keski-Pohjanmaalla kohtaavat itä ja länsi. Esineellisen kansankulttuurin suhteen maakunta on vaihettuma-alueita. Esimerkiksi jokien alajuoksulla esiintyy länsisuomalaista jokivarsiasutusta, mutta idempänä taloryhmät ovat asettuneet mäkien laelle etäälle toisistaan.²⁷⁹ Hirvonen ottaa esimerkiksi Jorma Hemmin matkailualuejaon (kulttuurialue, järvi-alue, Pohjanmaa, Vaara-alue ja viidentenä Lappi). Keski-Pohjanmaa ei hahmotu omana kokonaisuutenaan, vaan se sulautuu Pohjanmaan alueeseen matkailullisena vaihettumisvyöhykkeenä Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaan väliin.²⁸⁰

Hirvosen mukaan erilaisten aluejakojen pohjalta muodostuva Keski-Pohjanmaan maakuntakuva on heterogeeninen. Luonnonmaantieteellisesti alueella kohtaavat Reino Kalliolan luokittelun (1979) mu-

²⁷² Tuomi, s. 21

²⁷³ Yrjönen, ss. 1-2

²⁷⁴ Alasaarela, ss. 4-5

²⁷⁵ Alasaarela, s. 4

²⁷⁶ Liite 12

²⁷⁷ Keski-Pohjanmaan liitto, s. 5

²⁷⁸ Kauppinen, ss. 12-13

²⁷⁹ Tuomi, s. 22

²⁸⁰ Hirvonen, s. 87

kaan neljä eri pienaluetta,²⁸¹ tässä valossa Keski-Pohjanmaan ulkoinen identiteetti on jakautunut ja moniaineksinen. Alue muodostuu neljästä lähes yhtä suuresta luonnonmaantieteellisestä alueesta, ja siksi alueelle ei ole muodostunut esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan lakeuksiin verrattavaa stereotyyppistä leimaa.²⁸² Mielipide Kaustiselta muistuttaa Keskipohjanmaassa (14.2.1997), että pysyvin Keski-Pohjanmaa on luonnontieteellinen. ”Viime vuosisadan puolivälissä määritellyt rajat ovat kestäneet. Luonnontieteellinen maakunta on maan suurimpia ulottuen Oulun alapuolelta lähelle Vaasaa”.

Maisemamaantieteellisesti Keski-Pohjanmaa jakautuu J.G. Granön (1932) rajaamana kolmeen maisemamaantieteelliseen seutukuntaan.²⁸³ Keski-Pohjanmaa on siten myös maisemamaantieteellisesti heterogeeninen alue, jossa maisemaa luonnehtii vaihtelevuus siirryttäessä etelästä pohjoiseen ja rannikolta sisämaahan päin.²⁸⁴ Leo Aarion (1966) ihmis- ja luonnontoinnot yhdistävässä aluejaossa Keski-Pohjanmaa sijoittuu neljän eri alueen vaihtumisvyöhykkeeseen. Ilmar Talven (1970) kansankulttuuria kuvaavassa aluejaossa Keski-Pohjanmaa erottuu itsenäisenä alueena. Martti Rapolan (1961) murretutkimuksen perusteella Keski-Pohjanmaan alue kuuluu keski- ja pohjoispohjalaiseen murrealueeseen. Osoituksena alueen vaihtumisalueuonteesta rajankäynti itä- ja länsimurteiden alueella tapahtuu juuri Keski-Pohjanmaalla. Kielellinen monipuolisuus näkyy Keski-Pohjanmaalla ruotsin- ja suomenkielisen Pohjanmaan kohtaamisena.²⁸⁵ Yrjösen mukaan Keski-Pohjanmaa muodostaa kulttuuri- ja asutushistoriallisesti kiistattoman selvän ja yhtenäisen alueen. Maakunnan on osoitettu olevan yhtenäinen toiminnallinen alue; perusteena ovat olleet taloudellisen toiminnan käyttämät alueelliset piirijaot ja ihmisten palveluksien hankintaan käyttämien ostosmatkojen suunta ja tiheys.²⁸⁶ Tarkasteltujen luokitusten perusteella Keski-Pohjanmaa erottui omaksi maakunnakseen vain kansatieteellisessä aluejaossa ja talousmaakuntana. Siksi idealististen identiteettikriteereiden pohjalta luotu maakuntakuva Keski-Pohjanmaasta yhtenäisenä historiallisena luonnon- ja kansatieteellisenä sekä väestöllisenä kokonaisuutena perustuu Hirvosen mielestä lähinnä myyttisiin uskomuksiin, ei tieteellistä kritiikkiä kestäviin tosiasioiden.²⁸⁷

²⁸¹ Hirvonen, s. 88

²⁸² Hirvonen, s. 82

²⁸³ Hirvonen, s. 88

²⁸⁴ Hirvonen, s. 83

²⁸⁵ Hirvonen, s. 88

²⁸⁶ Yrjönen, s. 86

²⁸⁷ Hirvonen, s. 88

2.5 Keski-Pohjanmaan ulkoinen (mieli)kuva ja kansanluonne

Keski-Pohjanmaan kuva hahmottuu maakunnan ulkopuolella värittömäksi. Suomen Markkinointiliiton toimitusjohtajan Kai Vakkurin mukaan värittömyys johtuu vaikeudesta hahmottaa alueen maantieteelliset rajat ja passiivisuudesta tuoda esille maakunnan vahvoja puolia. Alueen symboliksi sopii vapaamielinen pappismies Anders Chydenius (1729-1803), jonka kuva esiintyi 1 000 markan setelissä. Chydenius oli Alavetelin kappalainen, Kokkolan kirkkoherra, teologian tohtori, lääninrovasti, poliittinen kirjailija, demokraatti ja valtiopäivämies.²⁸⁸ Vakkurin mielestä tärkeintä Keski-Pohjanmaan mielikuvan parantamisessa on ennakkoluuloton aktiivisuus ja luovuus ideoissa Chydeniuksen tapaan. Toiseksi maakunta tarvitsee persoonallista otetta, omapäisyyttä.²⁸⁹ Närhen mukaan käsitystä Keski-Pohjanmaan alueesta ei voi sanoa selkeäksi. Maakunta ei ole saavuttanut ihmisten tietoisuudessa selvää asemaa.²⁹⁰ Keski-Pohjanmaan maakunta ei ole toimiva osa suomalaista alueellista hallintojärjestelmää, mikä on Hirvosen mielestä keskeisin syy hajanaiseen maakuntakuvaan.²⁹¹ Alasaarelan mielestä Helsingistä katsottuna Keski-Pohjanmaa on sisäisten ristiriitojen aluetta, mistä kaikki alasajo- ja purkutoimet saavat oikeutuksensa.²⁹² Maakuntaa ei mielletä merkittäväksi oman identiteetin kannalta, koska maakunnan identiteetti on usein rakennettu, ei luonnollinen. Närhi muistuttaa, että maakuntakuva täytyy olla sopusoinnussa realiteettien kanssa yhteiskunnan muuttuessa.²⁹³

1988 Kokkolassa pidetty viestintäseminaari totesi Keski-Pohjanmaan imagon kehnoksi mm. maakunnan aluerakenteellisen luonteen vuoksi. Lääninrajan ohella maakunnan aluerakenne ja sen sijainti hahmottuu huonosti muualla maassa.²⁹⁴ Touko Perko vertaa Keski-Pohjanmaan asemaa Suomen sisäisessä viestinnässä ja tietoisuudessa Suomen asemaan kansainvälisessä viestintäkentässä. Suuri maailma tietää Keski-Pohjanmaasta vähän, mikä sekin on usein väärää tietoa. Perko kysyy, onko Keski-Pohjanmaa tietynlainen väliinputoaja. Maakuntakuva on ongelmallisuus johtuu sen sijoittumisesta kahden läänin alueelle ja kaksikielisyydestä. Kolmanneksi maakunta hahmottuu huonosti (siis maakunnan rajat hah-

²⁸⁸ Virrankoski 1986, s. 11

²⁸⁹ Neste, s. 29

²⁹⁰ Närhi, s. 52

²⁹¹ Hirvonen, s. 93

²⁹² Alasaarela, s. 5

²⁹³ Närhi, ss. 78-79

²⁹⁴ Orjala, s. 1

mottuvat) ulkopuoliselle.²⁹⁵ Tuomen mielestä tapahtumattomuus, näkymättömyys ja ikävän pito voisivat olla valtakunnallisen tietoisuuden tiivistelmä Keski-Pohjanmaasta.²⁹⁶ Hirvonen pitää Keski-Pohjanmaan maakuntakuvaa institutionaalisesti tarkasteltuna, niin julkisen hallinnon kuin vapaaehtoisten kulttuuristen ja taloudellisten yhteen liittymien osalta, hajanaisena.²⁹⁷ Suurelle yleisölle, tavalliselle Keski-Pohjanmaalla asuvalle ihmiselle keskipohjalaisuus on jäänyt etäiseksi, abstraktiksi käsitteeksi.²⁹⁸ Mieli-pide Kaustiselta viittaa Keskipohjanmaassa (14.2.1997) Helsingin Sanomien päätoimittajaan Janne Virkkuseen, jolle Keski-Pohjanmaan maakunta profiloituu yritysten ja yksilöiden kautta, ei hallinnon perusteella. Mieli-piteen mukaan Keski-Pohjanmaan ongelma näyttää olevan heikko imago. ”Etelä-Pohjanmaa ja eteläpohjalaisuus on käsite, kun taas Keski-Pohjanmaa on tuntematon.

Yli-Kokko ottaa esille Vaasan lääninhallituksen vuonna 1990 teettämään profilointitutkimukseen silloisesta Vaasan läänin alueesta, jonka sisäistä suhtautumista leimaa vahva, maakuntaidentiteettiin pohjautuva itsetunto, mitä ulkopuoliset pitävät uhona ja ylpeytenä. Perinteisesti yrittäjävaltainen Vaasan läänin ongelmia ovat tutkimuksen mukaan innovatiivisuuden ja yhteistyökyvyn puute, kateus ja koulutuksen halveksunta. Lääni ei pysty kilpailemaan matkailukohteena, opiskelu- tai asuinpaikkakuntana muun Suomen kanssa. Hajanaisuutta lisää kolmen maakuntakeskuksen, Vaasan, Seinäjoen ja Kokkola-Pietarsaaren välinen kilpailu. Etuina on pidetty kaksikielisyttä ja läheisiä yhteyksiä Ruotsiin.²⁹⁹

Hautamäen mukaan Keski-Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan välinen ero on selvä. Etelä-Pohjanmaalla alueen sisäiset yhteydet ovat jo kauan olleet hyvät. Keski-Pohjanmaan eri keskuksia yhdistää vasta nykyisin valta- ja kantatieverkko. Keski-Pohjanmaan ongelma on toiminnallinen hajanaisuus ja yhden itseoikeutetun keskuksen puuttuminen. Koska Keski-Pohjanmaan taloudellinen kehitys on ollut heikkoa, sen sisäiset yhteydet (integraatio) eivät ole voimistuneet. Suurin osa Keski-Pohjanmaata on jäänyt vedenjakaja-alueeksi, periferiaksi, josta voimavarat virtaavat pois. Voimavarat tulisi voida käyttää hyväksi omalla alueella, jolloin kerrannaisvaikutukset jäisivät itselle. Hautamäen mielestä Keski-Pohjanmaan imagoa on kokonaisuutena vaikea vahvistaa millään yksittäisellä tempulla. Imagon parantamisen olisi lähdettävä vahvistamalla alueen sisäistä integraatiota, jolloin myös alueen imago parani-

²⁹⁵ Neste, s. 5

²⁹⁶ Peltola ja Vuorio, s. 35

²⁹⁷ Hirvonen, s. 64

²⁹⁸ Hirvonen, s. 79

²⁹⁹ Yli-Kokko, ss. 39-40

si.³⁰⁰ Pekka V. Virtanen tarkoittaa imagolla tiettyä ulkoista identiteettiä eli sitä yleistä mielikuvaa, joka kyseisestä kohteesta on muodostunut (siis myös ilman tietoista vaikuttamista); se voi olla myönteinen, kielteinen tai mitäänsanomaton. Imago on korostunutta erilaisuutta, yksilöllisyyttä.³⁰¹

Leif Åbergin mukaan maakunnan imago on yksittäisen henkilön mielikuva maakunnasta. Ensimmäiseksi imago koostuu vastaanottajan tiedoista; mitä hän tietää tai luulee tietävänsä maakunnasta, eli mitä tulee mieleen, kun kuulee sanan Keski-Pohjanmaa. Toiseksi imago muodostuu vastaanottajan asenteista; miten hän asennoituu maakuntaa ja siihen kytkemiään elementtejä kohtaan. Asenteet voivat olla myönteisiä, kielteisiä tai neutraaleja. Maakunta ei voi vaikuttaa imagotekijöihin. Imagoon vaikuttavat Åbergin mukaan maakunnan oma profilointi; mm. esitteet, muut julkaisut, luonnonvarainen ja rakennettu maisema sekä ihmisten käyttäytyminen. Toiseksi imagoon vaikuttavat henkilön omat kokemukset eli miten häntä on kohdeltu maakunnassa käydessään tai jopa millainen sää on ollut Kolmanneksi imagoon vaikuttavat muiden ihmisten kertomat kokemukset; mitä ystävät, sukulaiset ja työtoverit kertovat kokemuksistaan. Neljänneksi imagoon vaikuttavat joukkoviestinten antama kuva; mitä maakunnasta kerrotaan lehdessä, radiossa ja tv:ssä. Imagot eli mielikuvat ovat luonteeltaan assosiativisia. Aivosoluihin syntyy kemiallisia muistijälkiä, joihin eri kokemukset ja mielikuvat kytkeytyvät sähköisten eli synaptisten kytkentöjen kautta. Esimerkkeinä assosiaatioista Åberg mainitsee vastaleivotun pullan tuoksun esiin nostamat lapsuuden mielikuvat. Nokia sanana tuo mieleeni useimpien tavoin Jorma Ollilan ja kännykän. Savolaisiin yhdistyy tiettyjä ja hämäläisiin toisia mielikuvia.³⁰² Yli-Kokkon mukaan mielikuvayhteiskunta tekee päätökset ja toimii hyvin paljon mielikuvien varassa. Mielikuva on samansisältöisten viestien synnyttämä käsitys ympäröivästä todellisuudesta.³⁰³ Maakuntastrategia määrittelee imagon monien tekijöiden summaksi. Siihen vaikuttavat mm. alueen kehitystekijät, liikenneyhteydet, työllistymismahdollisuudet, osaavan työvoiman saanti, koulutusmahdollisuudet, asuinolosuhteet, ympäristö, luonto, päivähoitopalvelut, kulttuuripalvelu ja harrastusmahdollisuudet.³⁰⁴

Matkustaessaan Suomessa muukalainen havaitsee asukkaiden olevan paljon toistensa luonteisia. He ovat kasvaneet samassa maassa, samojen lakien ja elämän olosuhteiden alaisina. Heiltä löytyy erilai-

³⁰⁰ Neste, ss. 70-71

³⁰¹ Virtanen, s. 9

³⁰² Neste, ss. 73-74

³⁰³ Yli-Kokko, ss. 29-30

³⁰⁴ Keski-Pohjanmaan liitto, s. 20

suuksista huolimatta paljon yhteistä. Topeliuksen mielestä kansan keskinäistä yhtäläisyyttä, ominaisuutta (kansanluonnetta) on helpompi tuntea kuin selittää. Kansanluonne heikkenee kasvatuksen, tapojen ja elämänolojen vaikutuksesta, mutta harvoin häviää kokonaan.³⁰⁵ Paasi on tutkinut suomalaisten maantiedon oppikirjoista (vv. 1844-1981, 55 kpl) välittyviä kansanluonteita. Lukija saa lähes poikkeuksetta sellaisen käsityksen, että kuvattavan ihmisjoukon jokaisella jäsenellä on kyseinen myönteinen tai kielteinen ominaisuus. Yleensä kysymys on ollut todellisuutta vastaamattomista kaavamaisista stereotyyppioista. Ryhdyttäessä laajentamaan suomalaista koulutusjärjestelmää 1800-luvun viime vuosikymmenillä oli luotava yksilöiden ja kansakuntatason välille välittäviä alueyksiköitä, jotka tarjosivat esiin nousevalle kansalliselle identiteettitunteelle ja kansalliselle itsetajunnalle historiallista syvyyttä ja perspektiiviä. Siten selittyy muinaisheimojen ja niiden asuinalueiden pohjalta tapahtunut suomalaisten typologisointi alaluokkiin. Jokaisella heimolla katsottiin olevan paitsi oma asuinalueensa, myös oma kansanluonteensa kulttuurien erilaisuuden perustana.³⁰⁶ Muualla Suomessa Keski-Pohjanmaan käsite ja keskipohjalainen perinne, paitsi kansanmusiikki, ovat epäselviä. Keskipohjalaisia huolestuttanee, ettei heistä tunneta sellaista selvää mielikuvaa kuin savolaisista, hämäläisistä ja eteläpohjalaisista. Virrankoski muistuttaa, että selvää mielikuvaa ei löydy myöskään varsinaissuomalaisten ikivanhasta heimosta. Heimoluonteet ovat romantiikan aikakauden tuotetta, osaksi Topeliuksen luomia yleistyksiä. Heimoluonteet eivät kestä asiallista tarkastelua, niin rakkaita kuin ne monelle ovatkin.³⁰⁷

Paasin mukaan oppiaineet, erityisesti koulumaantieto, on ollut yksi keskeisimmistä alutietoisuuden välittäjistä. Maantiedon kirjat ovat opettaneet suomalaista aluejärjestelmää paitsi läänipohjalta myös ns. historiallisten maakuntien pohjalta. Alueellisen identiteetin luomisessa epäilemättä keskeinen rooli on ollut historiallisissa maakunnissa asuviin ihmisiin liitetyllä kansanluonteen käsitteellä. Perinteisessä opetuksessa eri alueilla asuvat ihmiset poikkeavat toisistaan niin ruumiillisilta ominaisuuksiltaan kuin myös luonteensa osalta. Keskimääräinen stereotyyppi luonnehtisi kunkin alueen väestöä erotukseksi kaikista muista alueista. Kansanluonteiden kuvaukset säilyivät maantiedon oppikirjoissa aina 1950-luvulle asti. Vasta peruskoulun myötä kansanluonteen käsitteestä luovuttiin.³⁰⁸

³⁰⁵ Topelius, s. 124

³⁰⁶ Paasi 1984b, ss. 113-114

³⁰⁷ Virrankoski, s. 435

³⁰⁸ Paasi 1984a, ss. 135-136

Hujanen ymmärtää kansanluonediskurssin yhdeksi tavaksi määritellä maakunnan minää. Kansanluonediskurssin erittelyssä Hujanen hyödyntää stereotyyppikäsitteitä, jotka hän näkee diskurssin representoitumisen muodoiksi. Stereotyyppit tarkoittavat suomalaisten muinaisheimojen kuvaamisesta tuttuja käsitteitä, jotka topeliaanisesti vaativat karjalaisilta vilkkautta, pohjalaiselta tulisuuutta, hämäläiseltä hitautta jne. Stereotyyppit ovat yksinkertaistettuja uskomuksia, jotka perustuvat riittämättömään todistusaineistoon. Paasin mukaan stereotyyppit ovat alueiden rakentumisessa osa prosessia, jossa tietyille ryhmälle tai alueelle rakentuu identiteetti. Koska sanomalehdistö on (ollut) keskeinen maakuntien rakentaja, maakunnalliset stereotyyppit paikantuvat Hujanen mukaan median ylläpitämiksi pitkäaikaisiksi kulttuurisiksi kuviksi. Median ohella stereotyyppit voivat ilmetä alueen asukkaiden itsetajunnassa (omassakuvassa) ja ulkopuolisten käsityksissä.³⁰⁹ Paasin mielestä käsite kansanluonne on ilmauksellisesti hyvin hämärä, koska luonne-käsite viittaa yksilöiden psykologisiin piirteisiin, kansa- tai kansallinen-käsite taas kokonaiseen kansakuntaan tai yksilöihin ainoastaan (kansakunta) kollektiivin jäsenenä, joilla ei olisi keskinäisiä eroja. Vielä nykyäänkin joukkotiedotusvälineissä näkee puhuttavan muinaisheimojen nimissä Suomen kansan osaryhmien erilaisista kansanluonteista.³¹⁰

Paasin mukaan kansanluonnekuvauksia voi kutsua myös alueellisiksi stereotyyppioiksi. Aluetietoisuudessa ihminen kiinnittyy johonkin alueeseen ja samalla erottautuu muista alueista joidenkin näkökohtien perusteella. Erottautumisessa voi olla kysymys todellisesta tiedosta tai pelkistä stereotyyppioista, joiden perusteella muita alueita arvioidaan suhteessa omaan alueeseen.³¹¹ Erityisesti perinteisiin suomalaisiin heimoihin on liitetty edelleen tiettyjä stereotyyppisiä käsityksiä, joilla on kuvattu asukkaiden kansanluonnetta. Jokaiseen (hist.) maakuntaan liittyy jo Topeliuksen esiintuomista perustyypeistä alkaen ideaalityyppi, jolla on vastineensa aluetietoisuudessa ja alueiden odotusten struktuureissa. Paasille stereotyyppit ovat yleensä positiivisia ja ihanteellisia, kuten ideaalisten identiteettikriteerien tulee ollakin, jotta ne ovat sosiaalisesti hyväksytyjä. Suomalaisessa kulttuurihistoriassa nämä ideaalityypit ovat luoneet maakunnallisen solidaarisuuden roolin, joka on tiettyihin alueen odotusten struktuureihin kytkeytyessään erottanut meidät heistä. Ideaalityypit ovat olleet territoriaalisen symbolismin kollektiivitajunnallisia kulmakiviä konkreettisempien alueellisten symbolien lisänä ja usein myös viime mainittujen perus-

³⁰⁹ Hujanen 2000, s. 109

³¹⁰ Paasi 1984b, s. 15

³¹¹ Paasi 1984b, tiivistelmä

tana.³¹² Hujasen mielestä journalismin alueellisuutta on tarkasteltava myös poliittisina tekoina ja nähtävä tilan rakentuminen vallan kysymyksenä. Esimerkiksi väestön maakunnalliset kuvaukset eivät ole vain harmittomia topeliaanisia myyttejä, vaan ne sulkevat sisään ja ulos, määrittelevät identiteettejä ja sosiaalisia suhteita sekä asettavat vaihtelevia ehtoja kuvausten kohteille.³¹³

Jos vieras tulisi side silmillä Kokkolaan tai Ylivieskaan, Perhoon tai Haapajärvelle, hän saisi Virrankosken mielestä ihmisten ulkoasua ja käytöstä katsellessaan arvailla kauan, missä osassa Suomea on. Hyvä murteiden tuntija huomaisi puhetta kuuntamalla olevansa Pohjanmaalla. Keskipohjalainen uskonee ihmisten olemuksessa olevan tuttuja piirteitä, joiden avulla hänen olisi helppo sanoa murretta kuulematta, millä seudulla ollaan; Virrankoski epäilee sitä. Luonnonmaisema, vanhat rakennukset, muistomerkit, paikannimistö ja sukunimet sisältävät tunnusomaisia piirteitä, jotka erottavat pitäjän tai kaupungin muista seuduista.³¹⁴ Alueiden asukkaita kuvaavat käsitteet sisältävät Paasin mukaan itsessään sosiaalisen luokittelun elementin. Toisin sanoen ne rajaavat tietyn ideaaliyhteisön omaksi kokonaisuudekseen.³¹⁵ Orjala on koonnut tutkimuksessaan Keskipohjanmaa-lehdessä (69 numeroa) esiintyneitä alueen asukkaita kuvaavia stereotyyppioita, joita ovat avoimuus, avuliaisuus, isänmaallisuus, joustavuus, kotiseuturakkaus, kunnianhimoisuus, kyvykkyys, maanpuolustushenkisyys, monitoimisuus, musikaalisuus, raittius, sisäänlämpiävyys, säästäväisyys, taitavuus, talkoohenkisyys, tarmokkuus, tunnollisuus, uskonnollisuus, vanhakantaisuus ja yritteliäisyys.³¹⁶ Hujasen mielestä heimokuvaukset ovat salakavalialia ja näkymättömiä, koska ne voidaan tarjota itsestään selvinä ja tekstin tai puhujan ei tarvitse perustella niitä.³¹⁷ Paavo Latva-Rasku viittaa moneen kertaan eri tutkimuksissa esiin tulleisiin keskipohjalaiseen tasa-arvoisuuteen, vaatimattomuuteen, vakauteen, rauhallisuuteen ja työteliäisyyteen. Latva-Raskusta kysymys voi olla myytistä vailla todellista pohjaa.³¹⁸

Määriteltäessä keskipohjalaista kansanluonnetta musiikilla on ollut keskeinen asema.³¹⁹ Kauppi Virkkalan mukaan Kaustisen Kansanmusiikkijuhlien syntyperä oli ja eli kaustislaisessa, perhönjokilaakso-

³¹² Paasi 1986, ss. 215-216

³¹³ Hujanen 2000, s. 242

³¹⁴ Virrankoski 1997, s. 434

³¹⁵ Paasi 1986, s. 202

³¹⁶ Orjala, s. 54

³¹⁷ Hujanen 2000, s. 110

³¹⁸ Peltola ja Vuorio, ss. 50-51

³¹⁹ Hirvonen, s. 70

laisessa, keskipohjalaisessa ja pohjalaisessa kansanmusiikin maaperässä.³²⁰ Maakuntastrategia nimeää Kaustisen festivaalit yhdeksi Keski-Pohjanmaan matkailun tukijalaksi.³²¹ Toinen keskipohjalaisiin ihmisiin liitetty kollektiivinen ominaisuus on uskonnollisuus. Keski-Pohjanmaalla kohtaa kolme herätysliikettä eli herännäisyys, evankelisuus ja lestadiolaisuus. Hirvosen mukaan talonpoikainen elinkeinorakenne selittää sosiologisesti uskonnollisuuden ja musiikin harrastuksen. Uskonnollisuuden ohella myös maanpuolustushenki on usein liitetty keskipohjalaisiin.³²² Kujalan mielestä Keski-Pohjanmaalla on historiansa ajan vallinnut muuta Suomea suurempi tasa-arvoisuus. Keskipohjalaiset ovat vakaita, rauhallisia ja vaatimattomia.³²³ Alasaarelan mielestä keskipohjalainen vaatimattomuus on toisenlaista ja itsetunto tehty erilaisista aineksista kuin eteläpohjalaisen. Luvataan vain sellaista, mihin varmasti ylletään. Poismuuttaneen mielestä keskipohjalainen kulkee pää pystyssä, vaikka ei tietäisi, mihin. Alasaarelan mukaan vaatimattomuus vähentää keskipohjalaisen visionäärisyyttä.³²⁴

Kappaleen loppuun olen liittänyt Keskipohjanmaassa (4.2.1997) olleen veteliläisen nimimerkin (Päätäjien päättämättömyyteen kyllääntynyt) kirjoittaman Keskipohjalainen -nimisen runon:

Mikä se on tämä keskipohjalainen suomalainen. Mikä on se pohjalainen, joka ei ole tulenpalavankiukkuista eteläistä eikä jäykkäniskaista pohjoista, vaan on siltä väliltä. Keskelä, Pohjanmaan keskeltä.

*Mitä se sanoo tämä keskipohjalainen suomalainen?
Sanooko se mitään?*

Sillä on kaksi kieltä ja monta mieltä. Siinä se seisoo ja katsoo taakseen että tietäisi mistä on tulossa vaan ei tiedä minne on menossa.

*Siinä se seisoo Pohjanmaan keskellä tämä keskipohjalainen nykysuomalainen. Seisoo ja katsoo taakseen ja - omaan napaansa, ja naapurin napaan - ettei se vain ole kauniimpi...
Siinä se seisoo, katsoo taakseen ja kadehtii naapurin kaunista napaa.*

S e i s o o - kunnes tuuli käy hänen ylitsensä eikä häntä enää ole eikä hänen asuinsijaan sakaan kukaan enää tunne.

³²⁰ Neste, s. 47

³²¹ Keski-Pohjanmaan liitto, s. 14. Muut kaksi tukijalkaa Kokkolan historiallinen kauppa- ja merikaupunki sekä Kalajoen merenrantamatkailukohteet.

³²² Hirvonen, ss. 71-72

³²³ Kujala, s. 56

³²⁴ Alasaarela, s. 4

3 SUURLÄÄNI- SEKÄ TYÖVOIMA- JA ELINKEINOKESKUSUUDISTUS KESKI- POHJANMAALLA LEHTITEKSTIN VALOSSA

Tässä kappaleessa tarkastelen lehtitekstikatkelmien kautta argumentaatio- ja diskurssilähtöisesti Keski-Pohjanmaan kohtaloa suurlääni- sekä työvoima- ja elinkeinokeskusuudistuksen yhteydessä. Kolmen kuukauden tapahtumat sinänsä muodostavat vain välttämättömän sivujuonteen. Koska Keski-Pohjanmaa jäi ainoana maakuntana ilman omaa työvoima- ja elinkeinokeskusta ja Vaasan lääni hävisi kartalta, Keski-Pohjanmaan oli päätettävä, liittyykö se kokonaisuudessaan Oulun lääniin vai tuleeko siitä osa Länsi-Suomen lääniä. Lisäksi Keski-Pohjanmaa joutui päättämään, haetaanko elinkeinokeskusten sivutoimipisteen palvelut Oulun vai Vaasan keskuksen alaisuudesta. Ensiksi tutkailen pohjoisen ja eteläisen rintaman vastakkaisia puhetapoja ja perusteluita Keski-Pohjanmaan suuntautumisesta. Seuraavassa alakappaleessa lehtiteksti vastaa kysymykseen, miksi Keski-Pohjanmaa ei saanut omaa elinkeinokeskusta ja miten se olisi voinut sen saada; (läänin)raja ja kielipolitiikka -osiot kuuluvat kokonaisuuteen. Lopuksi eräät toimijat hakevat tapahtuneelle vastuunkantajia ja peräävät niiden motiiveja.

3.1 Pohjoinen orientaatio

Keskipohjanmaan pääkirjoituksen (8.12.1996) mukaan arvovalta ja viime vaiheen valtopolitiikka ratkaisivat suurläänihankkeen toteutumisen.³²⁵ Samalla syntyy 15 maakuntajakoon perustuvaa elinkeinokeskusta. Keski-Pohjanmaa poikkeuksena ei saanut omaa työvoima- ja elinkeinokeskusta. Lääninraja on jäämässä yrityksestä huolimatta entiselle paikalleen. Pääkirjoituksen mukaan Ylivieskassa toimiva maaseutuelinkeinopiiri ja Kokkolassa sijaitsevien metsä- ja ympäristökeskusten tulevaisuus on uhattu, koska valtion muu aluehallinto on tarkoitus mukauttaa uusiin lääninrajoihin. Lehti kehottaa arvioimaan, toteutuvatko alueen edut paremmin Turku-keskeisen suurläänin filiaalina vai yhteistyötään tiivistävänä Oulun läänin eteläisenä kokonaisuutena. Pääkirjoitus toteaa maakunnan tehneen valintansa (Lehti viittaa niiden kannattavan Oulua). Keskipohjanmaa toivoo sen onnistuvan myös Kokkolalta. Samassa lehdessä haastateltu maakuntajohtaja Altti Seikkula muistuttaa eduskunnan päättäneen vasta läänien määrästä, rajat vedetään myöhemmin. Hän liittyy pohjoista suuntaa kannattavaan rintamaan:

³²⁵ Österbottningensin pääkirjoituksen (10.12.1996) otsikko: ”Fult spel gav fem län”. Lehden syyttävä sormi osoittaa pää- ja hallintoministeriä: ”Genom taktik och fränt spel från Backman och framför allt Lipponen manövrerades en riksdagsmajoritet bakom femlänsmodellen.”

”Ainoa keino jättää maakunta henkiin on päästä Oulun lääniin. Valtioneuvosto päättää läänirajat sellaisiksi kuin alueen kunnat haluavat.” Seikkulan mukaan Kokkolalle ja ruotsinkielisille Oulun lääniin meneminen on tunnekysymys.

Kokkolalaisen mielipiteen mukaan (Keskipohjanmaa 16.12.1996) nyt pitäisi toteuttaa maakunnan kuntien pyrkimys Vaasan läänin puoleisten kuntien siirrosta Oulun lääniin. ”Kuulummehan Oulun hiippakuntaankin”. Mikäli Kokkola ei hyväksy Ouluun suuntautumista, kirjoittajan mielestä se voi jäädä pois. Maakuntakeskukseksi tulkoon esimerkiksi Kannus. Toinenkin kokkolalainen mielipide (Keskipohjanmaa 19.12.1996) kannattaa pohjoista orientaatiota: ”Kun katsoo Suomen karttaa, etäisyyksiä, liikenneyhteyksiä, kulttuurieroja ja monia muita asioita, lienee selvää, että valinta kohdistuu Oulun lääniin.” Keskipohjanmaassa (11.1.1997) kannuslaisen mielipiteen mukaan Keski-Pohjanmaan pitäisi kokonaisuudessaan, vaikka ilman Kokkolaa, kuulua Oulun lääniin. ”Se olisi sekä tunteenomaisen yhteenkuuluvuuden että myös taloudelliselta suunnalta tarkasteltuna paras ratkaisu”. Ylivieskalainen mielipide viittaa Keskipohjanmaassa (29.12.1996) Vaasan läänin pohjoisosan 11 kunnan päätökseen siirtyä Oulun lääniin. Ylivieskalle ja alueelle olisi eduksi, jos lääninraja lähtisi siirtymään etelämmäksi. Siksi Ylivieskan ei kannata mielipiteen mukaan irtautua Keski-Pohjanmaan liiton puolijäsenyydestä. Keskipohjanmaa (30.12.1996) uutisoi, että muut Oulun lääniin kuuluvat jäsenkunnat eli Sievi, Kalajoki ja Reijjärvi vastustavat Ylivieskan eroaiteita. Seikkulaa on haastateltu samassa yhteydessä: ”Keski-Pohjanmaa voidaan koota vain siten, että suuntaudutaan Pohjois-Suomeen ja Ouluun.” Seikkulan mukaan kuntien siirtyminen Oulun elinkeino- ja työvoimakeskuksen alaisuuteen merkitsisi oman työvoima- ja elinkeinokeskuksen saamista kahdessa kolmessa vuodessa.

Keskipohjanmaa (10.1.1997) uutisoi, että Keski-Pohjanmaan kuntien yhteisesti tavoiteltavaksi vaihtoehdoksi valittiin malli, jossa Kokkolaan kaavailtu työvoima- ja elinkeinokeskus tulisi Oulun alaisuuteen. Työvoima- ja elinkeinokeskus voisi siten toimia kahden läänin alueella, mikä taas merkitsisi myös ympäristö- ja metsäkeskuksille turvatumpaa tulevaisuutta, koska nekin toimivat kahden läänin alueella. Toimittajan mukaan Kokkolan edustajille kasattiin paineita; toimittajan lähde kuvaa heidän olleen kuin ”Pietarin hiilivalkealla”. Toimittaja lainaa erästä neuvotteluissa mukana ollutta: ”Kun näitä vaihtoehtoja (maakuntajohtaja esitteli yhteensä neljä vaihtoehtoa) tarkastelee, niin tietää, mikä vaihtoehto on maakunnan tulevaisuuden kannalta paras. Toivottavasti Kokkolankin päättäjät ymmärtävät, missä mennään.” Entinen Keskipohjanmaan päätoimittajan suunta kolumnissaan (11.1.1997) on selvä: ”ei muuta

kuin Ouluun! Kokkola muiden Vaasan läänin puoleisen Keski-Pohjanmaan kuntien mukana.” Kirjoittajan mielestä historian pitkässä juoksussa se olisi varmin suunta. Hän viittaa Keski-Pohjanmaan strategiakokouksen hyväksymään linjaukseen, jonka mukaan lääninraja on ja pysyy. Siitä huolimatta Oulun suuntaa pitäisi entisen päätoimittajan mielestä vielä yrittää: ”Sen sijaan on pyrittävä saamaan elinkeinokeskuksen palvelut Oulusta koko alueelle. Siten turvattaisiin kahden läänin raja-alueella jäljellä olevien valtion piirihallintoyksikköjen olemassaolo.” Kirjoittaja kysyy, olisiko se pienin yhteinen nimittäjä ja toteaa: ”Sellaista linjausta, jonka kaikki osapuolet voisivat hyväksyä, näyttää olevan lähes mahdoton löytää.”

Keskipohjanmaassa (14.1.1997) haastatellun sisäministeriön ylijohdajan Pekka Kilven mukaan kaikki Keski-Pohjanmaan kunnat voidaan siirtää Oulun läänin, jos kunnat ovat siitä yksimielisiä. Myös yksittäinen kunta voi vaihtaa lääniä, jos se samalla vaihtaa maakuntaa. Toimittajan mukaan Kilpi toisti monien muiden sisäministeriön virkamiesten ja poliitikoiden tapaan, että Kokkolaan suunniteltu työvoima- ja elinkeinokeskuksen sivutoimipiste voisi aivan hyvin toimia Oulun keskuksen alaisuudessa, vaikka Keski-Pohjanmaa läänijaotuksessa kuuluisikin Länsi-Suomen läänin. Keskipohjanmaan (14.1.1997) uutisen mukaan Kannus on ensimmäisenä suuntaamassa pohjoiseen eli Ouluun.³²⁶ Samassa jutussa haastateltu maakuntajohtaja epäilee kuuden, seitsemän keskipohjalaiskunnan harkitsevan hakemuksen jättämistä. Keskipohjanmaan uutisessa (22.1.1997) siteerattu Aho haluaisi kehittää Keski-Pohjanmaasta yhteistyössä Oulun ja Kokkolan kanssa itsenäisen maakunnan, jolloin Keski-Pohjanmaalla olisi täysi oikeus vaatia myös omaa elinkeinokeskusta. Maakuntahallitus liittyy Keskipohjanmaassa (3.2.1997) jäsenensä mielipidekirjoituksen kautta pohjoisruotuun: ”Kun kaikki tosiasiat puhuvat sen puolesta, että Oulun vaihtoehdossa saataisiin paremmat ja kattavammat palvelut, niin miksi sitten ei toimita niin, että tämä päämäärä toteutuisi.” Mielipide ihmettelee Ylivieskan ja Kokkolan päätöksiä. Mielipiteen mukaan ministeriöt odottavat Kokkolan suuntautuvan pohjoiseen. Tällöin valtioneuvosto voisi toteuttaa eduskunnan hallintovaliokunnan mietinnön mukaisen kannan ja pääministerin lupauksen työvoima- ja elinkeinokeskuksen toimivasta sivupisteestä Keski-Pohjanmaalle. Mielipide vetoaa lopuksi Ylivieskan ja Kokkolan päättäjiin, jotta ne tekisivät oikean päätöksen ja lausunnon maakunnan puolesta.

³²⁶ Keskipohjanmaa (25.1.1997) uutisoi, että Kannuksen kaupunginvaltuusto ei ottanut kantaa lääniasiaan, vaan asia palautettiin kaupunginhallitukselle.

3.2 Eteläinen orientaatio

Ylivieskalainen mielipide ehdottaa (Keskipohjanmaa 17.12.1996) Kalajokilaakson liittymistä Länsi-Suomen lääniin. Tällöin koko maakunta kuuluisi yhtenäisenä Pohjanmaan elinkeinokeskuksen piiriin. Pohjois-Pohjanmaan mallissa Oulun seutu veisi parhaat palat päältä jättäen Keski-Pohjanmaalle vain rippeet. Mielipiteen mukaan Pohjanmaan malli antaisi myös paremmat mahdollisuudet perustaa tulevaisuudessa oma elinkeinokeskus. Kirjoittaja muistuttaa myös olevan alueellisen yhtenäisyyden kannalta merkityksellistä, että alueen kielivähemmistö saa tarvittavat palvelunsa, sillä pohjoisen vaihtoehdolla palvelut häviävät. Myös mielipide Vetelistä kannattaa (Keskipohjanmaa 25.1.1997) Kalajokilaakson liittämistä Länsi-Suomen lääniin. Keskipohjanmaan (22.1.1997) uutisessa Kokkolan kaupunginhallituksen lausunto jätti avoimeksi Keski-Pohjanmaan liiton kuntien yhteisessä neuvottelussa asettaman tavoitteen elinkeinokeskuksen sivupisteen saamisesta Oulun alaiseksi. Haastatellun Kokkolan kaupunginhallituksen puheenjohtajan Markku Pohjosen mukaan tärkeintä on saada Kokkolaan täyden palvelun sivupiste sekä turvata metsä- ja ympäristökeskuksen toimintaedellytykset. Pohjonen myöntää Kokkolassa kuitenkin olevan sellaista henkeä, että mieluummin Vaasasta kuin Oulusta. Kokkolan kaupunginvaltuuston puheenjohtajan Ingmar Kålan mukaan RKP:n kanta yhteistyösuunnassa nojaa Vaasaan.

Kokkolaisen opiskelijan mielipide (Keskipohjanmaa 24.1.1997) edustaa mielipiteiden joukossa poikkeusta; Kokkolan tulee kuulua uuteen Länsi-Suomen lääniin. Pohjoiseen suuntautuessaan Kokkolasta tulisi Oulun läänin katvealuetta. ”Kokkola ja Keski-Pohjanmaa joutuisivat taistelemaan paikasta aurin-gosta Kainuun, Kuusamon seudun ja Pohjois-Pohjanmaan kanssa”. Kirjoittaja kysyy, mitä yhteistä on esimerkiksi perhönjokilaaksolaisilla Kuusamon seudulla asuvien kanssa. Mielipiteen mukaan olisi parempi ylläpitää ja vaalia jo olemassa olevia suhteita etelään. Esimerkiksi yhteistyöedellytykset ja suuri osa infrastruktuuria ovat jo olemassa. ”Miksei tähän riitä poliittista tahtoa Keski-Pohjanmaalla? Mikä on se konkreettinen syy, että lääniä pitäisi vaihtaa”. Kirjoittaja puolustaa eteläistä orientaatiota: ”Kielellisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti me kuulumme Vaasan läänin vaikutuspiiriin.” Opiskelija kehottaa katsomaan Kokkolasta etelään; Pietarsaaren-Uudenkaarlepyyn alueella asuu yli 40 000 ihmistä. Kirjoittaja viittaa lehden palstoilla esiintyneisiin Keski-Pohjanmaan liiton suunnitelmiin kysymällä, miksi tämän alueen kanssa ei pyritä aktiiviseen yhteistyöhön ja halutaanko Keski-Pohjanmaalla tietoisesti sulkea pois eteläinen vaihtoehto. Hallinnolliset rajat esimerkiksi Kokkolan ja Pietarsaaren välillä

ovat onnettomat. ”Nurkkakuntaisuus ja oma etu ovat monesti olleet esteenä tälle yhteistyölle”. Toisenkin mielipide Kokkolasta sivuaa (Keskipohjanmaa 19.12.1996) samaa teemaa: ”Totuuden nimessä on ollut ikävä todeta, etteivät lähikaupungit Kokkola, Pietarsaari ja Uusikaarlepyy ole vuosikymmenien aikana pystyneet luomaan keskenään sellaista kiinteää ja toimivaa yhteistyötä, jota voisi aktiivisesti hyödyntää uusissa muuttuvissa olosuhteissa.” Toinen eteläorientaatiolainen mielipide, kokoomuslainen Kälviältä, kirjoittaa Keskipohjanmaassa (5.2.1997): ”On hyvä, että Kokkola maakunnan lippulaivana nosti lipun salkoon ja osoitti selkeän tavoitteen. Suunta etelään on oikea.” Viimeisten neljän vuoden aikana pidettyjen kriisikokousten hyöty on jäänyt kirjoittajalle arvoitukseksi. Jälleen yksi kriisikokous on pidetty aika on vähissä -periaatteella. Aika on mielipiteen mielestä pelattu loppuun, kun maakunta ei ole halunnut vahvistaa Kokkolan asemaa. Kirjoittajan mielestä perinteiset Keski-Pohjanmaan kunnat haluavat vähentää Kokkolan merkitystä maakuntakeskuksena. Sen sijaan ne haluavat sitoutua ja suunnata toisaalle.

Keskipohjanmaan otsikko (31.1.1997): ”Kokkolan kaupunginhallitus valitsi Vaasan” kahdella palstalla. Kaupunginjohtajan päätösehdotus Oulun alaisesta keskuksesta kaatui äänin 8-3. Oulu-suuntaa kannattivat keskustan ja vasemmistoliiton edustajat. Vaasan alaisuuteen sivupisteen halusivat kaikki muut hallituspuolueet eli RKP, sosialidemokraatit ja kristillisen liiton edustajat. Jutussa haastateltu kaupunginhallituksen uutta puheenjohtajaa Jaakko Lankilaa (kesk.): ”Valitettavasti näin kävi. Voittaneet ovat maakunnan eheyttämistä vastaan.” Österbottningen (1.2.1997) otsikoi uutisensa ”Karleby valde Vasacentralen” viidellä palstalla. Kokkolan kaupunginhallitus päätti äänin 8-3 suuntautua etelään. Sabelin mukaan sosialidemokraattien mielipide ei ole muuttunut eli päätyminen Vaasan kannalle on täysin linjassa heidän aikaisempiin kannanottoihin nähden. Voidakseen saada oman, itsenäisen täyden palven keskuksen sosialidemokraatit kannattivat aikaisemmin Oulun suuntaa. ”Det villkoret kunde inte uppfyllas. Därmed är saken klar, Uleåborgståget gick och nu är vi följdaktligen riktade mot Vasa”.

3.3 Miksi omaa elinkeinokeskusta ei saatu ja miten se olisi voitu saada

Keskipohjanmaassa (12.12.1996) haastateltu aluehallinto 2000 -hankkeen projektipäällikkö Ritva Viljanen sanoo: ”Yksimielisyyttä ei vallinnut siitä, mihin lääniin sijoitutaan. Siksi nyt myös hallitus ja eduskunta on valinnut tämän tien, jossa Keski-Pohjanmaan liiton alue on Länsi-Suomen lääniä.” Kalajokinen rehtori Väinö Oksanen Keskipohjanmaassa (6.1.1997): ”Eripura on selkeä viesti valtioneuvos-

tolle, joka joutuu tekemään aluettamme koskevat ratkaisut oman näkemyksensä pohjalta. Se ei varmasti ole meidän etujemme mukaista.” Österbottningenin otsikko (8.2.1997): ”Mollstämning vid skogscentralen”. Haastateltu Keski-Pohjanmaan metsäkeskuksen johtaja Aarne Hankala sanoo, että keskus olisi säilynyt, jos maa olisi saanut 16. elinkeinokeskuksensa, joka olisi tullut Kokkolaan. Kokkolan suuntautuminen Vaasaan Oulun sijasta oli toinen naula arkkuun. Hän yhtyy näkemykseen, jonka mukaan Keski-Pohjanmaa on sekä kielellisesti että mielipiteiltään hajaantunut. ”Och det är huvudorsaken till att det gick som det gick. När vi inte själva kan besluta oss för vad vi vill blir det ministerierna som fattar besluten i vårt ställe.”

Keskipohjanmaa (14.12.1996) haastatellut SDP:n silloista puoluesihteerä Kari Laitista. Hänen mukaansa keskusta olisi voinut asianmukaisilla neuvotteluilla saada Keski-Pohjanmaalle oman työvoima- ja elinkeinokeskuksen hallintouudistuksen yhteydessä. Keskipohjanmaan pääkirjoitus (17.12.1996) viittaa Laitisen haastatteluun toteamalla, että ”jos suomalaista politiikkaa todella johdetaan näin pikusieluisista lähtökohdista, toiminnalle ei voi antaa korkeaa arvosanaa”. Lehti muistuttaa Backmanin perustelleen pakettiratkaisua säästöillä; rahat riittivät juuri 15:een, mutta 16. olisi jo tullut liian kalliiksi. Raja sattui sille kohdalle. Lehti toteaa, että jos Laitisen tulkinta on totta, se vie pohjan pois Backmanin säästöperusteluilta; neuvottelemalla rahat olisivat siis riittäneet. Mielipide Kokkolasta kirjoittaa Keskipohjanmaassa (19.12.1996): ”Jos Keski-Pohjanmaan nykyisillä kunnilla ja Kalajokilaakson kunnilla olisi ollut kaukonäköisyyttä³²⁷ ja todellista tarvetta tämän alueen kehittämiseen, ratkaisu elinkeinokeskuksen perustamiseksi tänne olisi jo tehty.” Ylivieskalainen mielipide Keskipohjanmaassa (29.12.1996): ”Jos kaikki alueella olevat tahot olisivat pystyneet astumaan tässä asiassa yhtäjalkaa, keskuksia olisi saattanut tulla yksi lisää.”

Keski-Pohjanmaan liiton hallituksen kannanotto Keskipohjanmaassa (20.12.1996): ”Poliittista tahtoa Keski-Pohjanmaan asian hoitamiseen ei ollut riittävästi. Osittain maakunnan sivuuttamisen mahdollisti alueen rikkonaisuus ja kuntien erilaiset näkemykset.” Hallituksen mukaan kestäväällä tavalla Keski-Pohjanmaan maakunnallinen olemassaolo voidaan turvata vain yhtenäistämällä keskeiset aluejaot, mitä edellyttää myös olemassaolevan aluehallinnon, ympäristö- ja metsäkeskuksen, säilyminen. Maakunta-johtaja Seikkulan Keskipohjanmaassa (9.1.1997) kirjoittama alio otsikolla ”Eteenpäin, Keski-

³²⁷ Kaukonäköinen viittaa kaukaa viisaaseen, varovaiseen, ovelaan ja diplomaattiseen. Kari, s. 62

Pohjanmaa” on tiivistelmä hänen Keski-Pohjanmaan kuntien neuvottelussa pitämässään alustuksesta. Seikkulan mukaan Keski-Pohjanmaan maakunnan ja maakuntakeskus Kokkolan aseman säilyttämiseksi aluejaot on saatava yhtenäisiksi. ”Jos jättäydymme takamaaksi, kuihdumme ja häviämme maakuntien kartalta. Jos taas haluamme kehittää ja kehittyä, tarvitsemme muiden tavoin omat palvelut, keskipohjalaisen aluehallinnon”. Seikkulan mukaan uudistuvan aluehallinnon ohella alueellista päätösvaltaa tul- laan eurooppalaisen esimerkin mukaisesti vahvistamaan. ”Juuri siksi oman aluehallinnon säilyttäminen ja kehittäminen on yksi maakunnan tulevaisuuden avaimia. Aluejakojen yhtenäistäminen ei vaikuta maakuntakeskuksen kielisuhteisiin eikä vaalipiirijakoihin”. Lopuksi Seikkula toteaa, että ”poliittista tahtoa Keski-Pohjanmaan asian hoitamiseen ei löytynyt riittävästi. Viime kädessä elinkeinokeskus kaatui alueen hajanaisuuteen ja ulkopuolelta johdettuihin välistävetoihin”.³²⁸ Kohtaloksi koituivat Seik- kulan mielestä Ylivieskan u-käännös ja Kokkolan ehdollisuus. ”Mikäli kunnat olisivat olleet riittävän yksimielisiä aluejakojen yhtenäistämistä, tilanne olisi tänään toinen”. Eli oma elinkeinokeskus olisi saatu.

Keskipohjanmaan pääkirjoituksen (30.12.1996) mukaan lääni- ja aluehallinnon uudistus merkitsi Kes- ki-Pohjanmaalle huonointa mahdollista vaihtoehtoa. ”Maakunnasta ei löytynyt riittävästi yhteistä tah- toa, jonka avulla oma elinkeinokeskus olisi varmasti saatu. Vanhat ja lukkiutuneet asenteet johtivat käpertymiseen entisiin asemiin lääninrajan molemmin puolin”. Lehti peräänkuuluttaa maakunnan yhte- näisyyttä uhkaavina aikoina. Nimimerkki Pipopää kirjoittaa Keskipohjanmaassa (8.2.1997), että ”puolustustaistelu ja vastaan haraaminen on maakunnallisille luottamus- ja virkamiehille jo äidin- maidosta peritty asenne”. Keskipohjanmaassa (2.1.1997) haastateltu Lohtajan valtuuston puheenjohta- jaa Pentti Hyypää, jonka mukaan niin Kokkola kuin Ylivieskakin menettävät pelkkää kateuttaan. Keski-Pohjanmaan Ylivieskassa sijaitsevan maaseutuelinkeinopiirin piiripäällikkö kirjoittaa Keski- pohjanmaassa 14.1.1997: ”Keski-Pohjanmaasta ja Kalajokilaaksosta ei näytä muodostuvan missään mielessä yhtenäistä aluetta. Näiden seutujen päättäjät vievät asiat tilanteeseen, jossa aluekehittämisen ja aluehallintopalvelut haetaan mieluummin kauempaa kuin läheltä.” Mielipide Vetelistä kirjoittaa Keski- pohjanmaassa (26.2.1997): ”Vauras ja väkirikas Kalajokilaakso, joka toiminnallisesti ja historiallisesti toki on Keski-Pohjanmaata, on jo kauan tottunut poimimaan yhteistyön pullasta vain rusinat... Ovat

³²⁸ Vetää välistä tarkoittaa pelaamista säätojen vastaisesti omaan pussiinsa. Virkkunen, s. 586

parhaimmillaankin olleet vain puolisydämisesti mukana; toinen jalka tukevasti kaukana Oulussa ja vain toisen jalan varpaat kevyesti lääninrajan eteläpuolella lähinaapurissa.”

Keskipohjanmaassa (10.12.1996) haastateltua Keski-Pohjanmaan liiton hallituksen puheenjohtajaa Roy Sabelia harmittaa, että Kalajokilaakso ja muu Keski-Pohjanmaa eivät aikoinaan löytäneet yhteistä säveltä. ”140-150 000 asukkaan alueelle olisi oma elinkeinokeskus saatu. Nyt puolta pienempi väestöpohja ei riitä”. Vaasalaisen kansanedustajan mukaan (Keskipohjanmaa 26.1.1997) eduskunnan ja sen hallintovaliokunnan keskusteluissa alueen sisäiset erimielisyydet eivät nousseet esiin, vaan ”Keski-Pohjanmaan elinkeinokeskus tyrmääntyi maakunnan vähäiseen väkilukuun”. Kirjoittaja olettaa asian nousseen kynnyskysymykseksi myös valtioneuvostossa. Kansanedustaja muistuttaa Ahon hallituksen perustaneen maakunnat, myös 72 000 asukkaan Keski-Pohjanmaan. Jo tuolloin väestön vähäisyyden tiedettiin tuovan ongelmia Keski-Pohjanmaan maakunnalle tulevaisuudessa. Mieli-pide Laihialta kysyy Keskipohjanmaassa (31.1.1997), missä on maakunta Keski-Pohjanmaa. ”Historiallisen Pohjanmaan osana Keski-Pohjanmaahan on yleensä sisällytetty 22 kuntaa Kokkolasta Pyhäjärvelle ja Kalajoelta Perhoon. Tuon ydinosan asukasluku on noin 142 000”. Kirjoittaja viittaa vaasalaisen kansanedustajan esittämään kokonaisuuteen eli Perhon-, Lesti- ja Kalajokilaakson alueeseen, jossa asuu noin 135 000 ihmistä. Mieli-piteen mukaan Keski-Pohjanmaa on alueeltaan ja väkiluvultaan suurempi. ”Se on suurempi kuin Keskipohjanmaan levikkialue, reilusti sen kokoinen kuin lehden sääkartan osa-alue, suurempi kuin maakuntaviestikunnat tai lakkautettu tiepiiri. Se muodostuu alueesta Perhosta Pyhäjoelle ja Uudestakaarlepyystä Kärsämäelle ja Pyhäjärvelle”. Väkiluku on noin 200 000.

Keskipohjanmaan politiikan toimittaja kirjoittaa (17.12.1996): ”Jos alueella ei ole riittävästi halua yhteistyöhön, niin minkä sille voi. Käteen jää vain sitä, mitä muut suostuvat antamaan.” Keskipohjanmaan pääkirjoitus (23.1.1997) toteaa aluehallinnon uudistamisen Keski-Pohjanmaan osalta muodostuneen visaiseksi. ”Maakunnan monien erilaisten intressien yhteensovittaminen on monistakin syistä hankalaa”. Lehden mukaan näyttää myös siltä, että riittävästi yhteistä tahtoa ei maakunnan kunnista ja kaupungeista ole löytynyt. Keskipohjanmaan pääkirjoitus (1.2.1997): ”Keski-Pohjanmaalla on ollut viime kuukausina paljon aitoa tahtoa ja vakavia ponnisteluja alueellisen yhteistyön lisäämiseksi. Jostain syystä tahto ja usko hiipuvat, kun yhteistyön hyväksi pitäisi saada aikaan päätöksiä.” Maakuntahallituksen jäsen kirjoittaa mieli-piteensä Keskipohjanmaassa (3.2.1997): ”Näillä kolmella jokilaaksolla eli Perhon-, Lestin- ja Kalajokilaaksolla oli kaikki mahdollisuudet saada oma työvoima- ja elinkeinokes-

kus, jos vain riittävä yksituumaisuus olisi löytynyt.” Keskipohjanmaan pääkirjoitus (7.2.1997): ”Keski-Pohjanmaa olisi voinut saada itsenäisen, omaa päätösvaltaa ja runsaasti kehittämisrahaa käyttävän työvoima- ja elinkeinokeskuksen, jos alueella olisi ollut vähän enemmän tahtoa ja kykyä yhteistyöhön. Nyt ne loppuivat ratkaisun kynnyksellä.” Seikkula Keskipohjanmaassa (12.2.1997): ”Keski-Pohjanmaan taistelussa olemassaolonsa vakiinnuttamiseksi ei ole saatu voittoja. Tosi paikan tullen maakunta on hajanainen ja Helsingistä ei löydy ymmärrystä.” Seikkula kirjoittaa edelleen, että maakunnassa on sahattu tietoisesti omaa nilkkaa.³²⁹ ”Henkisesti maakunnan kokoaminen oli lähellä. Pelin politiikka³³⁰ sotki kuviot”. Mieli-pide Vetelistä kirjoittaa Keskipohjanmaassa (26.2.1997): ”Silti nyt niin kuin usein ennenkin saamme katsoa ennen kaikkea itseämme ja toisiamme, jos syntipukkia haetaan. Emme ole kovan paikan tullen oikein tienneet, mihin kuulumme.”

Keskipohjanmaassa (1.2.1997) haastateltu Aho ei ymmärrä Kokkolan ratkaisua suuntautua etelään. ”Maakunnassa pitäisi nyt kyetä näkemään yli kuntarajojen ja keskipohjalaiskuntien todellakin löytää yhtenäinen kanta, jonka pohjalta voitaisiin vielä toimia. Jos maakunnan kunnilla on yksimielinen kanta, sitä ei voida Helsingissä ohittaa”. Keskipohjanmaan politiikan toimittaja kirjoittaa keskipohjalaisten ristiriitaisten tavoitteiden herättäneen ihmettelyä jo Helsingissäkin. Toimittaja mainitsee esimerkkinä sisäministeriön keskeiset virkamiehet, jotka ovat ”hämmästellleet valmiin kuvion saamia uusia käännteitä”. Keskipohjanmaa (16.2.1997) elinkeinoseminaarissa: Ahon mielestä paikallispolitiikointi johti tilanteeseen: ”Oman elinkeinokeskuksen saaminen olisi voinut toteutua vain, jos myös Kalajokilaakson kunnat olisivat kuuluneet tai ilmoittaneet siirtyvänsä Keski-Pohjanmaan liittoon.” Ahon mukaan kaikki ei ole vielä menetetty. ”Jos maakunnan kahdesta keskuksesta kuitenkin löytyisi vastuuntuntoa ja kaukonäköisyyttä ja keskipohjalaiskunnat yksimielisesti haluaisivat jollakin mallilla turvata elinkeinopalvelut, ei hallinto voisi alueen yhtenäistä tahtoa ohittaa. Ilman tahtoa ei hyvistäkään edellytyksistä synny mitään”. Entinen päätoimittaja Keskipohjanmaassa (8.2.1997): ”Mitä itsenäisestä, oman alueen tulevaisuutta turvaavasta ajattelusta. Kun tunteet ja asenteet pääsevät sanelemaan päätöksen, tulos on niin kuin pajatsossa eli sattumanvarainen.” Kirjoittajan mielestä historiallisten ja kielellisten ongelmien ratkaisua koskevien päätösten perusteeksi olisi riittänyt terveen järjen normaali käyttö.

³²⁹ Sahata omaa nilkkaa tai sahata poikki omaa oksaansa eli toimia vastoin etuaan. Virkkunen, s. 467

³³⁰ Pelin politiikka tarkoittaa poliittista valtapeliä, jossa asioiden sisältö on toisarvoinen. Kari, s. 146

Lehtiteksti tarjoaa ”ratkaisukeinoiksi” perustaa Keski-Pohjanmaan suurkunta, Pohjanmaan lääni tai tehdä Keski-Pohjanmaan liitosta työvoima- ja elinkeinokeskus maakuntaan. Kaustislainen mielipide (Keskipohjanmaa 22.12.1996) ehdottaa Keski-Pohjanmaan suurkunnan muodostamista Länsi-Suomen läänin pohjoisrajalle, koska nykyinen toimintaympäristö näyttää vaativan suuria hallintoyksiköitä eli paine kuntaliitoksiin kasvaa. Toinenkin mielipide Kaustiselta ehdottaa Keskipohjanmaassa (16.1.1997) Keski-Pohjanmaan suurkuntaa, koska teoreettisesti se on ainoa varma keino säilyttää maakunta yhtenä hallintoyksikkönä. ”Kuntayksiköt ovat aivan liian pieniä voidakseen turvata asiakkailleen riittävät palvelut nykyisessä taloudellisessa tilanteessa. Lähes Oulun kokoinen suurkunta olisi kehityspotentiaaliltaan aivan toista luokkaa kuin nykyinen riitelevien pikkukuntien hajanainen verkosto”. Kirjoittajan mielestä kunta on ainoa hallintoyksikkö, jolla lain nojalla on jonkinlaista itsenäistä päätösvaltaa. Keskipohjanmaan uutispäällikkö ehdottaa kolumnissaan (12.12.1996) vähentämisen sijaan lopetettavaksi kerralla kaikki läänit. Maan tasapuolisen kehittämisen nimissä olisi kirjoittajan mielestä voitu perustaa 19 maakuntaliiton alueelle omat työvoima- ja elinkeinokeskukset. Mielipide Nivalasta ehdottaa Keskipohjanmaassa (9.1.1997), että Keski-Pohjanmaan liitosta rakennettaisiin oikea elinkeinon palvelupiste. ”Se olisi Keski-Pohjanmaan oma, sen tarpeet ja ongelmat tarkoin tunteva palvelupiste”. Kirjoittaja uskoo, että Keski-Pohjanmaan liitosta tulisi kehityksen myötä aivan oikea työvoima- ja elinkeinokeskus maakuntaan.

Kokkolalainen kansanedustaja Bjarne Kallis muistuttaa Keskipohjanmaan kolumnissaan (26.1.1997), että Keski-Pohjanmaan vahvat kaupungit Ylivieska ja Kokkola sijaitsevat maakunnan reuna-alueilla. Kumpikaan ei ole ottanut maakunnan vetäjän asemaa. Ne ovat liian usein suunnanneet maakunnan sijasta voimansa oman lääninsä pääkaupunkiin. Kallis vertaa tilannetta Pohjanmaan muihin alueisiin, joissa jokaisessa on maakunnan muiden kuntien tukema vahva keskus. Oulu lääninpääkaupunkina on Pohjois-Pohjanmaan, Vaasa ruotsinkielisen Pohjanmaan ja Seinäjoki Etelä-Pohjanmaan keskus. Kokkola ja Ylivieska eivät halua heikentää yhteistyötä Keski-Pohjanmaan maakunnan ulkopuolelle jäävien kuntien kanssa. Kalliksen ehdotuksessa koko Pohjanmaa (Pohjois- Keski-, Etelä- ja ruotsinkielinen Pohjanmaa) muodostaisi oman lääninsä. Pohjanmaan läänissä läänin raja ei estäisi Keski-Pohjanmaan kuntia tekemästä yhteistyötä muiden Pohjanmaan maakuntien kanssa. Kalliksen mukaan Pohjanmaan lääni parantaisi yhteistyötä myös Keski-Pohjanmaan kuntien välillä.

Helsinkiläinen mielipide ja Keskipohjanmaan uutispäällikkö muistelevat mennyttä aikaa, jolloin valtakunnallisessa päätöksenteossa oli mukana myös keskipohjalaisia vaikuttajia. Mielipide Keskipohjanmaassa (17.1.1997): ”Muistelen kanssasi Kyösti Kallion, Viljami Kalliokosken, Kauno Kleemolan ja Heimo Linnan aikaa, jolloin valtakunnan asioiden ohella myös Sinun, Keski-Pohjanmaan toiveet ja tarpeet vietiin pelkäämättä päättäjien tietoon ja kun oli päätösvaltaa, sitä uskallettiin myös käyttää.” Keskipohjanmaan uutispäällikkö kirjoittaa kolumnissaan (22.1.1997), että Vaasan läänin pohjoisosan asiat ovat olleet Vaasan lääninhallitukselle kaukaisempia kuin Vaasan lähialueen kysymykset; virkamiehet tuntevat ja kokevat oman elinalueensa asiat kauempana olevien alueiden kysymyksiä läheisemmiksi. ”Vaasan läänin puoleiselle Keski-Pohjanmaalle ei nykyisen hallituksen aikana ole tullut merkittäviä hankkeita. Yksi pääsyy on se, että alueelta ei ole yhtään ministeriä hallituksessa”. Suomenkielisellä Keski-Pohjanmaalla ei ole päähallituspuolueiden eduskuntaryhmissä yhtään edustajaa ja valtakunnantason päättäjistä ei ole löytynyt Keski-Pohjanmaan etujen ajajia.

3.3.1 (Läänin)raja

Keskipohjanmaan Ylivieskan toimituksen uutispäällikkö muistuttaa kolumnissaan (12.12.1996), että läänien rajat ovat Keski-Pohjanmaalla olleet jo aikoja sitten alueen väestön kannalta enimmäkseen kehitystä rajoittavia tekijöitä. Monissa todellisissa yhteistyöhankkeissa viimeinen toteutuksen este on ollut juuri tuo lääninraja, viimeisimpänä työvoima- ja elinkeinokeskushanke. ”Vuonna 1776 kartalle piirretty Vaasan ja Oulun lääninraja näyttää pysyvän tukevasti paikallaan. Sitä ei siirretä tai poisteta, vaikka aikojen saatossa on lääninrajan yli virinnyt monenlaista, niin hallinnollista kuin vapaaehtoista kansalaistoimintaa”. Keskipohjanmaan uutispäällikkö jatkaa samasta temasta (19.12.1996): ”Tänne laajan Pohjanmaan keskiselle osalle vuosikymmenien varrella taistelemalla taistellut valtion aluehallintoviranomaisetkin ovat synnytetty toisistaan poikkeavin rajoin. Tästä syystä ei ole koskaan syntynyt selvää käsitystä, mistä maakunnan pohjois- ja itäraja kulkevat.” Kirjoittaja uskoo, että vaikka läänirajaa voisi rukatakin, niin vaalipiirirajaan, kyläpoliitikoille kaikkein tärkeimpään, ei kosketa. Keskipohjanmaan uutisen (21.12.1996) mukaan Kallis on jättänyt eduskunnalle lakialoitteen siirtymisestä yhteen lääniin, koska hän pitää viiden läänin mallia kaikkein huonoimpana vaihtoehtona. Kallis myöntää läänirajojen osoittautuneen ikäväksi kynnykseksi eritoten Keski-Pohjanmaalla. Kalliksen ehdotuksessa Ahvenanmaa toimisi omana lääninä Manner-Suomen läänin lisäksi. Nimimerkki Salko kirjoittaa Keskipohjanmaan kolumnissaan (30.12.1996), että ”länien vähentämispäätöksen jälkeen lääninraja halkoo

edelleen maakuntaa eikä se taida siitä siirtyä, ennen kuin aluehallintoa uudistetaan seuraavan kerran eli maa siirtyy yhden läänin järjestelmään”. Keskipohjanmaassa (26.1.1997) kirjoittamassaan kolumnissaan Kallis toteaa, että ”läninraja on ihmisten piirtämä eikä se saisi muodostaa yhteistyölle mitään estettä”.

Keskipohjanmaan uutinen (31.12.1996) otsikoi ”Ylivieskan valtuuston jättäneen hyvästit Keski-Pohjanmaalle äänin 18-17”. Uutisen mukaan valtuuston puheenjohtaja oli yrittänyt vielä vedota valtuutettuihin olla eroamatta tässä vaiheessa, koska näki olevan vielä toivoa saada Ylivieskaan työvoimaja elinkeinokeskus, jos Vaasan läänin pohjoisosan kunnat liittyisivät Oulun lääniin. ”Jos nyt eroamme Keski-Pohjanmaan liitosta, tulee yhteistoimintaa haitanneesta rajasta entistäkin vahvempi. Se raja on paitsi lääninraja myös maakunnan ja elinkeinokeskuksen raja”. Keskipohjanmaan pääkirjoituksen otsikko (31.12.1996) ”Ylivieskan päätös horjuttaa uskoa” viittaa Ylivieskan valtuuston eropäätökseen. Vaikka päätös kertookin asenteista (Keski-Pohjanmaan liiton jäsenmaksu ei ole talous- vaan asennekysymys), maakunnan yhtenäisyyttä puolustavien ei pidä lehden mukaan luovuttaa. Lehti vetoaa jälleen kerran pohjoisen suuntaan: ”Viimeistä vuottaan aloittavan Vaasan läänin puoleisten kuntien on kaikesta huolimatta yritettävä edelleen läänin vaihtoa. Luulisi, että rajan siirtäminen olisi Kokkolallekin nyt helpompaa, kun omaksi koettua lääniä ei enää ole.” Keskipohjanmaa (2.1.1997) otsikoi viimeiseltä Vaasan läänin maaherran uudenvuoden vastaanotolta keskipohjalaiskuntien olevan nostamassa lääninrajan uuteen keskusteluun. Lestijärven kunnanjohtaja muistuttaa, että jos perinteinen Keski-Pohjanmaa olisi lähtenyt Oulun lääniin, oma elinkeinokeskus olisi ollut ainakin mahdollinen. ”Nyt jäädään reuna-alueeksi Länsi-Suomen lääniin, jos pohjoinen lääninraja jää nykyiselleen”. Hän toivoo Kokkolan vielä harkitsevan asiaa. Isotalus vahvistaa, että Kokkolassa ei enää keskustella lääninrajan siirrosta virallisesti: ”Koska elinkeinokeskusta ei saatu, lääniä ei vaihdeta.” Keskipohjanmaan pääkirjoitus (5.1.1997) viittaa hallituksen lupaukseen tehdä päätökset helmikuussa uusien läänien pääkaupungeista. Lehden mukaan Kokkolasta katsoen Tampere ainakin maantieteellisesti olisi ollut luonnollisin paikka; junat ja maantieliikenne kulkevat mieluummin Tampereen suuntaan. Lehti muistuttaa Lesti- ja Perhonjokilaakson kuntien, lukuun ottamatta Kokkolaa, kiinnostuksesta siirtyä Oulun lääniin ja siteeraa Oulun läänin maaherraa Eino Siuruaista, jonka mukaan ”rajojen nostaminen yhteistyön esteeksi on korvien välissä eikä kartoilla”. Österbottningin (5.1.1997) kannattaa Vaasan valintaa läänin pääkaupungiksi. Läänin pohjoisrajaan ei pidä lehden mielestä koskea. Jos Turusta tulee uuden läänin pääkaupunki, Pohjanmaa jää takamaaksi.

Keskipohjanmaan uutinen (9.1.1997) otsikoi Keski-Pohjanmaan kuntien päättäneen Kokkolassa ilman Ylivieskaa pidetyssä palaverissa, että lääninraja on ja pysyy. Keski-Pohjanmaan liiton kunnat eivät enää tavoittele lääninrajan ja keskipohjalaiskuntien siirtämistä yhtenäisenä Oulun lääniin. Sen sijaan ne yrittävät hakea elinkeinokeskuksen palvelut Oulusta ja saada sen alaisen, oman toimiston Kokkolaan, mikä turvaisi parhaiten olemassa olevien aluehallintoyksiköiden eli ympäristö- ja metsäkeskuksen toiminnan sekä Keski-Pohjanmaan liiton tulevaisuuden. Seikkula esitteli myös kolme muuta vaihtoehtoa. Ensimmäisessä keskipohjalaiskunnat esittäisivät lääninrajan muutosta ja Keski-Pohjanmaan sitomista Oulun elinkeinokeskuksen alaisuuteen. Toinen olisi hajotettu malli, jonka mukaan suuntautuminen tapahtuisi Seinäjoen elinkeinokeskuksen alaisuuteen. Kolmannessa Kalajokilaakso suuntautuisi Ouluun ja Vaasan läänin puoleiset kunnat Vaasaan päin.

Kilpi Keskipohjanmaassa (14.1.1997): ”Aluehallinto 2000 -hankkeen uudistuksen keskeisenä pohjana on ollut nykyinen 19 maakunnan malli, josta pidetään edelleenkin kiinni. Aluehallintoa uudistetaan ja kehitetään nykyisten maakuntarajojen pohjalta.” Kilpi ennakoi, että ”aikaa myöten kaikki muukin valtionhallinnon organisaatio sopeutetaan maakuntarajojen mukaiseksi ja kun toimintoja vedetään nykyisten maakuntarajojen mukaan, niin se ei tietenkään vahvista maamme pienimmän maakunnan asemaa hallintojärjestelmässä”. Keskipohjanmaassa (15.1.1997) haastatellun Isotaluksen mukaan tärkein tavoite on saada työvoima- ja elinkeinokeskuksen sivupiste Kokkolaan. Keski-Pohjanmaan liitto asetti tavoitteeksi saada se Oulusta. ”Peruslähtökohta on, että aluehallintoviranomaiset Keski-Pohjanmaalla voisivat toimia lääninrajan yli. Tätä vaihtoehtoa ei ole poissuljettu, vaikka lääninrajat onkin piirretty”. Isotalus muistuttaa, että ei ole juridista estettä elinkeinokeskuksen toimimiselle kahden läänin alueella. Keskipohjanmaan uutisen (22.1.1997) otsikko siteeraa Ahoa kauppakamarin tilaisuudessa Ylivieskassa: ”Keski-Pohjanmaalle sama mihin lääniin se kuuluu.” Aho neuvoi Keski-Pohjanmaallakin toimimaan kuin lääninrajaa ei olisikaan: ”Niin Vaasan läänin pohjoisosassa kuin Kalajokilaaksossa olisi haettava yhteistyötä ja rakennettava verkostoa lääninrajan yli. Vain tällä tavoin toimittaessa Keski-Pohjanmaa voi säilyttää maakunnallisen identiteettinsä ja päätösvallan omissa käsissä.”

Keskipohjanmaa (7.2.1997) uutisoi, että Keski-Pohjanmaan metsäkeskuksen toiminta lakkautetaan. Maahan tulee 15 alueellista työvoima- ja elinkeinokeskusta, joiden rajat noudattelevat maakunnan liittojen rajoja. Valtioneuvoston päätöksellä valtion alueviranomaisten rajat muutetaan noudattamaan

maakuntien rajoja, jollei erityisistä syistä muuta johdu. Juuri se merkitsee Keski-Pohjanmaalla kahden läänin ja maakunnan alueella toimivan metsäkeskuksen lopettamista. Toimittaja ennakoi kolmen eri maakunnallisen liiton alueella toimivalle Keski-Pohjanmaan ympäristökeskukselle samanlaista kohtaloa. (Kuten sitten myöhemmin kävikin). Keskipohjanmaan pääkirjoitus (7.2.1997) viittaa edellisenä päivänä hallituksen muodollisen hyväksynnän saaneeseen valtion aluehallinnon uudelleenjärjestelyyn. Utta ei ole lääninraja, vaan Turku maakunnan eteläosien hallinnollisena keskuksena. Lehden mielestä Turkua on vaikea kokea läheiseksi ja keinotekoisena se pitää koko Länsi-Suomen lääniä.³³¹ Kalliksen eduskuntakirje Österbottningenissä (12.2.1997): Kokkolan seudulle ja Keski-Pohjanmaalle hallintokäytökset ovat aina olleet vaikeita. Maakunta halkovan lääninrajan vuoksi on ollut vaikea löytää yhteistä linjaa. Pieni maakunta on joutunut käymään jatkuvaa kamppailua olemassaolevien hallintoyksiköiden säilyttämiseksi. Metsäkeskuksen suhteen Kallis muistuttaa tapahtuneesta: ”För Mellersta Österbottens skogscentral gick tåget för ca ett år sedan då riksdagen efter omröstning fastslog antalet skogscentraler till elva i stället för fjorton.” Pipopää viittaa kolumnissaan (Keskipohjanmaa 8.2.1997) käsitteeseen lääni- ja alueuudistukseen: ”Keski-Pohjanmaallakin vanhat rajat pysyvät ja uusiakin tulee eli kaiken todennäköisyyden mukaan seuraavatkin sukupolvet vääntävät joskus samaa virttä rajojen turmiollisuudesta.”

3.3.2 Kielipolitiikka

Nimimerkki Pipopää kirjoittaa Keskipohjanmaan kolumnissaan 14.12.1996) Kokkolan kaupunginvaltuuston puheenjohtajan Ingmar Kålan elinkeinokeskus- ja lääninvaihtoasiaan liittyvästä kahden rintaman politiikasta. Kålan nimi oli Helsinkiin kuljetetussa kahdessa eri kirjelmässä. Toisessa maakunnan kuntien johtomiehet esittivät, että Kokkola tulisi sijoittaa Oulun lääniin. Sen sijaan toisessa Kålan itsensä laatimassa kirjelmässä pidetään Kokkolan siirtämistä Oulun lääniin mahdottomana ja katsotaan sen loukkaavan kielipalveluja. Kåla vertasi ratkaisua jopa ”etniseen puhdistukseen”; ne, joilla ei ole omaa kultuuria ja kieltä, eivät ole olemassa. Keskipohjanmaa (2.1.1997) haastatellut viimeisessä Vaasan läänin maaherran uudenvuoden vastaanotolla myös Himangan kunnanjohtajaa Jorma Tikkasta. Tikkasen mielestä Kokkolaa olisi tarvittu mukaan, jotta Oulun lääniin siirtyminen olisi kannattanut. Koska ”epädemokraattinen kielipolitiikka ratkaisi asian”, on suunnattava Länsi-Suomen lääniin päin.

³³¹ Liite 13

Tikkasen mielestä ratkaisija oli Kåla. ”Ruotsinkielisillä näyttää olevan enemmän painoarvoa kuin suomenkielisillä”. Samassa tilaisuudessa haastatellun maaherra Westergårdin mielestä Keski-Pohjanmaata pienenä maakuntana pitäisi suurentaa. ”Kielipoliittisista syistä se on mahdollista vain niin, että Kalajokilaakso tulisi mukaan Keski-Pohjanmaahan”.

Österbottningenin (10.1.1997) pääkirjoitus otsikoitu: ”Karlebynejden inför nytt hot”. Lehti on tyytyväinen keskipohjalaiskuntien neuvonpidon lopputulokseen eli lääninrajan siirto ei vaikuta enää olevan ajankohtainen. Vaikka uhkaksi ruotsinkielelle muodostunut lääninrajan siirtäminen on nyt virallisesti väistynyt, sitä vastoin suuntautuminen Ouluun on vain vahvistunut: ”I de planer som finns på att sidobyran ska komma från Uleåborg i stället för från Vasa inryms lika stor eller kanske till och med större hotbilder med tanke på svenska språket och det samarbete som finns inom karlebynejden.” Lehti ottaa myös kantaa Kokkolan ja muun ruotsinkielisen Pohjanmaan mahdolliseen erottamiseen. ”Karleby och övriga svenska Österbotten skulle också här separeras från varandra vilket är oacceptabelt ur svensk synvinkel på båda sidorna av de gränser som skulle skapas. Därtill kommer att den svenska servicen utlokaliserad från Uleåborg säkerligen vore obefintlig eller i varje fall ytterst brisfällig”. Österbottningenin (5.1.1997): ”Vasa som länshuvudstad är en markering av att man i det kommande storlandet värnar om svenskan. Svenskösterbottningarna och därmed Svenskfinland kunde sova betydligt lugnare med en sådan lösning.” Kannuslaisen mielipiteen (Keskipohjanmaa 11.1.1997) mielestä maakunnan liittyminen Oulun lääniin voisi onnistua. ”Mutta Kokkolan vanhan valtuuston suomenkieliset nöyristelijät, etten sanoisi paskahousut, antoivat pienelle ruotsinkieliselle vähemmistölle periksi. Maakunta ei välttämättä tarvitse Kokkolaa, mutta Kokkola tarvitsee maakuntaa”. Kirjoittaja toivoo uuden valtuuston korjaavan asian.

Österbottningenin (22.1.1997) uutisen otsikko: ”Tvist om näringscentral i stadsstyrelsen”. Keskustelu Kokkolan kaupunginhallituksessa päättyi äänestykseen, jossa RKP:n kaksi jäsentä hävisi äänin 7-2. Äänestys koski valtioneuvostolle menevän kannanoton varaumaa. ”Klausulen handlar om att Karleby stöder sådana lösningar som bäst tryggar förutsättningarna för Mellersta Österbottens miljöcentral och skogscentral att verka i samband med sidokontoret till en näringscentral”. Jutussa haastatellun RKP:n toisen jäsenen Kaisa Kouvon mielestä kyseinen klausuuli on vaarallinen, koska se merkitsisi suuntautumista pohjoiseen päin. Österbottningenin (21.2.1997) otsikoi pääkirjoituksensa ”Märkligt sfp-agerande”. Otsikko viittaa kahteen kokkolaiseen kaupunginhallituksen RKP:n jäseneseen. Lehden mu-

kaan kulunut vuosi oli RKP:lle Kokkolassa vaikea kielellisine rajanvetoineen, alueellisine suuntautumisineen ja alueeseen kuulumisineen. Tasapainoilun seuraukset ovat olleet vähän niin ja näin: ”Dels har man drivits av det pragmatiska behovet av att inte fullständigt bränna broarna till de finska beslutsfattarna - vilka man måste leva med också i fortsättningen - och dels av behovet att samtidigt orubbligt försvara den svenska befolkningens språkliga intressen.” Lehti korostaa, että kahden RKP:n kaupunginhallituksen jäsenten toimintaa on mahdotonta puolustaa, jos ottaa lähtökohdaksi puolueen tavoitteen harjoittaa politiikkaa, joka pyrkii kaikissa tilanteissa turvaamaan ruotsinkielisen väestön aseman hallinnollisissa rakenteissa. ”Att ge upp denna målsättning till vissa delar beroende på situation är eftergiftspolitik. Den kan för stunden te sig klok och framtidsinriktad men när man ger bort bit efter bit återstår snart ingenting”. Kouvo kirjoittaa mielipiteensä Österbottningenissä (27.2.1997) otsikolla ”Ett beslut för svenskheten”. Hän viittaa elinkeinokeskuksen sivutoimipisteestä tehtyyn päätökseen, jossa Kokkola suuntautui Vaasaan. RKP:lle suunta on ollut koko ajan etelä. ”Var och en av oss kan säkert föreställa sig hur framtiden skulle se ut för språkminoriteten om orienteringen hade skett norrut”.

Österbottningenin (7.2.1997) pääkirjoituksen otsikko on ”Olyckligt och lyckligt”. Vaasalle ja ruotsinkieliselle Pohjanmaalle oli onneton päätös valita Turku läänin pääkaupungiksi. Onnellista oli sen sijaan elinkeinokeskuspäätös, jossa Kokkolan sivutoimisto tuli Vaasan alaisuuteen. Lehden mielestä Vaasa olisi ollut luonnollisempi vaihtoehto läänin pääkaupungiksi kielellisistä, maantieteellisistä ja aluepoliittisista syistä. Vaasa saa elinkeinokeskuksen, Kokkola sivutoimiston ja Keski-Pohjanmaa sijoitetaan Vaasan alueeseen. ”Det här innebär att svenska och mellersta Österbotten hänförs till samma distrikt”. Kokkolan tahto ratkaisi, vaikka 11 muuta Keski-Pohjanmaan liiton kuntaa vetosi valtioneuvostoon Oulun suuntautumisen puolesta. ”För Karlebys del är det här beslutet lyckosamt, framför allt med tanke på svenska språket, samarbetet inom Karlebynejden och samhörigheten med det övriga svenska Österbotten. Ett beslut i annan riktning skulle inneburet en verklig hotbild på sikt för svenskheten i Karleby”. Pipopää kirjoittaa Keskipohjanmaassa (8.2.1997) Keski-Pohjanmaan kohtalosta lääni- ja alueuudistuksessa: ”Loppupäätelmänä on, että kaikki hävisivät, ruotsinkieliset ehkä silti kaikkein vähiten, tälläkin kertaa.” Veteliläinen mielipide viittaa Keskipohjanmaassa (26.2.1997) Kokkolan päätökseen hakea elinkeinokeskuksen sivutoimipisteen palvelut Vaasasta: ”Ruotsinkielinen ikirouta näyttää estävän taas kerran vähäväkisen alueen hedelmällisen viljelyn.”

Österbottningenin (11.2.1997) uutisen otsikko ”Oro på miljöcentralen” viittaa valtioneuvoston päätökseen muuttaa valtion alueellisten laitosten rajat vastaamaan maakuntien ja uusien elinkeinokeskusten rajoja. Kolmessa eri maakunnassa toimivalle Keski-Pohjanmaan ympäristökeskukselle se voi aiheuttaa ongelmia, koska keskus ei seuraa lääni- tai elinkeinokeskusrajoja. Haastatellun ympäristökeskuksen johtajan Päiviö Tokolan mukaan ympäristökeskuksessa tuntuisi turvallisemmalta, jos Kokkola olisi suuntautunut pohjoiseen etelän sijasta. Tuo päätöshän osoittautui kohtalokkaaksi Keski-Pohjanmaan metsäkeskukselle. Tokolan mielestä kielipolitiikalla on vaikutuksensa: ”Jag har förstått att Vasa känns tryggare för de svenskspråkiga. De vågade inte lita på att deras språkliga service skulle tryggas ifall Karleby hänfördes till Uleåborg.”

Nimimerkki Alexander kirjoittaa Österbottningenissä (22.2.1997) otsikolla ”Keski-Pohjanmaa på svenska” kysymällä, onko kaksikielistä Keski-Pohjanmaata olemassa ja toimiiko Keski-Pohjanmaan liitto kahdella kielellä. ”Svenskan har varit och är fortfarande ett Damoklessvärd. Språkfrågan hänger alltid på ett hår”. Keski-Pohjanmaata halkoo läänin- ja sotkee kieliraja. Keski-Pohjanmaalla kaksikielisyys halutaan lakaista maton alle. Keski-Pohjanmaa sijaitsee edelleen jossain. Nimimerkin mielestä Keski-Pohjanmaan maakuntaa ei voi verrata eikä tarvitsekaan verrata Pietarsaaren ja Vaasan alueisiin, missä kaksikielisyys on vielä luonnollinen asia. Österbottningenin (25.2.1997) pääkirjoitus käsittelee Pietarsaaren Kokkola-allergiaa. Lehti kertoo Pietarsaaren palolaitoksen harkitsevan parhaillaan irrottautumista Kokkolasta ja suuntautumista Vaasan keskukseen. Lehden mukaan toiminnalliset ja kielelliset tekijät puhuvat sen puolesta, että Pietarsaari kuuluisi samaan kokonaisuuteen Kokkolan kanssa. Siksi on vaikea löytää mitään kestäviä perusteita Pietarsaaren hakeutumiselle kaukaisempaan yhteistyöhön. Kaupunkien välinen etäisyys on 36 km. Vaasaan on kolme kertaa pidempi matka. Österbottningen ihmettelee, mitä Pietarsaari voittaisi tällaisella maantieteellisesti luonnottomalla yhteistyömallilla. ”Man drar sig för samarbete på grund av misstänksamhet och språkliga fördomar vilka åtminstone i detta fall inte har någon grund i verkligheten”. Lehden mielestä Pietarsaaren palokunnan halu kääntää selkensä Kokkolalle on vain yksi uusi lenkki pitkään jatkuneessa kehityksen ketjussa, mikä on käytännössä heikentänyt pohjoista ruotsinkielistä Pohjanmaan aluetta. ”Oförmågan till samarbete mellan de två gränstäderna som faktiskt är delar av samma region missgynnar båda orterna i rent praktiska ting och hindrar att svenska språket blir en stark faktor att beakta här i norr”.

3.4 Ketkä ovat vastuunkantajat ja mitkä ovat heidän motiivinsa

Keskipohjanmaan (4.2.1997) mukaan Keski-Pohjanmaalta ei löytynyt yhteistä tahtoa maakunnan voimien kokoamiseksi työvoima- ja elinkeinopalvelujen järjestämisessä. Kriisikokouksessa hyväksyttiin valtioneuvostolle lähetettävä vetoamus työvoima- ja elinkeinopalveluista. Jutussa haastateltu Seikkula sanoo Kokkolassa ja maakunnassa olevan yhteinen tahto, mutta keinot sen saavuttamiseen ovat erilaiset. ”Viime vaiheessa tämä kai tiivistyi Kokkolan ja Ylivieskan keskinäiseen kilpailuun sivupisteestä. On valitettavaa, jos sen seurauksena maakunnasta häviää viimeinenkin valtionhallinto”. Seikkulan mukaan toimintaa on johdettu maakunnan rajojen ulkopuolelta: ”Sekä etelässä että pohjoisessa ollaan varmasti tyytyväisiä, jos Keski-Pohjanmaa saadaan muserretuksi välistä pois.” Ratkaisut sopivat myös kokoomuksen ja sosialidemokraattien yhteisiin suunnitelmiin sekä Pohjois-Pohjanmaan keskustalaisille. ”Tässä ajetaan kyllä nyt kaikkien muiden kuin keskipohjalaisten etuja... Taitaa olla ensimmäinen kerta historiassa, kun maakunta ja maakuntakeskus ovat eri mieltä näin tärkeästä asiasta”. Österbottningenin otsikot (4.2.1997): ”Landskapet splittrat, Karleby vägrade teckna under vädjan för Uleåborg” och ”MÖ Förbund vill ännu mot Uleåborg”. Maakuntajohtaja Seikkula: ”Betydelsen ligger inte i huruvida Uleåborg är bättre än Vasa utan i att tre älvdalar bör vara inom samma regionindelning. Då existerar det förutsättningar att få en självständig arbetskrafts- och näringscentral samtidigt som miljöcentralen och skogscentralens existens kan tryggas.”

Keskipohjanmaan (5.2.1997) pääkirjoituksen (”Muualla taistellaan oman alueen puolesta”) mukaan viimeistelyä vaille valmis valtion aluehallintouudistus on saanut maakunnat eri puolilla Suomea taistelemaan elinehtojensa puolesta. ”Taistelutarmoa on riittänyt kiitettävästi myös Keski-Pohjanmaalla, mutta täällä se on suuntautunut toisin: varhemmilta ajoilta tutuksi tulleeseen, mutta viime vuosina jo vähemmälle jääneeseen keskinäiseen kissanhännänvetoon... Samaan aikaan, kun muualla katsellaan vetäjää keskimäärin miljardin markan vuosittaista rahapottia alueella käytävälle työvoima- ja elinkeinokeskukselle, täällä jaksetaan nahistella siitä, minkä keskuksen alainen haarakonttori alueelle tulisi”. Siinä sivussa ollaan valmiita ajamaan alas maaseutuelinkeinopiiri, metsäkeskus ja ympäristökeskus. Lehti kysyy, mikä saa Kokkolan päättäjät (viime vaiheessa kaupunginhallituksen enemmistön) toimimaan niin, että ”suuri osa työttömyydestä muutenkin kärsivän paikkakunnan olemassa olevista työpai-koista vaarantuu”. Lehti ei usko tietämättömyyteen. ”Jos toiminta on tietoista, miten se on mahdollista”. Lehden mukaan Kokkolaa ei liene olla siirtämässä minnekään, ei katkaisemassa kaupungin kulttuurisia

juuria tai yhteyksiä, ei muuttamassa kielisuhteita tai mahdollisuuksia palveluihin molemmilla kotimaisilla kielillä eikä poliittisia voimasuhteita. ”Yhteistyö ei ole ollut tämän alueen vahvimpia puolia, mutta tulevien koulutus- ja työmahdollisuuksien kannalta se on välttämätöntä. Itseriittoisuuteen ei luulisi olevan varaa edes Kokkolalla”. Keskipohjanmaan entinen päätoimittaja kirjoittaa kolumnissaan (8.2.1997), että ”alueen hajanaisuutta edistäneet omat ja ulkopuoliset voimat onnistuivat täydellisesti”. Keski-Pohjanmaan hajanaisuus palvelee etelässä ja pohjoisessa vaikuttaneita ulkopuolisia voimia. Kirjoittajan mukaan maakunnan sisäiset voimat vaikuttivat ratkaisevasti lopputulokseen: ”Lopullisen niitin maakunnallisesti huonoon lopputulokseen iski Kokkolan kaupunginhallituksen enemmistö.” Entisen päätoimittajan mielestä päätös hakea elinkeinokeskuksen palvelut Vaasasta Oulun asemasta ei palvele keskipohjalaisen suuren enemmistön etuja. ”Alueen omien etujen kannalta lähtevää logiikkaa siitä ei ulkopuolinen löydä”. Läänikohtaiset poliittiset piirijärjestöt vaikuttivat tietoisesti ja tiedostamattomasti tehtyihin ratkaisuihin. Toiseksi taustalla vaikutti kuuliaisuus sateenkaarihallituksen yleislinjauksiin.

Keskipohjanmaan nykyinen päätoimittaja kirjoittaa kolumnissaan (9.2.1997), että ”muodollisen vastuun tehdyistä aluehallinnon päätöksistä kantavat valtioneuvoston jäsenet ja asiallisen ja moraalisen vastuun tämän alueen päättäjät”. Päätoimittajan syyttävä sormi osoittaa Kokkolan päättäjiin. Seurauksena häviää monia työpaikkoja ja alueen alakierre jatkuu. Kokkolalla olisi ollut kerrankin mahdollisuus nousta koko alueen tunnustetuksi keskuksesi. ”Olisiko poliittinen kaupankäynti sentään niin alas vajonnut, että Keski-Pohjanmaa olisi myyty vaihtorahana ja hyvityksenä lääninkeskuksensa menettäneelle Vaasalle”. Kirjoittaja ei myöskään usko teoriaan tarrautumisesta Vaasan lääniin. Kirjoittaja pitää ymmärrettävänä, tärkeänä ja kannatettavana puolustaa omaa kieltä, kulttuuria ja omakielisiä palveluja. ”Mutta kuinka se oikeuttaisi ratkaisuihin, jotka vievät työpaikkoja niin ruotsinkielisiltä kuin suomenkielisiltä”. Semminkin, kun kieleen liittyviä asioita ei valtion hallinnon järjestelyillä ratkaista. Päätoimittajan pitää käsittämättömänä myös ajatusta jonkun paikallispoliitikon kostosta jäätyään valitsematta johonkin virkaan tai asemaan.

Keskipohjanmaan Pietarsaaren aluetoimituksen esimies otsikoi kolumninsa Keskipohjanmaassa (12.2.1997) ”Hyvästi Keski-Pohjanmaa”. Kirjoittajan mielestä maakunta on aloittanut itse itsensä hajoituksen. ”Suurimpana syynä on raaka, laajemman kuvion puoluepolitiikka; sosialidemokraattien, kokoomuksen ja RKP:n halu kiinnittää Kokkolan seutu Vaasan rannikkoalueeseen, missä nämä alueet ovat määrävässä osassa. Määrävämmässä kuin keskusta, joka puolestaan on valta puolue Keski-

Pohjanmaalla”. Tavoitteena on kaventaa keskustan voimia ja hajottaa sen yksi valtapiiri; näin toimii puoluepoliittinen logiikka riippumatta siitä, mikä tai mitkä puolueet ovat taustalla. ”Hamutaan laajemmin valtaa, luodaan yhteistyötä siihen suuntaan, jossa puolueen etu menee muun edelle. Tavallisen ihmisen järjellä ajatellut, älyttömiltä tuntuvat ratkaisut saavat mielekkään merkityksen, jos ajatellaan yksisilmäisesti vain puoluepoliittiselta kannalta”. Kirjoittaja muistuttaa Keski-Pohjanmaan olevan Ahon kotimaakunta, jonka repimisessä edesauttavat nyt niin omat kuin vieraatkin. ”Poliittinen tarkoituksenmukaisuus ei kuitenkaan lipsahda raiteiltaan. Ahoa lyödään nyt kuvaannollisesti olan takaa Keski-Pohjanmaalla, jonka yksi pääarkkitehti hän oli keskustan ollessa hallituksessa”.

Seikkula kirjoittaa Keskipohjanmaassa (12.2.1997): ”Kun Ylivieska lähti viime syksynä mukaan Keski-Pohjanmaan vastaiseen vyörytykseen, taustalla oli ilmeisesti pelko siitä, että mahdollisessa omassa elinkeinokeskuksessa Kokkola olisi vahvempi. Siksi mairitteleva pohjoinen kutsu realistisesta vaihtoehdosta tuntui houkuttelevalta.” Kokkolan käännöstä hakea elinkeinokeskuksen isäntä Vaasasta Seikkula pitää samaan sarjaan kuuluvana. Kallis kirjoittaa eduskuntakirjeessään Österbottningensissä (12.2.1997), että vastuu hallintoyksiköiden menettämisestä on niillä kansanedustajilla, jotka ratkaisun hetkellä eivät antaneet tukeaan Keski-Pohjanmaalle. Mieliä Helsingistä kirjoittaa Keskipohjanmaassa (17.1.1997): ”Vastuu hallinnollisesta hävittämisestäsi lankeaa edusmiehillesi, joille maakuntasi hyvinvointi ei ole merkinnyt mitään.” Maakuntaneuvos Viljo S. Määttäkirjoittaa mielipiteensä Keskipohjanmaassa (13.2.1997): ”Syyllisiä etsittäessä joutuu pakostakin kääntämään katseensa hallituksen suuntaan. Valta muutamille suurkeskuksille ja maakunnat tyhjiksi tuntuu olevan nykypolitiikan pääsävel.” Keskipohjanmaan Pietarsaaren aluetoimituksen esimiehen mielestä (12.2.1997) keskittämisen pitäisi kiinnostaa kaikkia. ”Uusi aluejako ja siihen kytketyt erilaiset keskuksat tukevat edelleen sentralisoinnin politiikkaa, maaseudun ja haja-alueiden tyhjentämistä”.

4 KESKI-POHJANMAA, IDENTITEETTI JA NELJÄ TEEMAA

Työni kannalta ensimmäinen keskeinen teema, Keski-Pohjanmaan miltei pakonomaiseksi tarpeeksi tullut suuntautuminen, näkyy erityisesti lehtitekstikappaleessa. Maakunnalle hallinnollinen orientoituminen näyttää muodostuneen yhdeksi ikuisuuskytkeytykseksi. Toisaalta suuntautuminen kytkeytyy myös yhteistyösuuntiin. Tutkimusajankohtanani oman elinkeinokeskuksen saamisen rinnalle maakunnassa nousi keskeiseksi kysymykseksi, miten keskipohjalaiskunnat saataisiin samaan lääniin sekä sit-

temmin, haetaanko elinkeinokeskuksen sivutoimipisteen palvelut Oulusta vai Vaasasta. Maakunnalliset instituutiot, Keskipohjanmaa-lehti ja Keski-Pohjanmaan liitto, sekä maakuntahallitus ryhmittivät pohjoisen orientaation kannalle. Vaikka Keskipohjanmaan päätoimittaja kirjoitti eräässä pääkirjoituksessaan lehtien palstojen olevan avoinna avoimelle ja suoralle keskustelulle, ei voi välttyä tietynlaiselta puolueellisuuden ajatukselta, mikä näkyy mielestäni erityisen selvästi juuri lukumääräisesti pohjoista suuntausta suosivana yleisönosastokirjoitteluna. Lehdestä löytyi tutkimusajankohtanani vain muutama eteläistä suuntaa kannattava yleisönosastonkirjoitus. Muutoinkin Keskipohjanmaa oli valjastettu vahvasti pohjoisen orientaation puolestapuhujaksi ja äänitorveksi. Toimintatapaa puolustaa se tosiasia, että maakuntalehdelle on rakentunut alueen edunvalvojan rooli. Toiseksi pääkirjoitukset ilmaisevat lehti-instituution näkemyksiä ja kannanottoja. Kolmanneksi on huomioitava journalismille ominainen käytäntö tuoda asioita julkisuuteen ääripäitä, vastakohtia, jännitteitä ja ristiriitoja etsimällä ja hyödyntämällä. Hujanen muistuttaa artikkelissaan alueellisten ykköslehtien kannanottojen olevan sidoksissa yhteiskunnalliseen ja poliittiseen kontekstiin.³³² Keskipohjanmaa-lehdessä alueellisuus ja poliittisuus näyttävät kytkeytyvän avoimesti toisiinsa. Österbottningenisissä yleisönosastonkirjoitusten määrä tutkimusajankohtanani oli niin vähäinen, ettei vastaavaa vertailua hyödyttänyt tehdä. Aluelehden toimintapolitiittinen linja nojasi RKP:n vastaavaan, mikä näkyi ennen kaikkea Vaasan eli eteläisen orientaation kannattamisena sekä uuden läänin pääkaupungiksi että sivutoimipisteen keskuksiksi. Erityisesti Österbottninginille oman alueen ja nimenomaan ruotsinkielisten puolustamisesta on kysymys sallitusta kotiinpäin vetämisestä, luvallisesta ja myönteisestä nurkkapatrioottisuudesta. Molempien lehtien, sekä maakunta- että aluelehden, suhteen voi puhua lähtökohtaisesti tietynlaisesta tasapainoilusta erilaisten intressien välillä, vaikka tiedonvälitysfunktio ja vahtikoiran rooli olisivatkin etusijalla. Mielestäni voi perustellusti kysyä, kuinka paljon Österbottningenin ja Keskipohjanmaan argumentaatioista ja diskursseista itse asiassa heijastui ja posioitui asetelma hallitus vastaan oppositio. Hujanen haastatteli väitöskirjaansa varten myös päätoimittajia; Ilkan ja Keskipohjanmaan päätoimittajat eivät halunneet priorisoida keskustalaisuuden ja maakunnallisuuden välillä. Se olisi heidän mielestään mahdotonta, koska nämä asiat kuuluvat lujasti yhteen.³³³

Ketkä ovat lehtitekstin toimijoita eli keitä lehdet haastattelevat ja ketkä saavat kirjoituksensa julkaisuiksi. Molemmissa lehdissä, mutta varsinkin Keskipohjanmaassa toimitusväki saa luonnollisesti aja-

³³² Hujanen 1997, s. 58

³³³ Hujanen 2000, s. 228

tuksensa julki pääkirjoitusartikkeleissa ja kolumneissa. Keski-Pohjanmaan maakuntajohtaja on luonnollisesti asemansa vuoksi vahvasti esillä sekä haastateltavana että kirjoittajana. Kaupunkien ja kuntien virkamiehet ja luottamustoimen haltijat ovat haastateltavina asemansa puolesta. Toinen merkittävä toimijaryhmä ovat keskipohjalaiset ja muut Vaasan vaalipiirin alueen kansanedustajat. Tavallisen kansan ääni kuuluu yleisönosastokirjoituksissa. Kauko Pietilän ja Klaus Sondermannin mukaan toimijoille (suuret koneistot ja organisaatiot ja näiden edustajat) lehti yleisöineen on peliväline, jonka puoleen ne kääntyvät tehdessään siirtoja, joiden tarkoituksena tai vaikutuksesta on toisen asemointi. Toimijat pelaavat lehdellä ja sen yleisöllä keskinäisiä pelejä. Ne eivät pelaa lehteen ja sen yleisöön kohdistuvia pelejä, vaan ne kohdistuvat toisiin toimijoihin. Lehti on peliresurssi. Yleisöineen lehti on suuri katalyytti, jota tarvitaan yhteiskunnallistumisessa, mutta joka ei itse anna sille sisältöä. Sisältönä on jäsenyyttä toimijoiden keskinäiset kuviot.³³⁴ Lehdet puhuvat suuntautumiskurssin kautta valtakunnallisille päättäjille. Lukijan rooli jää toissijaiseksi.

Seuraavat tekstikatkelmat ovat esimerkkejä toisesta työni kannalta keskeisestä temasta eli Keskipohjanmaan halusta ja tarpeesta päästä tunnustetuksi, vakiintuneeksi alueeksi. Ensimmäinen esimerkki liittyy maakuntakeskukseen, Kokkolaan. Keskipohjanmaan päätoimittaja viittaa pääkirjoituksessaan (9.2.1997) elinkeinokeskuksen saamatta jäämiseen ja harmittelee, että samalla Kokkola menetti kerran tarjolla olleen mahdollisuuden nousta koko alueen tunnustetuksi keskeiseksi. Toinen esimerkki on Keskipohjanmaassa (4.12.1996) julkaistu pääkirjoitus, jonka mukaan ensimmäinen lähtökohta parempia aikoja kohti olisi tunnustaa maakunnan asema lopullisesti; valtiovalta voisi käytännössä tehdä sen ilman lisäkustannuksia myöntämällä Keski-Pohjanmaalle oman elinkeinokeskuksen. Kolmas esimerkki liittyy kalajokisen rehtorin haastatteluun Keskipohjanmaassa (6.1.1997). Häntä harmittaa, ettei Keski-Pohjanmaa osannut käyttää hyväkseen sille tarjottua mahdollisuutta nousta valtioneuvoston vahvistamien virallisten maakuntien joukkoon. Toisin sanoen rehtori tarkoittaa oman elinkeinokeskuksen saamatta jäämistä. Neljäs esimerkki viittaa muuhun läpikäymääni aineistoon ja Pentti Virrankosken toivomukseen siitä, ettei Keski-Pohjanmaan tarvitsisi enää jatkaa toista vuosisataa epätasaista taisteluaan keskushallintoa ja sen suunnittelijoita vastaan. Virrankoski toivoo maakunnan pystyvän lopulta todistamaan Keski-Pohjanmaan olemassaolon myös Helsingin päättäjille, jotka näyttävät olevan vain keskinkertaisesti selvillä siitä, keitä Suomen kansaan oikeastaan kuuluu, erikoisesti keski- ja pohjoisosassa

³³⁴ Pietilä ja Sondermann, ss. 183-184

maata.³³⁵ Valtioneuvosto tunnusti virallisesti ensimmäistä kertaa Keski-Pohjanmaan maakunnan olemassaolon toiminnallis-taloudellisesta aluejaossa tekemässään päätöksessä vuonna 1992. Paasin alueen institutionalisoitumisteorian neljäs vaihe viittaa alueen roolin vakiintumiseen, jolloin tietyllä alueella on selkeä identiteettinsä aluejärjestelmän muiden alueiden joukossa. Alue saavuttaa tunnustetun aseman suomalaisessa aluejärjestelmässä ja ihmisten aluetietoisuudessa. Se muotoutuu osaksi yhteiskunnan spatiaalista organisaatiota ja yhteiskunnallista tajuntaa. Alueelle muodostuu muista alueista eroava erityinen alueellinen identiteetti. Paasin teorian periaatteet voi ulottaa Keski-Pohjanmaan yritykseen saada oman elinkeinokeskus, löytää hallinnollinen suunta ja yritykseen säilyttää maaseutuelinkeinopiiri, metsäkeskus ja ympäristökeskus alueella. Keski-Pohjanmaa haluaisi identifioitua tasavertaiseksi maakunnaksi muiden maakuntien joukossa. Maakunnalliset yhdistykset, järjestöt ja muut vastaavat organisaatiot ovat osaltaan toiminnallaan vakiinnuttaneet Keski-Pohjanmaan nimeä ja asemaa.

Maakuntajohtaja Seikkula argumentoi Keski-Pohjanmaan Ouluun suuntaumista Vaasan sijasta seuraavin perustein. Ensimmäiseksi Ouluun orientoituminen turvaisi kahden läänin raja-alueella jäljellä olevien piirihallintoyksikköjen eli metsä- ja ympäristökeskuksen olemassaolon. Toiseksi kolmen jokilaakson aluejaot olisi saatava yhtenäisiksi ja siten säilyisi mahdollisuus saada myöhemmin oma, itsenäinen työvoima- ja elinkeinokeskus. Kolmas teema työssäni liittyy alueellisen itsenäisyyden tavoitteeseen. Otan lehtitekstistä neljä esimerkkiä. Ensimmäiseksi Seikkula kirjoittaa Keskipohjanmaassa (9.1.1997), että ”itsenäinen ja omanarvontuntoinen Keski-Pohjanmaa on parempi yhteistyökumppani kuin raajarikkoinen, elämän ja kuoleman rajamailla kamppaileva maakunta”. Toiseksi Keski-Pohjanmaan uutinen (22.1.1997) siteeraa Ahoa, joka haluaisi kehittää Keski-Pohjanmaasta yhteistyössä Oulun ja Kokkolan kanssa itsenäisen maakunnan. Siten Keski-Pohjanmaalla olisi täysi oikeus vaatia myös omaa elinkeinokeskusta. Kolmanneksi lestijärvinen seutukuntavastaava kirjoittaa Keskipohjanmaassa (28.1.1997), että ”Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa ja Pohjois-Pohjanmaa ovat täyttäneet alueellisen itsenäisyyden kriteerit jo parin vuosikymmenen ajan, kun taas Keski-Pohjanmaa on ollut pysähtyneisyyden tilassa”. Kirjoittaja muistuttaa, että ilman tilastollista maakuntaa alue ei voi kuvitella saavuttavansa itsenäisyyttään tai omaa osuuttaan rahanjaossa. Seutukuntavastaavan mielestä alueellinen itsenäisyys on mahdollisuus pysäyttää nykyinen alamäki. Kirjoittaja kehottaa tunnustamaan historialliset maakuntarajat ja polkemaan alas hallinnolliset, hajottavat läänirajat. ”Halkaistuna olemme toisten alueiden armoilla, lähes

³³⁵ Virrankoski 1997, s. 437

kerjäläisen asemassa”. Neljänneksi viittaa Keskipohjanmaassa (7.2.1997) haastateltuun Keski-Pohjanmaan metsäkeskuksen johtajaan, jonka mukaan olennaisinta on itsenäisyyden menettäminen. ”Meitä koskevat päätökset tehdään tästä eteenpäin kokonaan muualla”. Toimitusjohtaja Aatto Ainalin mielestä vanha Keski-Pohjanmaa rupesi hajoamaan, kun osa Kalajokilaakson kunnista käänsi katset Kokkolasta Oulun suuntaan. Ainalin mukaan taitamattomuus ihmissuhteiden hoidossa ja kaikkien osapuolien lyhytnäköinen itsekkyyks johtivat tapahtuneeseen. Tynkämaakunta menetti nopeasti valtionhallinnon itsenäiset yksiköt. Ainalin mielestä itsenäisten yksikköjen statuksen menetys vaikutti maakunnan itsetuntoon ja mielialaan.³³⁶

(Läänin)rajakysymys liittyy neljänteen teemaani eli yhteistyö- tai yhtenäisyysdiskurssiin. Esimerkiksi Ainali pitää maakuntarajoja ”järkyttävänä”. Neljä Pohjanmaata ei pysy aina oikein hallinnassa edes asiaan vihkiytyneellä, saati sitten suurella yleisöllä. Ainalista maakuntakylttien vinha vaihtuminen Jyväskylän tiellä ja luonnottomat paikat Kruunupyyn ja Kokkolan rajalla sekä varsinkin Himangan/Kalajoen ja Kannuksen/Sievin rajoilla keskellä vanhaa maakuntaa tuntuvat ”hölmöläisten hommalta”.³³⁷ Aluehallinnon muutokset koettelivat erityisesti Keski-Pohjanmaata. Sen lisäksi että Keski-Pohjanmaa jäi ainoana maakuntana ilman työvoima- ja elinkeinokeskusta, myös maaseutuelinkeinopii-ri, metsäkeskus ja sittemmin myös ympäristökeskus lakkautettiin. Hallintorajat jakavat maakuntaa edelleen. Esimerkiksi neljä Keski-Pohjanmaan liiton osajäsenistä (Kalajoki, Sievi, Haapajärvi ja Reisjärvi) sijaitsee Oulun läänissä. Chydenius-instituutti on onnistunut ylittämään onnistuneesti lääni- ja kielirajoja. Kokkolan, Pietarsaaren ja Ylivieskan yhteistyöllä perustettu Keski-Pohjanmaan ammatti- korkeakoulu on toiminnallaan alentanut rajoja. Yhteistyö on suuntautunut myös Kalajokilaaksoon. Närhen mukaan Keski-Pohjanmaalla keskustelu maakunnasta ja sen rajoista on jatkunut koko maakunnan olemassaolon ajan ilman lopullista yksimielisyyttä.³³⁸ Kustavilaisella ajalla vedetty lääninraja halkoo edelleen Keski-Pohjanmaata ja kaksikielisyys jakaa osaltaan sitä. Kielipolitiikka on toinen elinkeinokeskuksen saamatta jäämiseen liittyvä ongelmakokonaisuus. Närhen mukaan suomenkielisen Keski-Pohjanmaan on vaikea saada enemmistöltään ruotsinkielisiä kuntia mukaan samaan maakuntaan suomen- ja ruotsinkielisten välillä vallitsevien aluepoliittisten erimielisyyksien vuoksi. Ruotsinkielisille liittyminen Keski-Pohjanmaahan heikentäisi yhteyttä muihin ruotsinkielisiin. Ruotsinkieliset hyötyisi-

³³⁶ Lehtinen, s. 87

³³⁷ Lehtinen, ss. 87-88

³³⁸ Närhi, s. 1

vät alueellisesta yhteistyöstä mm. taloudellisesti, mutta samalla olisivat alttiimpia valtakulttuurin vaikutukselle. Suomenkieliset hyötyisivät liittymisestä; he saisivat lisää aluetta ja väestöpohjaa maakuntaan. Närhen mielestä maakunnat rajautuvat käytännössä kielen perusteella;³³⁹ Österbottningenin lehtikirjoittelusta tällainen ajattelu paistaa selvästi läpi. Kaksikielisen Keski-Pohjanmaan identiteetti on hakenut oikeaa muotoaan. Tuomen mukaan kaksikielisyyttä ei ole osattu riittävästi hyödyntää resurssina, vaan se on nähty liiaksi kitkatekijänä ja päällekkäisten toimintojen aiheuttamana byrokratia-aineeksena.³⁴⁰

Hujanen nimeää väitöskirjassaan yhden diskurssin yhteen hiileen puhaltamisen eli yhteisöllisyyden diskurssiksi. Yhteisöys määrittyy me-henkisyyden peräämisenä. Analyysinsä pohjaksi Hujanen on valinnut lehtijutut, joissa yhteistyö on jutun aihe tai näkökulma aiheeseen. Yhteisöllisyyttä vaativa diskurssi on Keskipohjanmaassa ajankohtainen Hujasen molempina aineistovuosina eli 1987 ja 1994. Pohjustaakseni neljättä teemaani olen ottanut mukaan neljä siteerausta esimerkiksi. Aho (Keskipohjanmaa 5.7.1987): ”Keskipohjalaisella yhteishengellä ja terveellä itsetunnolla voimme auttaa selviytymään vaikeiden aikojen yli.” Maakuntaliiton toiminnanjohtaja (Keskipohjanmaa 19.7.1987): ”Hallinnollisen hajanaisuuden ongelmat ovat maakunnan sisällä ja siksi huomattavasti suurempi yksituumaisuus on tarpeen.” Nimimerkki Salko (Keskipohjanmaa 24.8.1987): ”Keskipohjalaiset syövät maakuntaa altansa haikailemalla Oulun läänin rajaa alemmaksi.” Lehden aluetoimittaja (Keskipohjanmaa 17.3.1994) ihmetteli Vaasan läänin jakamista kolmeen maakuntaan ja toivoi, ”etteivät rajat estä järkevää yhteistyötä”.³⁴¹

Lehtitekstikappaleen mukaan Keski-Pohjanmaa jäi ilman omaa elinkeinokeskusta mm. siksi, että poliittista tai yhteistä tahtoa ei ollut riittävästi, puuttui riittävä yksimielisyys ja -tuumaisuus sekä tahtoa, kykyä, uskoa ja halua yhteistyöhön ei ollut riittävästi. Neljäs ja keskeisin teemani on yhtenäisyys- tai yksimielisyysdiskurssi. Suuntautumisen teema limittyy yhteen, koska voidaan puhua myös yhteistyösuunnista. Esimerkiksi Alasaarela toteaa Keski-Pohjanmaan näyttävän ”Helsingistä katsoen sisäisten ristiriitojen alueelta”.³⁴² Minkälaisia perusteita läpikäymäni materiaali löytää siihen, miksi Keski-Pohjanmaan maakunnallinen yhteistyö näyttäytyy niin ongelmallisena. Hallinnollisen kaksijakoisuuden

³³⁹ Närhi, s. 46

³⁴⁰ Tuomi, s. 22

³⁴¹ Hujanen 2000, ss. 157, 159-160

(lääninraja) lisäksi ongelmaksi on koettu kielellinen kaksijakoisuus. Alueen etelälaidalla sijaitsee joukko ruotsin- ja kaksikielisiä kuntia eli kahteen lääniin ja kahteen kieliryhmään jakautuminen ja siitä johtuva yhteistyön puute muodostaa perustan. Kokkolaissyntyisen yritysjohtajan Matti Sundbergin mielestä millään teollisuuden alalla ei ole varaa puutteelliseen, puhumattakaan puuttuvaan yhteistyöhön. Hänen mukaansa kaikki perustuu siihen, että Anders Chydeniuksen suosima ns. yhden miehen sota on korvattava ”monitasoisella, rakentavalla yhteistyöllä maakunnan vaikuttajien kesken”. Sundberg olettaa sen olevan mahdollista. ”Eivät kai keskipohjalaiset ole niin pieniä ja heiveröisiä, että valitsevat kilpakumppanikseen aina siitä heikoimmasta ja pienimmästä päästä eli lähinaapurista”. Hänen mielestään Keski-Pohjanmaan tunnettuus, menestys ja tulevaisuus on alueen omien vaikuttajien tahdon ja kyvyn varassa.³⁴³ Keski-Pohjanmaalla ei Sundbergin mielestä osata harrastaa yhteistyötä. ”Kaikki haikailevat sinne sun tänne”.³⁴⁴ Päivi Yli-Kokko viittaa Kokkolan kaupungin kuntakuvasta ja sen tutkimuksesta tehtyyn raporttiin, missä näyttäytyy kokkolaisten kommentoissa yhteinen vallitseva asenne, jota voisi kuvailla heikoksi kollektiiviseksi minäkuvaksi. Sitä luonnehtii myös käsitys Kokkolan ja kokkolaisten kyvyttömyydestä yhteistyöhön.³⁴⁵

Kalajoella reilut kymmenen vuotta sitten järjestetty Keski-Pohjanmaan kehittämisseminaari listasi Keski-Pohjanmaan alueen yhteistyön esteitä. Tiettyä relevanttiutta niistä löytyy edelleen. Ensimmäiseksi tulivat hallinnollisten rajojen hajanaisuus ja kyseenalaisuus. Toisena esteenä pidettiin Kokkolan, Ylivieskan ja (Pietarsaaren) välistä kilpailua. Kristiina Niemen, Keijo Koukkarin ja Seija Virkkalan mielestä kuntien keskinäinen kilpailu ei saisi estää yhteistyötä, vaan pikemminkin kannustaa entistä suurempaan yhteistyöhön ja tehokkaampaan omien erityisvahvuuksien hyödyntämiseen.³⁴⁶ Kolmanneksi maakunnalla ei katsottu olevan ”pääkaupunkia”. Neljäs este oli keskittynyt päätöksenteko eli päätökset tehtiin siellä, missä maakunnalla ei ollut riittävää edustusta. Viides este oli kateus; pelko, että toinen osapuoli hyötyi enemmän. Kuudentena tuli kielikysymys. Seitsemänneksi alueella ei ole ollut yhteistyön perinnettä. Niemen mukaan Keski-Pohjanmaalla vallitsee erilainen kulttuuri kuin muualla. On totuttu työskentelemään yksin ja ajattelemaan, ettei tarvita muiden apua; on oltu itsellisiä.³⁴⁷ Raimo Aspforsin mukaan Viljami Kalliokosken sovinnolliselle yhteistyöhön pyrkivälle linjalle annettiin ni-

³⁴² Alasaarela, s. 5

³⁴³ Peltola ja Vuorio, ss. 6 ja 3

³⁴⁴ Peltola ja Vuorio, s. 71

³⁴⁵ Yli-Kokko, s. 103

³⁴⁶ Niemi, Koukkari ja Virkkala, s. 103

meksi ytimekkäästi kalliokoskelaisuus.³⁴⁸ Kahdeksanneksi yhteistyön esteinä pidettiin ennakkoluuloja ja asenteita. Keski-Pohjanmaan alueen yhteistyön keskeisinä mahdollisuuksina seminaari piti joustavuuden lisäämistä organisaatioissa ja sitä, ettei kieli tulevaisuudessa jakaisi aluetta eli Kokkolan ja Pietarsaaren yhteistyölle avautuisi uusia mahdollisuuksia.³⁴⁹

Kokkolan silloisen kaupunginjohtajan Esko Lankilan mielestä Keski-Pohjanmaata on aina vaivannut ”vaatimattomuus, tasapaksuus, tasa-arvo ja perusteeton tyytyväisyys”. Jäsentenvälisiä on käyty. Intohimona on ollut vastustaa kaikkia muutoksia. Lankilan mukaan Keski-Pohjanmaan maakunnasta puuttuvat visiot.³⁵⁰ Esko Alasaarela hahmotteli kirjassaan Keski-Pohjanmaalle kaksi erilaista visiota, jotka liittävät suuntautumisen yhteistyödiskurssiteemaani. Alasaarelan pohjoisvision idea on rakentaa jälleen historiallisille juurille perustuva Keski-Pohjanmaa ja pohjoiseen suuntautuva yhteistyö. Keski-Pohjanmaa liittyisi Oulun lääniin, jonka eteläosana Keski-Pohjanmaa yhdessä Kalajokilaakson kanssa muodostaisi riittävän ison ja yhtenäisen maakunnan. Alue ansaitsisi itsenäisen työvoima- ja elinkeinokeskuksen muista keskuksista puhumattakaan. Jos valinta kohdistuisi Ouluun, se merkitsisi Alasaarelan mukaan pitkällä tähtäyksellä sitä, että sotakirveet jokilaaksojen välillä voitaisiin haudata ja ihmisten mielissä vielä voimakkaasti elävä keskipohjalaisuus otettaisiin yhtenäisyyden rakennusaineeksi ja Kokkolan asema maakunnan kiistattomana pääkaupunkina hyväksyttäisiin. Alasaarelan mielestä kokkolalaisten olisi myös suostuttava kantamaan vastuu koko alueesta.³⁵¹ Myös maakuntajohtaja Altti Seikkula ja kehityssuunnittelija Kristina Ahmas Keski-Pohjanmaan liitosta kirjoittavat Kokkolan vastuusta. Kokkolan tultua 1700-luvun lopulla yhdeksi Suomen ”suurkaupungiksi” sen nousu ja vaurastuminen perustui maakunnan ja kaupungin hedelmälliseen vuorovaikutukseen. Kokkola tarjosi portin ja avasi jakeluverkoston keskipohjalaiselle tervalle. Kokkola ei ollut pelkkä portti, vaan magneettina se veti maakuntaa puoleensa. Kokkolan tehtävä maakunnassa on aina ollut veturin osa. Seikkulan ja Ahmoksen mukaan veturina oleminen tarkoittaa vastuuta ja halua johdattaa muita eteenpäin kohti sovittua ja toivottua päämäärää. Kokkolalle vetovastuu merkitsee Keski-Pohjanmaan maakunnan ja laajemmankin alueen ohjaamista pärjäämisen ja vahvistumisen raiteelle.³⁵² Alasaarela kysyy, mikä sai perin juurin keskipohjalaiset Kalajokilaakson kunnat liittoutumaan tiiviisti yhteen ja liputtamaan Oulun isännöiden

³⁴⁷ Niemi, s. 89

³⁴⁸ Aspfors, s. 280

³⁴⁹ Niemelä, liitess. 2-3

³⁵⁰ Peltola ja Vuorio, s. 73

³⁵¹ Alasaarela, s. 8

puolesta. Liittouma puhuu johdonmukaisesti vain Oulun Eteläisestä (Nivalan-Haapajärven, Siikalatvan ja Ylivieskan seutukunnat) ja markkinoi sitä ulkomaita myöten. Miksi Kokkola ei saisi olla veturi?³⁵³

Keskipohjalaisuus ja pohjoispohjalaisuus eivät Alasaarelan mielestä eroa toisistaan kovinkaan paljon. Pääkaupunkina parinsadan kilometrin päässä oleva Oulu olisi useimmille tutumpi ja turvallisempi kuin puolentuhannen kilometrin päässä oleva Turku. Vaasa taas ei omista visioistaan huolimatta kuulu vielä valtakunnan kasvukeskusten joukkoon ainakaan muutamaan vuosikymmeneen. Alasaarela epäilee Vaasan tarvitsevan Keski-Pohjanmaata vain oman asemansa vahvistamiseen. Vääjäämätön kehitys viittaa Keski-Pohjanmaan, ”itsekkään edunvalvonnan ja rajakiistojen runteleman visiottoman alueen, alasajoon”. Siksi Alasaarela kehottaa maakuntaa valitsemaan selkeästi suuntansa ja seisomaan tiukasti valintansa kannalla, mikä saattaisi palauttaa keskipohjalaishengen ja antaa riittävät voimat rakentaa ”vahva, omaleimainen, yhtenäinen ja yrittävä maakunta - Oulun läänin eteläpuolisko”.³⁵⁴ Ainalin mielestä Oulu suuntautuisi Keski-Pohjanmaahan paremmin kuin Vaasa koskaan tulee tekemään, läänin nykyisestä pääkaupungista Turusta puhumattakaan. Suomenruotsalainen doktriini on tähän asti pitänyt tiukasti kiinni Vaasa-kytköksestä. Kokkolaa on riepoteltu vahvasti eri leireihin. Ainali ymmärtää huolen ruotsinkielen aseman säilymisestä ”pohjoisimmassa varsinaisen kaksikielisyiden linnakkeessa”. Hän on kuitenkin vakuuttunut siitä, että oululaiset huolehtisivat odotettua paremmin alueen kaksikielisistä palveluista.³⁵⁵

Alasaarelan etelävisio koostuisi vuorostaan Keski-Pohjanmaasta ja vanhasta Vaasan läänistä. Etelävisi-
on kantava rakenne olisi kaksikielisyys ja vahva yhteistyö ruotsinkielisten alueiden kanssa. Alasaarela
maalaa vision etelään ja länteen suuntautuvasta yhteistyöstä. Kaksikielisyys vahvuutena yhdessä ruot-
sinkielen rannikon kanssa johtaisi Pohjoismaiden ja Euroopan laajoille markkinoille. Rintamasuunta
olisi lounaaseen ja tärkeimpiä yhteistyökumppaneita olisivat Pietarsaaren seutu, Vaasa, Uumaja ja Tur-
ku. Alasaarela muistuttaa historiallisesta perustasta: Ruotsi ja ruotsinkielisyys ovat syvällä kansan juu-
rissa. Itsenäisenä maakuntana Keski-Pohjanmaa olisi merkittävä osa ns. vanhaa Vaasan lääniä. Maa-
kunnan säilyminen olisi tietenkin edellytys etelävision toteutumiseksi. Yhteistyön rakentaminen Etelä-
Pohjanmaan ja Vaasan rannikkoseudun eli Pohjanmaan kanssa merkitsisi verkostoja ja vilkasta yhteis-

³⁵² Lehtinen, ss. 8-9

³⁵³ Alasaarela, s. 5

³⁵⁴ Alasaarela, s. 10

työtä maakuntakeskusten Seinäjoen ja Vaasan kanssa.³⁵⁶ Alasaarela muistuttaa, että Helsingin vinkkeistä näyttäisi suotuisalta, jos Keski-Pohjanmaa liitettäisiin Pohjanmaan maakuntaan. Se sopisi työvoima- ja elinkeinokeskusjakoon, kauppakamarien aluejakoon ja Keran aluekonttorijakoon. Alasaarela rohkenee kysyä, onko Keski-Pohjamaan tarkoitus ajautua sovinnolla Vaasan syliin.³⁵⁷

Alasaarela ennakoi yhteistyön Pietarsaaren kanssa saattavan nousta niin merkittäväksi, että voisi harkita Pietarsaaren seutukunnan siirtämistä Keski-Pohjanmaan maakuntaan. Myös visio Kokkolan-Pietarsaaren kaksoiskaupungista nousisi taas pintaan.³⁵⁸ Tutkimuksen tekijöiden Kokkola-visiossa Kokkola ja Pietarsaari muodostaisivat yhdessä keskisuurten kaupunkien ryhmään sijoittuvan ns. nauha-kaupungin.³⁵⁹ Yli-Kokon mielestä Kokkolan ja Pietarsaaren yhteistyötä tulisi edelleen kehittää niin, että alueiden markkinoimisessa ja palvelujen kehittämisessä voitaisiin hyödyntää yhdistettyjä voimavaroja.³⁶⁰ Naapurikaupunkien Kokkolan ja Pietarsaaren välisestä reilusta 30 kilometrin etäisyydestä huolimatta yhteistyö on näyttänyt olevan vieras käsite. Syyt lienevät historiassa; kielimuuri, ruotsinkielisten keskinäinen vuorovaikutusongelma, kateus, ennakkoluulot ja asenteet istuvat syvällä. Hirvosen mukaan kielen perusteella Kokkolan ja Pietarsaaren seudun ruotsinkieliset hahmottavat kotiseutunsa osaksi ruotsinkielistä Pohjanmaata ja Keski-Pohjanmaa maakuntana ymmärretään ennen kaikkea suomenkielisenä Keski-Pohjanmaana.³⁶¹ Viime aikoina ilmassa on ollut myönteisiä merkkejä. Keskinäistä yhteistyötä on viritelty lehtien palstojen lisäksi myös käytännön tasolla, tärkeimpänä esimerkkinä aluekeskusohjelmayhteistyö. Lopuksi Alasaarela viittaa etelävisiossaan pääministeri Paavo Lipposen tavoitteeseen maakuntien vähentämisestä ehdottamalla, että entisen Vaasan läänin alue jaettaisiin uudelleen kahdeksi maakunnaksi niin, että Kokkola-Pietarsaaren ympärille koottaisiin alueen pohjoisosat ja Vaasa-Seinäjoen alueelle eteläosat. Tällöin olisi mahdollista palata takaisin loogiseen nimistöön: Etelä-Pohjanmaa - Keski-Pohjanmaa - Pohjois-Pohjanmaa.³⁶² Pietarsaaren entisen kaupunginjohtajan Nicke Anderssonin mukaan (Keskipohjanmaa 26.3.01) poliittiset eturistiriidat johtivat entisen Vaasan läänin pirstoutumiseen keinotekoisiksi osiksi. Rajat ovat Pohjanmaalla aina vastassa pyrittäessä yhteistyöhön.

³⁵⁵ Lehtinen, s. 88

³⁵⁶ Alasaarela, s. 11

³⁵⁷ Alasaarela, s. 5

³⁵⁸ Alasaarela, s. 12

³⁵⁹ Yli-Kokko, s. 105

³⁶⁰ Yli-Kokko, s. 107

³⁶¹ Hirvonen, s. 86

Kirkinen muistuttaa alueellisesta kilpailuasetelmasta Kokkola-Ylivieska, kieliongelmaista suomi-ruotsi ja kolmanneksi kahden suuremman keskuksen imusta. Oulun imu pohjoisesta sekä Vaasan ja ehkä Seinäjoen imu etelästä vetävät Kokkolan ja Ylivieskan seutua, Kalajokilaaksoa erilleen. Kirkisen mielestä ei pitäisi mennä kummankaan imuun, mikäli haluaisi luoda kehittyvän alueen Vaasan ja Oulun välille. Jos menee, Kokkolan ja Ylivieskan seutu pysyvät aina reuna-alueina. Keskinäinen, kova kilpailu pitää Kokkolan ja Ylivieskan pysyvästi reuna-alueina. Kirkisen mukaan pitäisi pyrkiä luomaan yhteinen keskus väliin. Keskusta ei pidä luoda Kokkolaan tai Ylivieskaan, vaan se täytyy luoda kaksoiskeskukseksi. Kolmoiskeskuskin Pietarsaarella vahvistettuna olisi Kirkisestä mahdollinen.³⁶³ Metsäntutkimuslaitoksen metsäekonomian professori Matti Palo kirjoitti Keskipohjanmaassa (10.6.2001), että yksi keskeinen Keski-Pohjanmaan kehityksen moottori on dynaaminen maakuntakeskus. Kokkola tai Ylivieska ei yksin sellaiselta aikoinaan näyttänyt, joten Palo esitti vuonna 1965 julkisesti Kokkolan ja Pietarsaaren yhdistämistä ”Kokkosaaren” kaupungiksi. Idea hautautui, mutta yhteinen lentokenttä perustettiin.

Hautamäen mukaan maakunnissa on oltava selvä keskus ja sen vaikutusalue. Mikäli kilpailevia keskuksia on useita, ja ne ovat luonteeltaan erilaisia, se hämärtää maakunnan kokonaiskuvaa. Samoin käy, jos vaikutusalue on epämääräinen.³⁶⁴ Keski-Pohjanmaan liitto on aikaisemmin harjoittanut kahden navan malli -nimistä politiikkaa, joka perustui kahteen keskukseen eli Kokkolaan ja Ylivieskaan. Kun Ylivieska erosi Keski-Pohjanmaan liiton osajäsenyydestä ja keskipohjalaisesta yhteistyöstä, Keski-Pohjanmaan liitto on joutunut keskittymään/saanut keskittyä Kokkola-johtoiseen yksinapaisen maakunnan rakentamiseen. Latva-Raskun mielestä tuolloisen Vaasan läänin aluerakenne on ehkä koko maan ongelmallisimman. Keski-Pohjanmaalla on kolme maakuntaa ja kaksi kieltä, ja sen tulisi muodostaa yhtenäinen alue. Siksi lääniin ei ole syntynyt sellaista keskusta, jonka kehittämistä kaikki olisivat valmiit tukemaan. Kun vielä Keski-Pohjanmaan sisälläkin on selvästi eri näkemykset maakunnan keskuksista, tilanne on aluerakenteen osalta hankala. Lääkkeeksi on tarjottu yhteistyötä ja työnjakoa.³⁶⁵ Tuomen mukaan Keski-Pohjanmaalla maakunnallisuus ja sen problematisointi on erittäin keskeinen aihe alueen sisäisessä keskustelussa. Lääninrajakeskustelu tuntuu ikuiselta ja nostattaa aina kiihkeitä tunteita. Kaksikielisyyden ilot ja surut niinkään kantavat vuodesta toiseen, vuosikymmenestä toiseen. Tuo-

³⁶² Alasaarela, s. 12

³⁶³ Peltola ja Vuorio, s. 76

³⁶⁴ Neste, s. 68

³⁶⁵ Peltola ja Vuorio, s. 50

men mielestä tämäntyyppinen keskustelu osoittaa eräänlaista saarekkeenomaista tietoisuutta; olemassaoloa, identiteettiä ja omaleimaisuutta on luotu väistymässä oleviin viitekehyksiin.³⁶⁶

Seikkulan ja Ahmaksen mielestä yhteiskuntakehityksen nykysuuntauksena näyttää globaalistikin olevan rakentua vahvojen keskusten varaan. Ne alueet, joilta vahva keskus puuttuu, ovat väliinputoajia. Kokkola ja Keski-Pohjanmaa ovat sillä kartalla pieni piste, jonka näkyäkseen tulee nousta esiin itse, omin voimin ja oivalluksin. Kirjoittajien mielestä Kokkolalla ja maakunnalla tulisi olla rakentava vuorovaikutussuhde, jossa kumpikin tarvitsee toistaan. Yhteinen hyvä lähtee sitoutumisesta yhteistyöhön. Kokkolan on kasvettava itsensä ja maakunnan silmissä vahvaksi, uskottavaksi ja dynaamiseksi maakuntakeskukseksi. Seikkulan ja Ahmaksen mukaan kaikki riippuu viime kädessä kaupungin päättäjien ja valmistelijoiden tahdosta.³⁶⁷ Kokkolan asema maakuntakeskuksena on horjunut viime vuosina, kun pienemmät kaupungit ovat kehittyneet ja ottaneet jalansijaa maaseudulla. Kokkolalta on ”otettu pois” valtion hallintoa, keskusliikkeitä, osa sairaanhoitopiiristä ja sotilaspiiri, mikä on vaikuttanut kielteisesti kaupungin imagoon. Yli-Kokko väittää Kokkolan menettäneen arvovaltaansa; se ei voi olla vaikuttamatta myös kaupungin sisäiseen ilmapiiriin. Se, ettei maakunta arvosta ja tue Kokkolaa, johtuu kokkolalaisista itsestään. Kokkolalaisten mielestä maakunta on heitä varten, kun taas esimerkiksi Seinäjoki korostaa sen olevan maakuntaa varten. Yli-Kokon mielestä pienet kunnat tulisi saada puhaltamaan yhteen hiileen ja tukemaan Kokkolaa, jolloin Kokkola vastapainoksi tarjoaisi niille palveluja.³⁶⁸ Yli-Kokon mielestä Kokkolan mahdollisuudet moninkertaistuisivat, jos se pystyisi hyvän yhteistyön kautta saamaan ympäröivän maakunnan tuen puolelleen. Kokkolaiset pitivät uhkatekijänä yhteistyökäytön puutetta, mikä näkyy sekä kaupungin sisäisessä toiminnassa että yhteistyössä lähikuntien kanssa.³⁶⁹

Virrankosken mukaan toteutuessaan suurläänit ja elinkeinokeskukset lisäisivät entisestään maakunnan hajanaisuutta. Hänen mielestään Keski-Pohjanmaan yhtenäisyyden täytyisi perustua ennen kaikkea vapaaseen kansalaistoimintaan ja kultuurityöhön. Keskipohjalaiset itse ovat olleet joskus hieman eripuraisia nuorempien keskusten kapinoidessa Kokkolan johtoasemaa vastaan. Asia on monisyinen ja edellyttää sovitteluja. Virrankoski muistuttaa eripuraisuuden vaaroista viittaamalla roomalaisen historioitsijan Gaius Sallustiuksen lauseeseen: ”Concordia res parvae crescunt, discordia magna dilabun-

³⁶⁶ Peltola ja Vuorio, s. 36

³⁶⁷ Lehtinen, ss. 9-11 ja 13-14

³⁶⁸ Yli-Kokko, s. 63

tur” eli ”Yksimielisyyys nostaa pienet, eripuraisuus murtaa suuretkin.” Olipa Keski-Pohjanmaan hallinnollinen tulevaisuus mikä tahansa, Virrankoski muistuttaa Keski-Pohjanmaalla asuvalla heimolla olevan perintönä tiettyä mielen tasapainoa, vielä nykyäänkin huomattavan luja yhteiskuntamoraali ja suuri innostus luovaan henkiseen työhön. Virrankosken mukaan Keski-Pohjanmaan yhteistunto perustuu suureksi osaksi vireään henkiseen kulttuuriin. Siksi maakunnalla on tulevaisuudessakin yhteistyökykyä, vaikka ulkoiset puitteet eivät olisikaan ihanteelliset.³⁷⁰

Perti Kettunen hahmottelee Niemelän kirjassa kolme maakuntien tulevaisuutta kuvaavaa visiota eli periferisen, kilpailussa mukana rimpuilevan ja uudistuvan maakunnan. Kilpailussa mukana rimpuileva-visio kuvaa tilannetta, jossa Keski-Pohjanmaa ei ihan tipu maakuntien kilpajuoksusta, mutta sen asemat huononevat koko ajan. Maakunnassa ei ole saavutettu yhteistä näkemystä, eikä ole asetettu kehittämiselle tavoitteita tai päämääriä. Vanhoilla eväillä rimpuilevat toimijat reagoivat tilannetta huonontaviin prosesseihin kuten esimerkiksi piirihallintoviranomaisten lakkauttamiseen. Maakunnassa on keskitytty puolustamaan saavutettuja etuja. Pentti Roiko-Jokela totesi aikoinaan Keski-Pohjanmaan kehityspäivillä, että ”tilanteet hallitsevat meitä, emmekä me tilanteita. Emme myöskään pyri ratkaisemaan primääriongelmien aiheuttajia, vaan tyydymme tarkastelemaan usein vain seurausilmiöitä”.³⁷¹ Kolmannessa visiossa eli harmonisestisesti uusiutuvassa maakunnassa lähtökohta on keskipohjalaisessakin yhteisössä näkyvä kehityssuunta, joka johtaa entistä moniarvoisempaan yhteiskuntaan. Visio kuvaa tilannetta, jossa Keski-Pohjanmaa pysyy mukana maakuntien kilpailussa itse määrittelemillään tavoilla ja ehdoilla. Maakunnan uudistamisessa keskeisellä sijalla on saavuttaa tasapainoinen kehitys. Maakuntahallinnossa on tapahtunut asennemuutos, hallinnolliset rajat eivät enää estä yhteistyötä. Alue- ja sektorirajojen yli voidaan toimia joustavasti. Kehittämisen kohteena on maakunnallinen yhteistyö. Painopistealueen tavoitteena on luoda yhteistyö- sekä ristiriidat hyväksyvän ja niihin myönteisiä ratkaisuja etsivä keskustelukulttuuri.³⁷² Myös Niemelän mukaan maakunnan kehittämisen edellytyksenä on irtaantua hallinnon rakenteista ja luoda sellainen keskustelukulttuuri, joka voisi löytää maakunnallisen kokonaisnäemyksen.³⁷³ Hirvonen viittaa Keski-Pohjanmaan maakunnallisen yhteistoiminnan tarkasteluun toteamalla, että ainakaan Keski-Pohjanmaalla ei ole sellaista erityisen voimakasta yhteistä in-

³⁶⁹ Yli-Kokko, ss. 77 ja 79

³⁷⁰ Virrankoski 1997, ss. 436-437

³⁷¹ Hukari, Kivistö ja Roiko-Jokela, s. 4

³⁷² Niemelä, ss. 24, 27, 29, 32 ja 34

³⁷³ Niemelä, s. 21

tressiä, mikä ylittäisi kaikki alueella olevat ristiriidat ja synnyttäisi voimakkaan maakunnallisen me-
hengen. Useimmissa tapauksessa eri intressiryhmät ajavat mieluummin omia etujaan kuin ajattelevat
maakunnan parasta. Nykymaakunnat ovatkin entistä selkeämmin yhteiskunnan toiminnallisen erilais-
tumisen tuloksena syntyneitä alueita, talousmaakuntia, kuin ideaalisen yhteisöllisyyden luonnehtimia
aluekokonaisuuksia.³⁷⁴

Pohjanmaan neuvottelukunnan näkemyksen mukaan Pohjanmaan alueesta tulisi rakentaa syvenevän
yhteistyön alue, jossa keskeisinä toimijoina ovat itsenäiset maakunnat ja niiden keskuskaupungit. Poh-
janmaa-yhteistyön seitsemästä peruspilarista ensimmäinen sisältää seuraavan periaatteen: yhteistyöky-
kyinen ja toimelias Pohjanmaa panostaa uusiin ja olemassaoleviin yhteistyöjärjestelmiin. Pohjanmaan
neuvottelukunta näkee Keski-Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksen tärkeänä alueen kehittä-
mistä edistävänä osapuolena. Tällä hetkellä Keski-Pohjanmaalla toimii työvoima- ja elinkeinokeskuk-
sen sivutoimisto. Pitkällä tähtäimellä liittojen tavoitteena on saada Keski-Pohjanmaahan itsenäinen ja
alueen ehdoilla toimiva työvoima- ja elinkeinokeskus.³⁷⁵ Myös Keski-Pohjanmaan maakuntastrategia
vv. 2001-2004 lausuu julki saman tavoitteen eli saada Keski-Pohjanmaalle oma, itsenäinen työvoima-
ja elinkeinokeskus.³⁷⁶ Mikäli tavoite edellyttäisi lääninjaon tarkistamista, siihen tulisi strategian mukaan
löytää valmiudet. Kalajokilaakson, Oulun eteläisen alueen ja/tai Pietarsaaren alueen mahdollinen mu-
kaantulo Keski-Pohjanmaan liiton toimintaan vahvistaisi omaa aluehallintoa.³⁷⁷

Päätäntö

Päätännön alkuun olen koonnut yhteen läpikäymästäni materiaalista löytyneet erilaiset Keski-
Pohjanmaa -identiteettimäärittelyt. Alue-loppuisia ovat lieve-, katve-, reuna-, ääri-, väli-, raja-, sivu-
toimi-, vedenjakaja-, vaihettumis-/vaihettuma-, työvoimareservi-, talous- ja sisäisten ristiriitojen alue.
Lisäksi tässä yhteydessä voi mainita periferian, syrjäseudun ja peräkylän. Tutkimusaineistosta löytyvät
myös häviäjä, menettäjä, raajarikko ja kerjäläinen. Maa-loppuisia ovat raja- ja takamaa sekä pussi-
loppuisia heitto- ja kerjuupussi. Maakuntaloppuisia ovat tynkä-, maito-, kulttuuri-, mahti-, uus-, tasa-
arvo-, talous- sekä Suomen pienin ja kaksijakoisuuksien maakunta. Sen lisäksi esiintyvät myös määrit-

³⁷⁴ Hirvonen, s. 80

³⁷⁵ Pohjanmaa-neuvottelukunta, ss. 10 ja 17

³⁷⁶ Keski-Pohjanmaan liitto, s. 23

telyt tuntematon, halkaistu, maantieteellinen käsite, seutukunta, sivutoimipaikkatalous, väliinputoaja sekä eripurainen, juupas, eipäs, jos, muttako -Keski-Pohjanmaa. Olen listannut vielä erikseen adjektiiviset Keski-Pohjanmaa -määrittelyt eli jakautunut, hajaantunut/hajanainen, heterogeeninen, rikkirevitty, piskuinen, vähäväkinen, perinteinen, historiallinen, kaksikielinen, toiminnallinen, maantieteellinen, hallinnollinen, virallinen, luonnollinen ja tasa-arvoinen. Keski-Pohjanmaan maakunnan identiteetti representoituu ongelmalliseksi, jopa kielteiseksi. Määrittelyt ovat omiaan ehdottamaan maakunnalle sivulaisen, laitaisen perukan ja varjoalueen tapaista periferistä identiteettiä. Maakunnalle rakentuu toisarvoisen identiteetti ja se asemoituu väliinputoajaksi. Tietyt materiaaliin sisäänkirjautuvat identiteettimäärittelyt identifioivat maakunnan positiiviseksi ja omaleimaiseksi alueeksi. Identiteetti hahmottaa aluetta omaksi erityiseksi kokonaisuudeksi. Keski-Pohjanmaalle pienenä maakuntana yhteisen, myönteisen identiteetin merkitys on ensiarvoisen tärkeää. Identiteettimäärittelyt vahvistavat osaltaan todeksi yhtä maakunnan vaikeimmista ongelmista eli ulkopuolisten (mieli)kuvaa Keski-Pohjanmaasta. Imago on vaikuttavaa todellisuutta, joten kielteisen kuvan muuttaminen myönteiseksi olisi tärkeää myös maakunnan identiteetin kannalta; Keski-Pohjanmaan imago kytkeytyy oleellisesti sen identiteettiin. Anssi Paasi on todennut aikaisemmin (1.3), että alueen identiteetti on se kuva alueesta, joka tekee siitä tuotteen.

Nyky-Keski-Pohjanmaan tila asemoituu hajanaiseksi. Alueellinen yhtenäisyys ja identiteetti eivät ole maakunnassa kovin kiinteitä, pikemminkin jakaantuneita; yksi suurimmista esteistä ovat edelleen vaikiintumattomat rajat, jotka estävät yhteistyötä. Keski-Pohjanmaan asema ihmisten aluetietoisuudessa on epäselvä. Maakunta ei ole myöskään territoriaalisesti selkeä aluekokonaisuus. Hallinnollinen hajanaisuus muodostaa ongelmallisen perustan, sillä oma aluehallinto puuttuu. Siksi Keski-Pohjanmaan keskeinen hallinnollinen tavoite on palauttaa menetetty valtion aluehallinto ja saada oma, itsenäinen työvoima- ja elinkeinokeskus. Keski-Pohjanmaalla vallitsee saarekkeenomainen tietoisuus, kuten Ossi Tuomi on aikaisemmin työni yhteydessä sanonut. Maakunnassa on usein tavoiteltu itsekkäästi omaa etua ja puolustettu oman klikin etuoikeuksia. Alueen sisäiset ristiriidat muodostavat primääriongelman. Ilman sisäistä yhtenäisyyttä Keski-Pohjanmaa ei voi toimia uskottavasti ulospäin. Maakunta on menettänyt identiteettiään, viimeksi suurlääni- ja elinkeinokeskusuudistuksen yhteydessä. Oman elinkeinokeskuksen lisäksi myös Keski-Pohjanmaan lääni olisi voinut sitä aikoinaan vahvistaa. Alueen sisäiset

³⁷⁷ Keski-Pohjanmaan liitto, s. 23

ristiriidat ovat olleet yhtenä syynä myös siihen, että merkittävin hallinnollinen raja-alue, lääni, on jäänyt puuttumaan. Ulkopuoliset toimijat, valtakunnalliset päättäjät ovat käyttäneet hyväkseen eri tavoin maakunnan päättämättömyyttä, epäyhtenäisyyttä ja eripuraa; se on antanut niiden toiminnalle tietynlaisen legitiimin oikeutuksen ja perustelun. Kaksijakoisuuksien ja vastakkainasettelujen hallinnollinen Keski-Pohjanmaa on joutunut viime vuosina käymään jatkuvaa puolustus-, torjunta- ja olemassaolokamppailua. Aluehallinto 2000 -uudistuksen mukana Keski-Pohjanmaa menetti oman metsä- ja ympäristökeskuksensa. Keski-Pohjanmaa on joutunut myös ilman omaa syytään sanelupolitiikan kohteeksi. Itsenäisen päätösvalta ja itsenäisyys on ollut koetuksella ja osin menetettykin, mikä on osaltaan heikentänyt maakunnallista itsetuntoa ja identiteettiä. Kunnallisneuvos Antti Hietaniemi muistuttaa Keskipohjanmaassa (9.2.2002), että ”peruslähtökohta yhteistyökyvyille on terve maakunnallinen itsetunto, jonka avulla on mahdollista päästä tasavertaiseen yhteistyöhön kumppaneiden kanssa”.

Yhteistyöstä puhumisesta ja sen tavoittelemisesta näyttää Keski-Pohjanmaalla tulleen jo itseisarvo. Minkälaisista roolia maakunnallisessa päätöksenteossa mahtavat näyttellä sisäiset henkilösuhteet. Epäluulo näyttää kyteneen pitkään. Keski-Pohjanmaalla on peräänkuulutettu luottamuksen ilmapiiriä maakuntakeskuksen ja maakunnan välille. Tärkeintä on alueella tapahtuva toiminta. Poliitiikan tulisi oman edun tavoittelun sijasta olla kollektiivista toimintaa, verkostoitumista. Maakunta näyttäisi tarvitsevan kalliokoskelaisuutta eli sovinnollista yhteistyötä. Pluralismi voisi olla yksi ratkaisun avain. Poliitiikan pitäisi olla yhteisen tahdon asia; esimerkiksi kuntapohjaisten organisaatioiden yhteistyötä olisi tiivistettävä ja monipuolistettava. Väkisin ei yhteistyötä ole syytä luoda, ellei ole mitään yhteisiä intressejä. Pienen maakunnan selviytymisstrategiaan kuuluu yhteistyö kaikkiin suuntiin. Maakuntastrategia tavoittelee vakiintuneiksi yhteistyösuunniksi pohjoista, itää, etelää ja länttä. On esitetty, että keskipohjalaiselta yhteistyöltä puuttuu perinne. Kansalaistoimintaa Keski-Pohjanmaalla harjoittavat satakunta järjestöä, yhteisöä, seuraa ja klubia, joista monien juuret ulottuvat pitkälle historiaan, ovat osoitus päinvastaisesta. Kansalaisyhteistyö ylittää hallinnolliset rajat ja on politiikasta riippumatonta. Kansalaisyhteisöt tukevat ja vahvistavat toiminnallaan keskipohjalaista identiteettiä. Keskipohjalaiset ovat onnistuneet puhaltamaan esimerkiksi yhteiseen urheiluhiileen. Pelin politiikka, jossa politiikan teko on alistettu pelille, näyttää Keski-Pohjanmaalla muodostuneen kamppailuksi vallasta, pois samasta veneestä -ajattelusta. Ratkaisut representoivat tuolloin poliittisena pelinä, jolla ei ole välttämättä mitään tekemistä rationaalisen ja harkintaan perustuvan päätöksenteon kanssa. Tällainen toiminta on osaltaan murentanut maakuntaidentiteettiä ja -kuvaa.

Paasi, Kirkinen ja Määttälä kytkevät Virrankosken tavoin Keski-Pohjanmaan ideaa, identiteettiä ja tulevaisuutta kulttuuriseen kontekstiin. Keskipohjalaisten identiteetin juuret ovat kulttuurissa ja niissä kulttuurisissa rakenteissa, joissa he elävät. Kulttuuri luo perustan myös keskipohjalaiselle itsetunnolle ja identiteetille. Maakuntaneuvos Viljo S. Määttälä ehdotti Keskipohjanmaassa (15.4.2002) oman taidetoimikunnan perustamista Keski-Pohjanmaalle. Risto Yrjönen muuttaisi maakunnallisen toiminnan painopistettä sellaisille aloille, joilla hallinnollisilla rajoilla ei olisi niin suurta merkitystä. Yksi vaihtoehto olisi tehdä Keski-Pohjanmaasta entistä selvemmin kulttuurimaakunta. Keski-Pohjanmaalta puuttuu selkeä profiili, josta seutu olisi tunnettu; näin lausui julki viimeksi Suomen kuntaliiton toimitusjohtaja Risto Parjanne. Keski-Pohjanmaa on tullut tunnetuksi kulttuurimaakuntana ennen kaikkea Kaustisen kansanmusiikkijuhlien ja Keski-Pohjanmaan kamariorkesterin ansiosta. Virrankoski pitää keskipohjalaista musiikin harrastusta tavaramerkkinä. Kestävän maakuntakuvan luominen lähtee vallitsevasta tilasta. Yhtenäinen ja myönteinen imago voi rakentua vain tavoitteellisella, uskottavalla ja pitkäjänteisellä työllä. Keski-Pohjanmaan on toiminnallaan ansaittava imagonsa. Vetovoimainen imago houkuttelee niin ihmisiä kuin yrityksiä alueelle. Keski-Pohjanmaan liitto organisoii viime vuonna lehtimainoskampanjan, joka esitteli eri alojen keskipohjalaisia osajia ja taitajia. Ensimmäisenä Keskipohjanmaassa esiteltiin Keski-Pohjanmaan kamariorkesteri, jota seurasivat keskipohjalaiset huippu-urheilijat ja yritysmaailman osajat. Toinen Keski-Pohjanmaan liiton kehittelemä idea oli perustaa Keski-Pohjanmaan lähettiläs -niminen toimija, jonka tehtäväksi tuli edustaa maakuntaa omien toimien kautta, edistää ja tehdä tunnetuksi keskipohjalaista osaamista, kehitystä ja kulttuuria. Viime vuonna ensimmäiseksi Keski-Pohjanmaan lähettilääksi valittiin Toholammilla syntynyt kuvanveistäjä Pekka Jylhä Espoosta, jonka tunnetuin teos on presidentti Urho Kekkosen muistomerkki Lähde. Toiseksi Keski-Pohjanmaan lähettilääksi valittiin vastikään helsinkiläis-halsualainen valtiotieteiden maisteri Matti Kalliokoski, joka työskentelee tällä hetkellä tutkijana Teknillisessä korkeakoulussa. Keski-Pohjanmaan liiton organisoimat erilaiset imagokampanjat ovat yksi keino yrittää kiillottaa tahriintunutta, ryvetyntynyttä maakuntakuvaa ja siten saada Keski-Pohjanmaa pois periferisestä positioistaan. Parantamalla imagoaan maakunta vahvistaa samalla identiteettiään.

Tähän saakka olen esittänyt 12 erilaista Keski-Pohjanmaahan liittyvää karttaa. Prosessin kuluessa on käynyt ilmeiseksi, että Keski-Pohjanmaalla rajojen määrittely sinällään on erityisen tärkeää. Rajat ovat tapa ymmärtää poliittista tilaa. Maailma jakaantuu minään ja muihin. Asioiden arvo vähenee sitä mu-

kaa, mitä kauempana itsestä on. Relevantti alue on keskellä; muodostuu keskusta-periferia -asetelma; vain Keski-Pohjanmaa on rajattu, muut ovat periferiaa. Kartoilla tehdään siis politiikkaa. Keskipohjanmaan ja Österbottningenin sääkartat³⁷⁸ ovat päivittäin (Österbottningen ilmestyy kuusi kertaa viikossa) ihmisten näkemä Keski-Pohjanmaan/Österbottenin kuva ja siksi kaikkein tärkein. Maakunta- ja aluelehti identifioivat eri aluetta lukijoiden omaksi alueeksi. Keskipohjanmaassa sääalue muodostuu pääosin historiallisesta Keski-Pohjanmaan alueesta. Kartta ylittää läänin- ja maakuntarajan. Kalajoki, Haapajarvi ja Ylivieska kuuluvat Oulun lääniin ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan. (Kaksi ensin mainittua ovat Keski-Pohjanmaan liiton osajäseniä). Kokkola ja Veteli kuuluvat vuorostaan Länsi-Suomen lääniin ja Keski-Pohjanmaan maakuntaan. Pietarsaari kuuluu myös Länsi-Suomen lääniin, mutta Vaasan rannikkoseutuun, Pohjanmaan maakuntaan. Österbotten identifioi alueekseen nimensä mukaisesti Pohjanmaan ja Pohjanlahden ruotsinkielisen rannikkoseudun. Kartta ylittää vain maakuntarajan, sillä Kokkola lukuun ottamatta muut kuusi kaupunkia Pietarsaaresta Kristiinankaupunkiin kuuluvat Pohjanmaan maakuntaan.

Olipa maakunnan tulevaisuus mikä tahansa, rajojen Keski-Pohjanmaa, Suomen pienin maakunta sekä väkimäärältään että pinta-alaltaan (tietysti Ahvenanmaata lukuun ottamatta), jatkaa kamppailuaan olemassaolonsa puolesta eri rintamilla eri tavoin turvatakseen säilymisensä, saavuttaakseen vakiintuneen, tunnustetun ja itsenäisen aseman, löytääkseen luottamukseen perustuvan yhtenäisyyden maakuntakeskuksen ja maakunnan välillä sekä tasa-arvoisuuteen pohjautuvan yhteistyösuunnan, säilyttääkseen legitiimin identiteettiinsä ja vahvistaakseen virallista hallinnollista maakunta-statustaan. Aluekeskusstatuksen saaminen on yksi lähitulevaisuuden tärkeimmistä tavoitteista. Keski-Pohjanmaa jatkaa profiilinsa etsimistä. Maakunta tarvitsee omaperäistä, persoonallista ja ennakkoluulotonta muista erottuvaa toimintaa turvatakseen tulevaisuuttaan itsenäisenä ja imagoltaan vetovoimaisena alueena. Tavoitteena tulee olla selkeä ja vahva paikallisista identiteeteistä muodostuva keskipohjalainen identiteetti, joka nojautuu itsenäiseen päätäntävaltaan, eheytyneeseen keskipohjalaishenkiseen yhtenäisyyteen ja yhteenkuuluvuuteen sekä yhteiseen maakunnalliseen intressiin perustuvaan keskustelukulttuuriin ja maakunnalliseen kokonaisnäkemykseen. Alueen vuosisatojen historiallisten juurien kulttuuriperintö velvoittaa löytämään sellaisen vision ja strategian, joka auttaa maakuntaa nousemaan omaleimaiseksi, elinvoi-

³⁷⁸ Liite 14

maiseksi, viihtyisäksi ja kilpailukykyiseksi alueeksi. Viime kädessä mahdollisuudet ja vastuu ovat Keski-Pohjanmaan ja keskipohjalaisten omissa käsissä.

Lopuksi tutkailen vielä lyhyesti Keski-Pohjanmaan nykytilaa ja tulevaisuutta. Historia ei näytä opettaneen mitään, vaan se toistaa maakunnassa itseään; historia *magistra vitae*. Epäyhtenäisyys on ollut maakunnan suurimpia heikkouksia. Kädenvääntö hallinnollisen Keski-Pohjanmaan alueellisesta suuntautumisesta on jatkunut myös viime kuukausien aikana. Kysymys kuuluu, kumpaan suuralueeseen Keski-Pohjanmaan tulisi jatkossa kuulua. Vaihtoehtoina ovat Pohjois-Suomen ja Länsi-Suomen tilastollinen suuralue. Keski-Pohjanmaa on tähän asti kuulunut Nuts 2 -luokituksessa ns. Väli-Suomen alueeseen yhdessä Keski-Suomen, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntien kanssa. Koska Väli-Suomen suuralue lopetetaan, Keski-Pohjanmaan on suuntauduttava uudelleen. Maakuntien vapaaehtoisessa suuralueyhteistyössä Keski-Pohjanmaan liitto kuuluu Pohjois-Suomen neuvottelukuntaan. Kokkola olisi ensin halunnut Keski-Pohjanmaan liiton vaihtavan Nuts-tilastoaluettaan Länsi-Suomeen, mutta se yritys epäonnistui. Sitten Kokkola on halunnut hakea myös Länsi-Suomen allianssin jäseneksi. Kokkola Keski-Pohjanmaan liiton suurimpana jäsenkuntana on painottanut tiivistä yhteistyötä etelään, kun taas maaseutukunnat ovat asettaneet etusijalle yhteistyön pohjoiseen. Julkisuuteen tulneiden tietojen perusteella Länsi-Suomen allianssi ei ole kuitenkaan halunnut Keski-Pohjanmaan liittoa jäsenekseen. Syyksi on kerrottu se, että Keski-Pohjanmaan liitolta puuttuu aito halu liittyä jäseneksi. Keskipohjanmaan (30.4.2002) mukaan Keski-Pohjanmaan maakuntavaltuusto on päättänyt kokouksessaan hakea Länsi-Suomen allianssin jäsenyyttä ja jatkaa yhteistyötä Pohjois-Suomen neuvottelukunnan kanssa. Kokkola esitti Keski-Pohjanmaan sijoittamista Länsi-Suomen uuteen tilastolliseen suuralueeseen, mutta ehdotus kaatui. Viimeisimmän tiedon mukaan (Keski-Pohjanmaa 14.5.2002) Keski-Pohjanmaan liitto uudistaa hakemuksensa Länsi-Suomen allianssin jäsenyydestä. Vääntö yhteistyösuunnasta jatkuu edelleen. Keskinäinen eripura, vastakkainasettelu on kariuttanut hankkeita aikaisemminkin. Asetelma Kokkola vastaan muut Keski-Pohjanmaan jäsenliitot vallitsi myös silloin, kun päätettiin, haetaanko elinkeinokeskuksen sivutoimipisteen palvelut Vaasasta vai Oulusta.

Keskipohjanmaan kanta vallitsevaan tilanteeseen ei jätä tulkinnalle mitään sijaa. Ensiksi voimat täytyisi keskittää maakunnan kehittämisen kannalta olennaisempien asioiden hoitoon kuin liittojen yhteistyökuvioihin ja ikivanhaan raja-ajatteluun. Toiseksi maakuntalehti toteaa perustellusti, että jos yhteistyö ei toimi maakuntakeskuksen ja maakunnan välillä, kuinka se mahdollistaisi laajemman yhteistyön. Lehti

peräänkuuluttaa luottamusta lisääviä toimia. Lehden mielestä rajoja olisi viisaampi alentaa kuin korottaa ja ne olisi nähtävä mahdollisuuksina. Rajojen ei myöskään tarvitsisi olla yhteistyön este, jos ei niiden haluttaisi sellaisia olevan. Tutkija Matti Kalliokoski toteaa Keskipohjanmaan haastattelussa (26.1.2002), että maakunnan eteenpäin vieminen ei ole rajojen piirtämistä tai luokittelua, vaan toimintaa. Hänen mukaansa keskipohjalaiset miettivät liikaa rajoja eli missä joukossa seisoa ja millä rajoilla. Keskipohjanmaan päätoimittaja ennustaa Keski-Pohjanmaan säilyvän myös tulevaisuudessa rajojen maakuntana, niin hallinnollisten, taloudellisten, kulttuuristen, kielellisten kuin muidenkin. Oulussa ilmestynvän Kalevan mukaan Oulun läänin siirtoajatus on noussut jälleen esille. Keskipohjanmaa (23.2.2002) kuitenkin muistuttaa saman esteen olevan aina edessä. Vaikka maalaiskunnat siirtyisivät pohjoisempaan Oulun lääniin, Keski-Pohjanmaa ei eheydy niin kauan kuin maakuntakeskus Kokkola jää rajan toiselle puolelle. Alasaarelan mukaan (Keskipohjanmaa, 2.3.2002) Keski-Pohjanmaan ja etenkin Kokkolan kannalta Oulun suunta on tuntunut kiusalliselta, koska Kalajokilaakso on ominut itselleen Oulun Eteläisen nimen ja aseman.³⁷⁹ Hän ei kuitenkaan näe sitä esteenä Kokkolan ja Kaustisen seutukuntien verkostumissuunnitelmiin. Alasaarela visioi kirjoituksessaan Keski-Pohjanmaan liittymisen Oulun lääniin ja siten Pohjois-Suomen täysimittaiseksi jäseneksi.³⁸⁰

Aluepolitiikan painopiste on siirtymässä nykyisiin ja potentiaalsiin kasvukeskuksiin. Oulun, Tampereen ja Jyväskylän väliselle alueelle nousee vähintään yksi uusi kasvukeskus. Tulevaisuuden Suomi rakentuu sekä kasvu- että aluekeskusten varaan. Aluekeskusohjelmassa mukana olevia keskuksia tai keskusverkostoja on kolmiossa seitsemän. Keski-Pohjanmaan liitto uskoo Kokkolan voivan liittolaisineen kilpailla uskottavasti siitä paikasta. Kokkolan seudun aluekeskusohjelman yhteistyösuunta on Pietarsaaren seutu.³⁸¹ Yksi uusi näkökulma tulevaisuuteen on Perämerenkaaren alue. Venäjältä Barentsin alueelta on valmistumassa rautatieyhteys mm. Kokkolaan. Keski-Pohjanmaallakin ongelma on väestön väheneminen ja erityisesti pitkälle koulutettujen nuorten jääminen muualle. Keski-Pohjanmaalla on ollut suhteellisesti vähemmän korkeasti koulutettua henkilöstöä vaativia työpaikkoja kuin Suomessa keskimäärin. Toisaalta maakunnan hedelmällisyysluvut ja alle kouluikäisten osuus väestöstä kuuluvat maan korkeimpiin; Keski-Pohjanmaan erityinen vahvuus on ollut terve ikärakenne. Keski-

³⁷⁹ Vielä vuonna 1993 Kokkolalla ja Kalajokilaaksolla oli vakava yritys perustaa ns. kaksoismaakunta.

³⁸⁰ Lääninraja pysynee paikoillaan myös tulevaisuudessa. Yhdeksi ratkaisumahdollisuudeksi on esitetty rajata maakunta lääninrajan mukaisesti.

³⁸¹ Pietarsaari, Larsmo ja Kruunupyö on juuri liitetty samaan pelastusalueeseen Kokkolan ja muun Keski-Pohjanmaan maakunnan kanssa.

Pohjanmaalta löytyy yksi maan merkittävimmistä korkean teknologian yrityskeskittymiä ja kemian osaamiskeskus Futurum, jota vahvistaa Kokkolaan sijoitettu VTT:n kemian laboratorio, laserpintakäsittelyosaaminen ja kemian In Che-polis. Maakunnassa on myös venealan osaamista; Vaasan ja Lohtajan välisellä alueella tehdään yli puolet Suomen veneistä. Kokkolaan on suunniteltu koko Keski-Pohjanmaan koulutuksellisia tarpeita palvelevaa korkeakoulukampusta. Korkeakouluyhteistyö rakentuu Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun ja Chydenius-instituutin yhteistyöverkostoihin.³⁸² Tulevaisuuden yhtenä tavoitteena on tehdä Keski-Pohjanmaasta varteenotettava osaamiskeskittymä, jonne muuttaa korkeasti koulutettua työvoimaa. Keskipohjalaisten kuntien on pystyttävä kouluttamaan maakuntaan ammattitaitoista työvoimaa ja luomaan työllisyyttä myös muille toimialoille. Keski-Pohjanmaalla on aina arvostettu konkreettisia tekoja ja tuloksia, joiden soisi tulevaisuudessa puhuvan enemmän puolestaan.

³⁸² Liite 15

Lähteet

1. Sanomalehtimateriaali Keskipohjanmaan numerot ajalta 1.12.1996-28.2.1997
Österbottningenin numerot ajalta 1.12.1996-28.2.1997
2. Artikkelit
- HUJANEN, Jaana Maakunta, lääni, maakuntalääni, Väli-Suomi. Poliitikka 39:1, ss. 48-59, 1997.
- PEKONEN, Kyösti Symbolinen politiikassa. Poliitikka 3-4, ss. 175-182, 1991.
3. Kirjallisuus
- AHO, Esko Pääministeri. Otava, Keuruu 1998.
- ALASAARELA, Esko Keski-Pohjanmaan tulevaisuuden visiot. Chydenius-instituutti, Kokkola 1998.
- ASPFORS, Raimo Viljami Kalliokoski 1894-1978. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Vammala 1997.
- ECO, Umberto Oppineisuuden osoittaminen eli miten tutkielma tehdään. Vastapaino, Hämeenlinna 1989.
- HIETALAHTI, Antti Keski-Pohjanmaa - maidon maakunta. Keski-Pohjanmaan Kirjapaino, Kokkola 1983.
- HIRVONEN, Suvi Maakunnan institutionalisoituminen. Chydenius-instituutti, Kokkola 1989.
- HUJANEN, Jaana Journalismin maakunnallisuus (väitöskirja). Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2000.
- HUKARI, Juhani, KIVESTÖ, Mikko ja ROIKO-JOKELA, Pentti (toim.). Keski-Pohjanmaa kehittäneeksi alueeksi, Keski-Pohjanmaan kehityspäivät Kokkolassa 19.-20.10.1964. Keskipohjalaisen Ylioppilaskerhon Kehitystoimikunta, Kokkola 1964.
- ISOHANNI, Eino, KYRÖLÄ Vilho ja MÄÄTTÄLÄ, Viljo S. (toim.), Keski-Pohjanmaa. Keski-Pohjanmaan Maakuntaliitto, Kokkola 1965.
- JANSSON, Jan-Magnus Poliitiikan teoria. Tammi, Juva 1993.

- KAIPAINEN, Jouni ja NIEMELÄ, Anne. Valtion aluehallinto Keski-Pohjanmaalla, työryhmän väliraportti. Chydenius-instituutti, Kokkola 1993.
- KAIPAINEN, Jouni ja RAISKI, Seppo ja ROSENQVIST, Olli. Keski-Pohjanmaan elinkeinokuva. Chydenius-instituutti, Kokkola 1994.
- KARI, Erkki Naulan kantaan, Nykysuomen idiomisanakirja. Otava, Keuruu 1993.
- KAUPPINEN, Arto Kuusi vuosikymmentä maakunnan hyväksi. Keski-Pohjanmaan Maakuntaliitto, Kokkola 1990.
- Keski-Pohjanmaan liitto Keski-Pohjanmaan maakuntastrategia 2001 - 2004, Keski-Pohjanmaan liitto, Kokkola 2001.
- KIRKINEN, Heikki Maakuntien Eurooppa ja Suomi. Otava, Keuruu 1991.
- KIRKINEN, Heikki Maakuntahallinto - kansanvallan uusi taso. WSOY, Juva 1996.
- KUJALA, Anna-Maija Keski-Pohjanmaa kotimaakuntani. Keski-Pohjanmaan kirjapaino, Kokkola 1986.
- LEHTINEN, Juhani Lasse (toim.) Kokkola nousuun 2001-2004. Pohjanmaan talousseura, Saarijärvi 2000.
- LUOSTARINEN, Heikki Mielen kersantit. Hanki ja jää, Juva 1994.
- MERI, Veijo Sanojen synty. Gummerus, Jyväskylä 1991.
- NESTE, Mauri (toim.) Maakuntakuva ja viestinnän mahdollisuudet, maakunnallinen tiedotusseminaari 1988. Chydenius-instituutti, Kokkola 1988.
- NIEMELÄ, Anne Keski-Pohjanmaa 2000 -kehittämishjelma, työryhmän raportti. Chydenius-instituutti, Kokkola 1991.
- NIEMI, Kristiina Vientiyriyten kansainvälistyminen ja julkisen sektorin kansainväliset yhteydet Keski-Pohjanmaalla. Chydenius-instituutti, Kokkola 1994.
- NIEMI, Kristiina, KOUKKARI, Keijo ja VIRKKALA, Seija. Kokkolanseutu vuonna 2020 - lähtökohtia tulevaisuuden tekemiselle. Chydenius-instituutti, Kokkola 1998.
- NÄRHI, Raakel Keski-Pohjanmaan maakuntakuvatutkimus, Asukkaiden aluetietoisuus. Chydenius-instituutti, Kokkola 1989.

- ORJALA, Jaana Keski-Pohjanmaan maakuntakuvatutkimus, Keski-Pohjanmaata koskeva kirjoittelu sanomalehdistössä. Chydenius-instituutti, Kokkola 1989.
- PAASI, Anssi Aluetietoisuus ja alueellinen identiteetti ihmisen spatiaalisen sidoksen osana. Suunnittelumaantieteen yhdistys, Joensuu 1984a.
- PAASI, Anssi Kansanluonnekäsitteestä ja sen käytöstä suomalaisissa maan tiedon oppikirjoissa. Tutkimus alueellisista stereotypioista. Joensuun yliopisto, Joensuu 1984b.
- PAASI, Anssi Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä. Joensuun yliopisto, Joensuu 1986.
- PALOMÄKI, Mauri Keski-Pohjanmaan toiminnallinen aluerakenne, I osa, Maakunnan rajaaminen. Helsingin yliopiston maantieteen laitos, Helsinki 1968.
- PALONEN, Kari ja SUMMA, Hilikka (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere 1996.
- PELTOLA, Olli ja VUORIO, Päivi Keski-Pohjanmaa -symposium 12.10.1989. Chydenius-instituutti, Kokkola 1989.
- PERKO, Touko ja SALOKANGAS, Raimo. Kymmenen kysymystä journalismista. Atena, Jyväskylä 1998.
- PIETILÄ, Kauko ja SONDERMANN, Klaus. Sanomalehden yhteiskunta. Vastapaino, Tampere 1994.
- Pohjanmaa-neuvottelukunta Yhteistyön Pohjanmaa, Pohjanmaan neuvottelukunnan mietintö. Pohjanmaa-neuvottelukunta, Seinäjoki 1998.
- PULAKKA, Pentti (toim.) Itsenäisyyden vuosikymmenet Keski-Pohjanmaalla. Keski-Pohjanmaan Kirjapaino, Kokkola 1967.
- ROSENQVIST, Olli Keski-Pohjanmaa aluetaloutena - kehitysnäkymiä 2000-luvulle. Chydenius-instituutti, Kokkola 1990.
- SALMINEN, Tapio, TOIVO, Raija Maria ja HAAVISTO, Timo. Pohjanmaan kautta. Tielaitos, Jyväskylä 1997.
- Suomen Maakuntajulkaisu Kotiseutuni Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu, Suomen Maakuntajulkaisu, Malmö 1969.

- TIITTA, Allan
Suomi 75. Weilin+Göös, Jyväskylä 1991.
- TOPELIUS, Zachris
Maamme kirja. WSOY, Porvoo 1982.
- TUOMI, Ossi (toim.)
Aluetutkimuksen itä ja länsi. Chydenius-instituutti, Kokkola 1986.
- VIRKKUNEN, Sakari
Suomalainen fraasisanakirja. Otava, Keuruu 1974.
- VIRRANKOSKI, Pentti
Anders Chydenius - Demokraattinen poliitikko valistuksen vuosisadalta. WSOY, Juva 1986.
- VIRRANKOSKI, Pentti
Pohjanlahden ja Suomenlahden kansaa - kahdeksan vuosisataa Keski-Pohjanmaan historiaa. Keskipohjanmaa-säätiö, Kokkola 1997.
- VIRTANEN, V. Pekka
Kaupungin imago. Rakennustieto, Tampere 1999.
- YLI-KOKKO, Päivi (toim.)
Kokkola-kuva. Kokkolan kaupunki, Kokkola 1991.
- YRJÖNEN, Risto
Alueellinen kehittyneisyys, aluepolitiikka ja Keski-Pohjanmaa. Chydenius-instituutti, Kokkola 1981.